

TROYACADEMY

INTERNATIONAL JOURNAL *of* SOCIAL SCIENCES

E-ISSN : 2717-753X

Cilt | Volume : 10

Sayı | Issue : 2

Yıl | Year : 2025

SAHİBİ / OWNER

Prof. Dr. R. Cüneyt ERENOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

EDİTÖR / EDITOR

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ayşe Gül SONCU
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Burhanettin Aykut ARIKAN
Türk-Alman Üniversitesi

Prof. Dr. Şenol DURGUN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru NERGİZ
İstanbul Galata Üniversitesi

Doç. Dr. Erkan BİL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Hüsnü Levent DALYANCI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuzhan BİLGİN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Kenan AYDIN
İstanbul Gelişim Üniversitesi

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. ERDAL BAYRAKCI
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra Gürbüz
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. HACER GÜLŞEN
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi KEISUKE WAKIZAKA
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. NEZİRE GAMZE ILICAK YÜCEL
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve Boyacı Yıldırım
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. TOLGA ÖZTÜRK
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi MURAT CİNGÖZ
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi ERAY GÖÇ
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Dr. SUZAN EZGİ KÖSALİ
İstanbul Planlama Ajansı

ALAN EDİTÖRLERİ / FIELD EDITORS

Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU
Arkeoloji Alan Editörü/ Archaeology Field Editor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Furkan KAYA
Tarih Alan Editörü/ History Field Editor, Yeditepe Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan YILDIRIM
Finans Alan Editörü/ Finance Field Editor, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Hilal KILIÇ
Halkla İlişkiler Alan Editörü/ Public Relations Field Editor, İstanbul Beykent Üniversitesi

Doç. Dr. Hülya KÖKMEN SEYİRCİ
Klasik Arkeoloji Alan Editörü/ Classical Archaeology Field Editor, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal ERKİŞİ

Ekonometri Alan Editörü/ Econometrics Field Editor, Antalya Bilim Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal OLÇAR

Güvenlik Çalışmaları Alan Editörü/ Security Studies Field Editor, İstanbul Beykent Üniversitesi

Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ

Kamu Yönetimi ve Sosyal Politikalar Alan Editörü / Public Administration and Social Policy Field Editor, Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Merve Suna ÖZCAN

Avrasya Çalışmaları Alan Editörü/ Eurasian Studies Field Editor, Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Oya ERENOĞLU

Coğrafya Alan Editörü/ Geography Field Editor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU

Siyaset Sosyolojisi Alan Editörü/ Political Sociology Field Editor, Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDEN KAYA

Siyaset Bilimi Alan Editörü/ Political Science Field Editor, Amasya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan PİŞKİN

Uluslararası İktisat Alan Editörü/ International Economics Field Editor, Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Menekşe YAVUZ

Türk Dili ve Edebiyatı Alan Editörü/Turkish Language and Literature Field Editor, Haliç Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve BOYACI YILDIRIM

Yeni Medya ve Reklamcılık Alan Editörü/ New Media and Advertising Field Editor, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Dr. Reyhan YÜKSEL

Kültür Sosyolojisi Alan Editörü/ Cultural Sociology Field Editor, Diyanet İşleri Başkanlığı

Dr. Öğr. Üyesi Selim Han YENİACUN

Ortadoğu Çalışmaları Alan Editörü/ Middle Eastern Studies Field Editor, Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜLAL

Finansal Piyasalar Alan Editörü/ Financial Markets Field Editor, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şebnem ARIK

İktisat/ Uluslararası Ticaret/ Uluslararası Kalkınma Alan Editörü/ Economics/ International Trade/ International Development Field Editor, Alanya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞAHİN

Muhasebe Alan Editörü/ Accounting Field Editor, İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Emrah YAĞMURLU

Kültürel Çalışmalar Alan Editörü/ Cultural Studies Field Editor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Mert İNAL

Üretim Yönetimi ve Pazarlama Alan Editörü/ Production Management and Marketing Field Editor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

DANIŞMA KURULU / CONSULTATIVE COMMITTEE

Prof. Dr. Erdal ŞEN

Fenerbahçe Üniversitesi

Prof. Dr. Erkut ALTINDAĞ

Doğuş Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Kutay KARACA

İstanbul Beykoz Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet HACISALİHOĞLU

Ludwig Maximilians Üniversitesi

Prof. Dr. Nazan YELKİKALAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Veli YILANCI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Kerem İNGEÇ

Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Asuman KUTLU

İstanbul Beykent Üniversitesi

Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Deniz TANSİ

Yeditepe Üniversitesi

Doç. Dr. Emre ÇITAK

Hitit Üniversitesi

Doç. Dr. Fatma Gül GEDİKKAYA

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Hayrünisa ALP ÖZAL

İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Gökmen KANTAR

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Semra BOĞA ŞAHİN

Doğuş Üniversitesi

Doç. Dr. Senem ATVUR

Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Serhan AFACAN

Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Resul ALKAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Andrew Adewale

ALOLA University of Inland Norway

Dr. Öğr. Üyesi Canan TERCAN

İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melih Sefa YAVUZ

İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat SÜSLÜ

İstanbul Galata Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Necat TAŞÇI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ / TURKISH LANGUAGE EDITOR

Tuğba BAHAR

İstanbul Beykent Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ / ENGLISH LANGUAGE EDITOR

Öğr. Gör. Dr. Büşra HACIKÖYLÜ

İstanbul Gelişim Üniversitesi

İSTATİSTİK EDITÖRÜ / STATISTICAL EDITOR

Dr. Öğr. Üyesi Gözde BOZKURT

İstanbul Beykent Üniversitesi

TROYACADEMY

INTERNATIONAL JOURNAL *of* SOCIAL SCIENCES

E-ISSN: 2717-753X | Cilt/Volume: 10 | Sayı/Issue: 2 | Ay/Month: Haziran/June | Yıl/Year: 2025

WEBMASTER

Arş. Gör. Melike MUNTAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

YAZI İŞLERİ / SECRETARIAT

Arş. Gör. Melike MUNTAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

KAPAK VE DİZGİ TASARIMI / COVER AND LAYOUT DESIGN

Arş. Gör. Gökhan KELEŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

DİZGİ / LAYOUT

Arş. Gör. Gökhan KELEŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

İNDEKSLER / INDEXES

Crossref - Digital Object Identifier

Directory of Open Access Journals

ICI World of Journals

Academic Resource Index - Research Bible

Root Indexing

Eurasian Scientific Journal Index

Sobiad Atıf Dizini / Sobiad Citation Index

SIS Scientific Indexing Service

TROYACADEMY

INTERNATIONAL JOURNAL *of* SOCIAL SCIENCES

E-ISSN: 2717-753X | Cilt/Volume: 10 | Sayı/Issue: 2 | Ay/Month: Haziran/June | Yıl/Year: 2025

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yılda üç kez yayınlanır / Published three times a year

Troyacademy dergisi yılda üç sayı (Şubat, Haziran ve Ekim) olarak yayımlanan uluslararası hakemli ve bilimsel bir dergidir. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergide bilimsel araştırma ölçütlerine uygun olarak sosyal bilimler alanında yapılmış ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan; doktora ve yüksek lisans çalışmalarından elde edilen sonuçların bir bölümünden ya da tümünden yararlanarak hazırlanmış olan bilimsel makaleler, araştırma- inceleme makalesi türünden çalışmalar, derleme yazıları ve benzeri yayımlanır; arşivlenir, paylaşılır, basılır ve dağıtılır. Troyacademy, herhangi bir makale değerlendirme/işlem ve yayın ücreti talep etmez.

Troyacademy (International Journal of Social Sciences) is an international peer-reviewed scientific journal scheduled to be published three times a year, in February, June, and October. Publication languages of the journal are Turkish and English. The journal comprises, archives, shares, prints, and distributes scientific articles, articles derived from research of masters and doctoral thesis, research and observation reports, and collections. Papers from all fields of social sciences are admissible and expected to be coherent with scientific research criteria and not published before. The journal does not charge any sort of article processing or publication fee.

Yaygın Süreli Yayın
3 aylık (Şubat/Haziran/Ekim)
Türkçe/İngilizce

Vernacular Publication Quarterly
(February/June/October)
in Turkish/English

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale – TURKEY
Tel: +90 286 218 00 18
Fax: +90 286 218 05 24
Web: <http://troyacademy.dergi.comu.edu.tr>
E-mail: troyacademy@comu.edu.tr

Aksi belirtilmediği sürece Troyacademy'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına aittir. Bu konuda dergi sahibi, editörler veya diğer yazarlar sorumlu tutulamaz.,

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Statements of acts or opinions appearing in the International Journal of Social Sciences are solely those of authors and do not imply endorsement by the editors, other authors or publishers.

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the Troyacademy editors.

TAKDİM

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından çıkarılan Troyacademy dergisi 2021 yılından itibaren 3 sayıya çıkarılmıştır. Derginin bu sayısında sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından beş makale yer almaktadır.

Bu sayıda yayımlanan makaleler ve yazarları şu şekildedir:

- **Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU** (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Yağmur İmgesi
- **Berfin GÖKSOY SEVİNÇLİ** (Bitlis Eren Üniversitesi)
Yerel Siyasi Elitlerin Cinsiyet, Eğitim ve Parti Kimliği Açısından Dönüşümü: 2014, 2019 ve 2024 Mahalli İdare Seçimlerinde Bitlis ve Türkiye Değerlendirmesi
- **Burcu DEMİR** (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
21 Mayıs 1864 Büyük Çerkes Sürgünü: Nedenleri ve Sonuçları
- **Senem DEMİRKIRAN** (Kırklareli Üniversitesi)
Teknoloji ve Yenilik Yönetimi ile Akıllı Yönetişimin Evrimi
- **Emrah ZENGİN & Ramazan İZOL** (Akdeniz Üniversitesi)
Michel Foucault ve John Rawls'ta Özgürlük Sorunsalı: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Dergimizin bu sayısına çalışmalarını gönderen akademisyenlere, bu eserlerin değerlendirmesini yapan hakemlere, yayın ve danışma kurulu ve sekreteryaya teşekkür ederiz.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Troyacademy

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Araştırma Makalesi / Research Article

Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Yağmur İmgesi

The Image of Rain in Cahit Sıtkı Tarancı's Poems

70-82

Berfin GÖKSOY SEVİNÇLİ (Bitlis Eren Üniversitesi)

Araştırma Makalesi / Research Article

Yerel Siyasi Elitlerin Cinsiyet, Eğitim ve Parti Kimliği Açısından Dönüşümü: 2014, 2019 ve 2024 Mahalli İdare Seçimlerinde Bitlis ve Türkiye Değerlendirmesi

The Transformation of Local Political Elites in Terms of Gender, Education, and Party Identity: An Assessment of Bitlis and Türkiye in the 2014, 2019, and 2024 Local Elections

83-97

Burcu DEMİR (İstanbul Gelişim Üniversitesi)

Araştırma Makalesi / Research Article

21 Mayıs 1864 Büyük Çerkes Sürgünü: Nedenleri ve Sonuçları

May 21, 1864: The Great Circassian Exile: Causes and Consequences

98-108

Senem DEMİRKIRAN (Kırklareli Üniversitesi)

Araştırma Makalesi / Research Article

Teknoloji ve Yenilik Yönetimi ile Akıllı Yönetişimin Evrimi

The Evolution of Technology and Innovation Management via Smart Governance

109-127

Emrah ZENGİN & Ramazan İZOL (Akdeniz Üniversitesi)

Araştırma Makalesi / Research Article

Michel Foucault ve John Rawls'ta Özgürlük Sorunsalı: Karşılaştırmalı Bir Analiz

The Problematic of Freedom in Michel Foucault and John Rawls: A Comparative Analysis

128-140

Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Yağmur İmgesi The Image of Rain in Cahit Sıtkı Tarancı's Poems

Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU ^{1,*}

¹ Prof Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 19.06.2025

Kabul Tarihi: 23.09.2025

Anahtar Kelimeler:

Cahit Sıtkı Tarancı, yağmur imgesi, karamsarlık, saf şiir

ÖZ

Cahit Sıtkı Tarancı, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde "öz şiir" anlayışını temsil eden önemli isimlerden biridir. Şiirlerinde ağırlıklı olarak ölüm, ayrılık ve karamsarlık temaları ön plana çıkmakla birlikte, bu duyguları farklı tematik bağlamlara yerleştirerek çok katmanlı bir anlatım oluşturur. Kullandığı imgelerde sıkça karşıtlık ve tezatlar yer vermesi, Tarancı'nın hayata bakış açısını yansıtmaya bakımdan dikkat çekicidir. Tarancı, dış dünyayı çoğu zaman, yaşanan olayların kendi iç dünyasında yarattığı yansımalar üzerinden algılar. Yağmur imgesi ise onun şiirlerinde sık rastlanan bir unsur olmamakla birlikte, zaman zaman özgün bir anlatı unsuru olarak karşımıza çıkar. Şair, yağmuru ve yağmurla ilişkili öğeleri kullanarak bu doğal olguya farklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Bununla birlikte su, yağmur ve benzeri doğa unsurları, Türk şiir geleneğinde sıklıkla başvurulan imgeler arasında yer almaktadır. Özellikle yağmur; klasik Türk şiirinde, Servet-i Fünun döneminde ve sonrasında birçok şair tarafından farklı bağlamlarda kullanılmış güçlü bir imgesel öğedir. Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde ise yağmur, kimi zaman umudu simgelerken kimi zaman da karamsarlığı ifade eden çok yönlü bir metafor olarak yer alır.

ARTICLE INFO

Research Article

Received: 19.06.2025

Accepted: 23.09.2025

Keywords:

Cahit Sıtkı Tarancı, rain imagery, pessimism, pure poetry

ABSTRACT

Cahit Sıtkı Tarancı is considered one of the prominent figures representing the concept of "pure poetry" in Turkish literature during the Republican era. While themes such as death, separation, and melancholy predominantly stand out in his poetry, he embeds these emotions into different thematic contexts, thus constructing a multilayered narrative. The frequent use of contrasts and antitheses in his imagery is noteworthy in reflecting his worldview. Tarancı often perceives the external world through the lens of his inner experiences and emotional reflections. Although the rain image does not frequently appear in his poetry, it occasionally emerges as an original narrative element. By employing rain and related natural symbols, the poet offers a distinctive perspective on this natural phenomenon. In Turkish poetic tradition, elements such as water, rain, and similar motifs are among the commonly used images. Particularly, rain has been a strong metaphorical element in classical Turkish poetry, the Servet-i Fünun period, and later literary movements. In Tarancı's poems, however, rain functions as a multifaceted metaphor—symbolizing hope in some contexts, while conveying despair in others.

* dogramacioglu@kilis.edu.tr

GİRİŞ

Uzun yıllar boyunca edebiyat çevrelerinde adı sıklıkla anılan Cahit Sıtkı Tarancı, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önde gelen şairlerinden biri olarak kabul edilmektedir: “*Cumhuriyet Devri Türk edebiyatının önde gelen imzalarından biri olan Cahit Sıtkı Tarancı 1930’da Akademi ve Servet-i Fünûn’da yayımlanan ilk şiirlerinden itibaren beğeni kazanmaya başlamış ve günümüze kadar sevilerek okunan şair olma özelliğini muhafaza etmiştir*” (Özlük 2012: 114). Edebiyat dünyasında geniş bir okuyucu kitlesi tarafından ilgiyle takip edilen Cahit Sıtkı Tarancı, şiirlerinde çeşitli imgelerden yararlanmıştır. İmge, farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte, genel olarak şiire anlam derinliği kazandıran ve metni estetik yönden zenginleştiren bir kavram olarak değerlendirilmektedir:

“*İmge, gerçekliğin kaba ve ihlal edici kuşatmasından sıkılan ruhun; sonlu, sınırlı ve iğreti olandan; sonsuz, sınırsız ve aşkın olana açılmasıdır*” (Korkmaz 2014: 298). Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiirlerinde kullandığı imgeler, yalnızca onun bireysel hayat görüşünü yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda şiirlerine egzotik ve özgün bir atmosfer kazandırır. İmge, zihinde canlandırılan görüntüler olarak tanımlanabilir: “*İmge, zihinlerde kurulan resimler ve görüntüler olup şiirin anlamını, yapısını etkileyen, şiire farklı bakış açıları kazandıran bir kavramdır. İmgenin oluşumunda şairin dış dünyaya ait gözlemleri, sanatçı duyarlılığı, hayal gücü, nesneler arasında kurduğu bağınlar ön plandadır. Şair, gözlemlerinden yeni tasarımlar oluşturur. Bu şekilde oluşan tasarımlar özgün bir yapı taşır*” (Karabulut 2015: 65). İmgenin oluşumunda sanatçı duyarlılığı ve hayal gücü ön plana çıkar. Ayrıca imgeler şairlere farklı bakış açıları sunar ve şairin hayal dünyasında özgün bir şekle dönüşür. Bu şekil, içeriğin ve özün yanında biçimin de öne çıkmasını sağlar.

Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde birbirinden farklı imgeler bir arada kullanılmıştır. O, saf şiirin temsilcisi olarak bilinir ve bu şiir anlayışının içerisinde yaşama sevinci, ölüm, yalnızlık ve kaçış arzusu gibi konuları kullanmıştır. Aynı zamanda şair, çeşitli zıtlıkları bir arada kullanarak şiirine anlam derinliği katmıştır:

“*Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında saf (öz) şiir anlayışı içinde değerlendirilen Cahit Sıtkı Tarancı, şiirlerinde çoğunlukla yaşama sevinci, ölüm, yalnızlık, kaçış, sevgi gibi temaları işlemiştir. Şair şiirlerinde, kendi içinde kurduğu yaşam ile buna zıt olan dış dünya arasındaki çatışmayı yansıtmaktadır. Bu yansıma daha çok ölüme yönelik, yalnızlık ve bulunduğu ortamdan kaçış arzusu biçiminde kendini göstermektedir*” (Gut, 2018, s.201).

Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiirleri, her okunduğunda yeni anlam katmanlarıyla değerlendirilebilecek çok yönlü bir yapı sunar. Bu yönüyle, şairin kullandığı imgeler aracılığıyla şiirsel söylemin anlam derinliği ve etkileyciliği artmaktadır: “*Edebi eserlerde, sözün anlamını güçlü kılmak için yollarından biri, imgeler oluşturmaktır*” (Zariç 2013: 23). İmgeler, şiirde hem sözü güçlendirir hem de anlam derinliği kazandırır: “*Şiir dilinde imge kullanımı yüksek seviyede derinlik elde etmek için gereklidir*” (Elmas 2010: 41). Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiirlerinde yağmur imgesi, kullanıldığı bağlama göre farklı anlam katmanları kazanarak çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Bu anlam derinliği ve anlatım zenginliği, özellikle yağmur imgesiyle birleştiğinde, kimi zaman kurtuluşu ve müjdeyi simgeleyen güçlü bir söyleme dönüşmektedir. Bu çalışmada imgeler şairin yağmurla ilgili mısraları derlenerek tasnif edilmiş ve başlıklar mısralardaki kullanıma göre oluşturulmuştur. Daha önce Cahit Sıtkı’nın kullandığı diğer imgeler kısmen araştırılmış ama yağmurla ilgili imgelerin tasnifine herhangi bir çalışmada rastlanılmamıştır. Cahit Sıtkı’nın yağmurla ilgili mısralarında rastlanılan imgeler şu başlıklarda sıralanabilir:

1. HUZURUN KAYNAĞI OLARAK YAĞMUR

Cahit Sıtkı Tarancı için yağmur huzurun kaynağıdır. Yağmur, şiirsel bağlamda yalnızca bir doğa olayı olarak değil, aynı zamanda içsel huzurun ve arınmanın bir metaforu olarak da değerlendirilebilir. Bahar güneşiyle birlikte düşünüldüğünde, yağmurun bireyde bıraktığı etki, ruhsal bir aydınlanma ve içsel dinginlik şeklinde tezahür eder:

Bir bahar güneşini içinde saklayana,

Bu yağmur manzarası nihayetsiz bir huzur.

Benimse içerimden akseden âlem yağmur;

Sanırım derinlerden biri seslenir bana.

(Tarancı, 2025, Yağmur ve Ben, s. 76)

Nasıl ki güneş ve yağmurun aynı anda belirmesi gökyüzünde gökkuşağı gibi etkileyici doğa olaylarına yol açıyorsa Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde de yağmurun güneşle birlikteliği, şairin iç dünyasında bir aydınlanma ve huzur hâline işaret eder. Tarancı, yağmuru yalnızca fiziksel bir olgu olarak değil, aynı zamanda iç sesinin dış dünyaya yansıması olarak görür. Bu bağlamda yağmur, şair için içeriden dışarıya taşan bir varoluş hâlidir; yağış ise derin benliğin bir tür ifadesi olarak yorumlanabilir. Şair, bu içsel dinginlik ve huzur anlarında hayal kurmaya devam eder; şiirlerinde ıslak camlara bakarak saçlarını tarayan bir kadın imgesi belirir. Bu kadın figürü ise, şairin zihninde beliren ve kimliği belirsiz bir tasavvur olarak dikkat çeker:

Ayrılmıyor gözlerim ıslak camlardan asla;

Şimdi bütün düşüncem sade yağmurla meşgul

Acep hangi kadındır tarıyor usul usul,

Upuzun saçlarını simsiyah bir tarakla?

(Tarancı, 2025, Yağmur ve Ben, s. 76)

Şair, bir başka şiirinde de saçlarını tarayan kadın imgesine yer verir. “Acaba hangi kadındır bu?” diye sorar:

Yine hangi kadındır tarıyor usul usul,

Upuzun saçlarını simsiyah bir tarakla.

Kim bilir hangi münbit tarlanındır bu mahsul,

Neyle biçilir ki bu, hangi meçhul orakla?

(Tarancı, 2025, Yağmur, s. 55)

Şair, şiirlerinde iyimser bir bakış açısıyla yağmurun verimli bir tarlayı bereketlendirmesini ve ürünle dolmasını tasavvur ederken, bu ürünün hangi meçhul orakla biçileceğini de sorgular. Bu bağlamda yağmur, hem bereketin hem de huzurun sembolü olarak gösterilmektedir. Bereketli mahsul imgesi içerisinde, şair yeniden saçlarını tarayan bir kadın figürüne yer verir. Kadın, tarla ve bu tarladan elde edilen mahsul imgeleri yan yana getirildiğinde, okuyucunun zihninde doğa ve kadın arasında kurulan iç içe geçmiş bir bağ belirir. Tarancı, bu noktada hızlanan yağmuru siyah telli, alışılmadık bir kemana benzeter. Bu kemandan yükselen ezgi, şairin içsel dünyasındaki sesi ona geri yansıtarak, gözyaşıyla bütünleşen bir duygusal yoğunluk oluşturur:

Sayısız, siyah telli, acayip bir kemana

Ne kadar da benziyor şimdi kuduran yağmur.

İçimdeki şarkıyı bazan dinleten bana

Bazan da gözyaşıma ayak uyduran yağmur.

(Tarancı, 2025, Yağmur, s. 55)

Aynı yağmur imgesi, kimi zaman ona mutluluk ve huzur verirken, kimi zaman da onu derin bir tedirginliğe ve karanlık bir ruh hâline sürükler. Bu bağlamda yağmur, Tarancı'nın şiirlerinde hem umut hem de içsel gerilimle yüklü çift anlamlı bir simge hâline gelir:

Kâfi değilmiş gibi yağması sonbaharın,

Yardıma mı koşuyor bu yağmur; esmer yağmur?

Karanlık bir mabette yükselen sütunların

Esrarlı dehşetini kalbime döker yağmur.

(Tarancı, 2025, Yağmur, s. 55)

Şiirin başında güneş, yağmur, huzur ve mutluluktan bahseden şair, şiirin sonunda ise karanlık bir atmosfer içerisinde gizemli bir tedirginlik hissine yönelir. Cahit Sıtkı'nın iç dünyasındaki tezatları ortaya koyan bu şiir, yağmur imgesi etrafında kurgulanan anlam çeşitliliğiyle dikkat çeker.

2. HÜZÜN VEREN BİR İMGE OLARAK YAĞMUR

Cahit Sıtkı Tarancı'nın bazı şiirlerinde yağmur, hüznle özdeşleştirilir ve bu hüzn, sürekli devam eden bir içsel boşluk ve melankoliyle ilişkilendirilir. Camlarda halka halka izler bırakan yağmur, bu bağlamda yalnızca dış dünyayı değil, şairin iç dünyasını da şekillendirir; şiirlerde ruhlara yayılan bir sıkıntı ve sayıklama atmosferi oluşturur:

Dışarda yağmur yağadursun;

Ve yağmur gibi sonsuz olan

Gözyaşların ve sayıklaman,

Camlarda halka halka dursun.

(Tarancı, 2025, Yağmur Yağadursun, s. 89)

Gözyaşları yağmur ve sonsuzlukla beraber kullanılarak hüznün ebediyen devam edeceği vurgusu yapılmıştır. *Yağmur yağadursun* ifadesi de bir süreklilik anlamı taşır. Süreklilik fiili oluşturulan bu mısra hüznü ve yağmuru ebedî bir hâle dönüştürmektedir.

Şair, yağmurla ilgili konuşurken eşyaya insani özellikler atfeder. İnsana has özelliklerin insan dışı varlıklara verilmesi antropomorfizm olarak bilinir. “Antropomorfizm insana has özelliklerin insan dışı varlıklara atfedilmesi olgusudur.” (Sonmez vd. 2022: 580). Şaire göre dışarıda yağmur yağmakta içeride ise eşyalar esneyip durmaktadır. Şair, bu düşünceleri ile bütün kâinatı, canlı ve cansız varlıkları insan gibi düşünmüş ve yağmurun bütün varlıklara, kâinata rahatlık verdiğini, bütün varlıkları esnettiğini eşya metaforu üzerinden göstermektedir. Bu şekilde yağmur, kâinat ve kâinatın içindeki insan, aynileşerek yağmurla birlikte rahatlığa kavuşmakta ve eşya esnemektedir:

Dışarda yağmur yağadursun,

Ve ierdeyse bütn eřyan,

Esneyip senin gibi her an,

Pencerelerden bakadursun.

(Tarancı, 2025, Yağmur Yağadursun, s. 89)

Eşyaların pencereden bakadurması ve esnemesi günlük hayatta rastlanılmayacak bir durumdur. Cahit Sıtkı, eşyaya insani özellikler verirken yağmurla birlikte bir tablo çizmektedir. Bu tabloda yağmur yağmakta, sen diye hitap ettiğ kişinin eşyaları pencereden dışarıyı seyredip esnemekte ve durağn bir atmosferde hadiseler cereyan etmektedir. şair kozmik bir tablo çizerken yağmuru bu tablonun merkezine yerleştirir. Öyle ki yağmur, bütn varlıkları rahatlatmaktadır.

3. SEVGİLİYİ HATIRLATAN YAĞMUR

Yağmurun yağması şaire bazen sevgiliyi hatırlatmaktadır. şair, Paris'te bulunduğ sırada odasının penceresinden yağmuru seyrederken sevgilisini düşünmeye başlamıştır. Ancak şairin meçhul sevgilisi yağmuru sevmemektedir:

Yağmur yağıyordu Paris kaldırımlarına;

Seni düşünüyordum penceremde!

(Penceremiz olabilirdi!)

Yağmuru sevmediğn geldi aklıma.

(Tarancı, 2025, Yağmur Yağıyordu, s. 112)

şair, tabiatla kendisini özdeşleştirerek doğaya insanî özellikler atfeder. Bulutlar sevgiliyi hatırladığnda yağmuru durdurur; çünkü sevgili yağmurda üzülmektedir:

Bulutlar da hatırlamış olacaklar ki

Yağmurda üzüldüğnü,

Sağnak durdu birdenbire;

Güneş açtı. Yüzün güldü mü bilmem,

İstanbul'daki pencerede.

(Tarancı, 2025, Yağmur Yağıyordu, s. 112)

Yağmur Paris'te yağarken sevgili, İstanbul'daki pencerede yağmur nedeniyle üzülmektedir. Böylece Paris–İstanbul hattında şair ile sevgili, yağmur imgesi etrafında birleşmekte ve yağmur bu yönyle sevgiliyi çağrıştırmaktadır.

4. TALİHSİZLİK GÖSTERGESİ OLARAK YAĞMUR

Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde yağmur, bazen talihsizlik göstergesi olarak zikredilir. Şair hava güzel diye pencereyi açmak istediğinde yağmur yağmaya başlar. Böylelikle kara bahtlı ve talihsiz bir kişi olduğunu bizlere göstermek ister. Cahit Sıtkı'nın bir 'tezatlar şairi' olduğunu söylemek mümkündür; yağmuru kimi zaman mutluluk, kimi zaman hüznün, kimi zaman da talihsizlik olarak düşünür.

Hava güzel diye açsam pencereyi,

Sen misin açan? Yağmur yağmaya başlar.

Bir kadın mı gülümser karşı balkonda?

Kendime sanıp baksam kadın kaybolur.

(Tarancı, 2025, Böyle İşte, s. 125)

Şair burada talihsizliğini yağmurla anlatmaya çalışır. Hava güneşli diye pencereyi açmak istediğinde aniden bastıran sağanak yağmur, şairi talihsiz olduğunu bize hissettirir:

Ne hoş kokuyor değil mi şu çiçekler?

Uçmuştur kokusu koparmak istesem!

Yemişler mi sarkıyor komşu dallardan?

Elimi uzatsam yemiştense eser yok.

(Tarancı, 2025, Böyle İşte, s. 125)

Cahit Sıtkı Tarancı, kendisini zaman zaman talihsiz bir birey olarak konumlandırır. Bu talihsizlik düşüncesi, mitolojik bir arketip olan İkaros figürüyle örtüşmektedir. Şairde ortaya çıkan kanatlanma ve yükselme arzusu, ardından gelen düşüş ve yok oluşla birlikte değerlendirildiğinde, bu duygu dizisinin İkaros mitosuyla benzerlik taşıdığı görülmektedir:

“Cahit Sıtkı'nın içinde uyanan kanatlanma, hafifleme, yerden göğe genişleme, yücelme ve yükselme, ideale erme isteğinin sürekli insan olma eğitiliğinde akîm kalması, onun trajik gerçeğini oluşturmaktadır. Kendisinin en güzel, en ideal şeylere lâyık olduğuna inanan şair, kanatları eriyen İkaros'un suya batması gibi gerçeğe karşılaştığında, kendi kurduğu düşler ve hayallerin enkazı altında ezilir. Zira 'ışık', 'uçmak', 'kanat' gibi göksel/ilahî çağrışımlarla yüklü kelimeler üzerine kurmak istediği ütopyik dünyasına, 'et ve kemik yığını' tarafı, yani dünyevî tarafı hep engel olur. Böylece ayakları suya eren şair, düşlerinden uyandığında tabiat olaylarını bu çözümlü ruh haliyle değerlendirir; yağın karları ise 'kanatları yolunmuş kuşların düşen tüylerine benzetir’” (Korkmaz 2014: 201).

Böylece şairde olumsuz düşünceler canlanır ve mitolojideki İkaros'un önce kanatlanıp sonra suya düşüp yok olması gibi bir hâletirûhiye içinde şiir ve şiir anlayışı devam eder. Cahit Sıtkı'nın mitolojideki İkaros'a benzetilmesi onun şiir anlayışını daha iyi yorumlayabilmek içindir. Aslında mitolojide yer alan mitler insanın kendisini tanımasına yardımcı olan ürünlerdir: “İnsanlık tarihi kadar eski olan mitler, insanın kendisini ve evreni algılayıp tanımasına yardımcı olan ürünlerdir” (Kaplan vd. 2021: 1596). Böylece mitolojiye bakarak hayatı anlamlandırıp geçmişle gelecek arasında köprü kuran Cahit Sıtkı gibi şairler, hayatı algılamaya ve yorumlamaya şiirleriyle zemin hazırlayarak poetikalarını bu durum üzerine inşa ederler. İkaros her ne kadar Yunan mitolojisinden gelse de bu hadisenin içerisinde Türk mitolojisinden anlamlar da saklıdır. Olaylar farklı

yerlerde cereyan ediyormuş gibi görünür: “Ancak her birinde Türk kültürünün kökeninden gelen mitolojik anlamlar saklıdır” (Alptekin vd. 2017: 213).

5. OLUMSUZ DUYGULARI ÇAĞRIŞTIRAN YAĞMUR

Cahit Sıtkı Tarancı, yağmuru güneş ve rüzgârla birlikte bir kış günü yoksullara eziyet eden bir imge olarak düşünür. Şaire göre kışın güneşi vefasız, rüzgârı sert ve yağın yağmuru olumsuzdur. Şair, yağmuru özellikle olumsuz bir imge olarak değerlendirmiştir. Çünkü kış günü yağın yağmur *yoksullara eziyet eden, yoksulları üşüten, ıslatan* bir imge konumuna gelir. Şair, yağmura olumsuz anlamlar yükleyerek yağmuru fakirlikle ilişkilendirir. Klasik Türk şiirinde yağmuru rahmet olarak gören, Servet-i Fünun’da ise ses unsuruyla öne çıkaran şairlerin dışında yağmura zararlı bir unsur olarak bakan şiirler hemen hemen yok gibidir. Çünkü İslamî tasavvurda yağmur rahmettir, berekettir ve Allah’ın bir lütfudur. Şair bu perspektifin dışına çıkarak yağmura yeni anlamlar yüklemektedir. Bu anlam olumsuz duygular içermektedir:

Güneşin vefasızdır,

Rüzgârın haşın,

Yağmurun zararlı,

Toprağa, düşünceye

Senden hayır gelmez kış mevsimi.

(Tarancı, 2025, Kış Mevsimi, s. 132)

Şair yağmurun zararlı, rüzgârın haşın ve güneşin vefasız olduğunu düşünmektedir. Kış mevsimi ve yağmur şairde olumsuz duygular çağrıştırmaktadır.

6. ABARTI VE DEVAMLILIK GÖSTERGESİ OLARAK YAĞMUR

Cahit Sıtkı’nın bazı şiirlerinde yağmur bir abartı ve devamlılık durumunu gösterir. Yağmurun durmaksızın yağması, sanki sonsuza kadar yağmur yağacak duygusunu verir. Şair, yağmura abartı ve devamlılık anlamı yüklerken yağmurla birlikte rüzgâr ve havuz imgelerini de kullanır. Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde sıkça rastlanılan tezatlar burada da görülür. Zulmet ve nur bu zıtlıklardan biridir:

Havuzdaki akisler

Kâh zulmet olur, kâh nur;

Rüzgâr daima eser,

Durmadan yağar yağmur.

(Tarancı, 2025, Yaşamak, s. 100)

Şair, abartılı anlatımını yağmur imgesiyle sürdürür. Uykusuzluğun had safhaya ulaştığını, artarak tufan hâline gelen yağmura benzetir. Böylece şiirde tufanla özdeşleştirilen yağmur, uykusuzluğun abartılı bir şekilde ifade edilmesine aracılık eder:

O kadar korkarım ki uykum kaçtığı gece,

Sanırım bir çöldeyim, gözlerimde susuzluk.

Hafiften serpilmeye başlayıp da gittikçe

Artarak tufan olan yağmurdur uykusuzluk.

(Tarancı, 2025, Uykusuzluk, s.71)

Şair, uykusuzluğu abartılı biçimde ifade etmek için tufana dönüşen yağmur imgesinden yararlanır. Böylece onun hayal dünyasında çöl, susuzluk, yağmur ve uykusuzluk birlikte yer alır. Bu bağlamda susuzluk ile yağmur arasında dikkat çekici bir tezat kurulmuştur. Bu şiirde hafiften yağan yağmurun sonra tufan olması, şairin çölde susuzluk yaşayıp şiddetli yağmurlardan bahsetmesi tezatların göstergesidir. Yine onun literatürde de rahmet olarak bilinen yağmuru karamsar bakış açısıyla ele alıp bir tufan olarak görmesi, yağmurla birlikte olumsuz duygu ve düşünceler içerisine girmesi onun karamsar dünya görüşü ile ilişkilidir. Bu karamsar dünya görüşü Cahit Sıtkı'yı bir birey olarak toplumdan ayırır. Şair için yağmur, etrafını şekillendiren değerler sisteminin bir parçası, bir imgesidir. Bu imge, etrafını kuşatan değerler sistemini birbirinden ayırır, bir birey olarak şairi ortaya çıkarır:

“Bireyi, düzeyi ve değerleri birbirinden ayıran en önemli özellik, ifade ettikleri güdüsel amaç tipidir. Dolayısıyla, tüm kültürlerde rastlanma olasılığı en yüksek olan değerler insan doğasının evrensel gerekliliklerini (biyolojik gereksinimler, uyumlu bir toplumsal etkileşim için gerekli olan koşullar gibi) bilinçli amaçlar biçiminde simgeleyen değerler olmalıdır” (Dağı vd. 2018: 231).

Cahit Sıtkı'nın inandığı bu simgesel değerler sistemi içerisinde sadece yalnızlık ve yağmur yoktur. Bunun yanında ölümsüzlük düşüncesi, hayata tutunma ve uykusuzluk gibi kavramlar da yer alır. O, bir fikrisabit olarak yer alan ölüm düşüncesini uykusuzluk ve yağmurla birlikte tasavvur eder:

“Cahit Sıtkı dünya görüşü olarak karamsar bir insandır. Kendisi yaşama arzusu ve sevgisiyle dolu olmasına karşı olum gerçeği karşısında bütün iştahı kağan, sevgisi kaybolan bir figür portresi çizer. Bu bakımdan ölüm düşüncesi onda bir 'fıkr-i sabit'tir. Şiirlerinin çoğu ölümle-hayat arasında sıkışmış kozmik bireyin trajedisini işler., Zaman onun için takvimle belirlenen ve hayatla yaşanan bir sürecin adıdır. Bu bakımdan nefes almayı, güneşle uyanmayı çok önemser. Cahit Sıtkı insanı fiziksel bir varlık olarak kabul eder. Onda geleneğin insanı ölümsüz bir varlık olarak kabul eden anlayışından bir iz yoktur. Ölümden bile yaşama dair bir şey uman bir anlayışı dillendirir. Mehmet Kaplan onun için; "Cahit Sıtkı düşüncelerine hâkim olan ölüm teması dolayısıyla daha ziyade kendi ıstırapı içine kapalı; metafizik seviyeye yükselemeyen, dünya ile boşluk arasında sıkışmış, hayata yönelmek isteyen fakat ondan tam istediğini bulamayan bir insandır" der. Cahit Sıtkı'nın şiirdeki arayışlarının merkezinde muhtevada derinleşme arzusu görülür. Şairin üzerinde yoğunlaştığı iki ana tema yalnızlık ve ölümdür. Bu iki kavramı kadenci fakat teslimiyetçi olmayan bir dille ifade eder. Şikâyet onun şiirinin temel kurgusunda yer alan bir unsurdur. Fakat o bu kozmik labirent karşısında ne Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi Tanrı'ya kafa tutan bir tarzın ne de Yunusça bir teslimiyetin öznesi olmaktan çok uzaktadır” (Kolcu 2009: 321)

Cahit Sıtkı Tarancı'nın hayattan şikâyet etmesi onu diğer şairlerden üslup bakımından ayırır. Böylelikle o ne Yunusça bir teslimiyete ne de Tanrı'dan şikâyet eden bir anlayışa bürünür. İki tezat arasında orta bir noktada bulunan şair, insanı fiziksel bir varlık olarak kabul etmekle birlikte ruh dünyasına yansıyan duyguları da ihmal etmez. Böylelikle nevi şahsına münhasır bir şair olur. Şiirlerine bazen derin anlamlar yükleyen Cahit Sıtkı Tarancı *velut bir kalem* olarak değerlendirilir:

“Başta şiir olmak üzere edebiyatın çeşitli türlerinde eserler kaleme alan Cahit Sıtkı Tarancı, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının *velut kalem*lerindendir. İlk şiirlerini 1930'lu yılların başlarında Servet-i Fünûn ve Akademi mecmualarında neşrederek edebiyat âlemine adım atan Tarancı, ilerleyen yıllarda çeşitli dergi ve gazetelerde eserlerini yayımlamayı sürdürür. 1933 yılında ilk şiir kitabı *Ömrümde Sükût'u* çıkaran şairin 1946'da “Otuz Beş Yaş” ile birincilik ödülünü kazanması şöhretinin artmasını sağlar. İkinci şiir kitabı *Otuz*

Beş Yaş'ı aynı yıl yayımlayan Tarancı, 1952 yılında Düşten Güzel adlı üçüncü şiir kitabını neşreder" (Tonga 2023: 449).

Şairin, gerek almış olduğu ödüller ve gerekse çeşitli mecmualarda çıkan yazıları onun haklı bir şöhrete sahip olmasına vesile olur. Onu döneminin diğer şöhretli şairlerinden ayıran en belirgin özelliklerden birisi ölüm korkusu ve hayata sınıksız bağlılığıdır. O, yaşamak, her müşkülata karşı yaşamak düşüncesine sahiptir. Adeta bir boşlukta yüzer gibi hayata sınıksız bağlıdır. Bu bağlılık onda korku ve endişe uyandırır:

"Tarancı'yı, kendisinden öncekilerden ayıran en önemli husus, hayata olan sınıksız bağlılığıdır. Bununla birlikte, kendisinde âdetâ bir sabit fi-kir "ide-fix" hâline gelen ölüm korkusu dolayısıyla, sanki bir boşlukta yüzer gibidir. Onun için, şairimizin sanatına hâkim olan asıl tem çok sevdiği hayata, yaşamaya bağlılık ile hayatın en büyük realitesi ölüm karşısında duyduğu derin korku ve endişedir. Bu noktada, hayata bağlılık ve dünyanın nimetlerinden azamî şekilde faydalanma açısından ölümle alay edencesine hayatla birlikte şarkılar söyleyen, oyunlar oynayan Nedim'in; ölüm karşısında duyduğu bedbinlik ve korku hususunda da Bâki'nin tesirinde kalmış izlenimini vermektedir. Nitekim, 'Ferman Sendedir'de Nedim'in de ismini anarak, Lâle Devri'nin bu üstat şairine oldukça yaklaşan bir çizgide konuşur" (Göçgün 1987: 151).

Hayata bakışı ve şiir anlayışı yönüyle biraz Nedim'den biraz da Baki'den etkilenen şair, sahip olduğu şiir anlayışına hayatı boyunca sınıksız sarılır. Belki de bu özelliğinden dolayı şairin mısraları dilden dile hâlâ dolaşmaktadır. "Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirleri hala okunmaya ve sevmeye devam etmektedir" (Özlük 2012: 212). Ancak şairde var olan ölüm korkusu ve hayata bağlılık ölümüne kadar devam eder:

"Cahit Sıtkı, Cumhuriyet Dönemi şiirinin güçlü temsilcilerindendir. Lise yıllarında başlayan şiir tutkusu, ölümüne kadar sürmüş, hayatını şiir üzerine kurmuş bir şairimizdir" (Törenek, 2014: 63). Hayatı boyunca şiire tutkulu bir bağlılıkla yaşamış olan Cahit Sıtkı Tarancı, şairliğinin ilk dönemlerinde karamsar temalar etrafında şekillenen şiirler kaleme almıştır. Ancak daha sonra yayımladığı Otuz Beş Yaş adlı eserinde, bu karamsar tutumun etkilerinden büyük ölçüde uzaklaştığı görülmektedir:

"Cahit Sıtkı, Otuz Beş Yaş'ta topladığı şiirlerde karamsarlığın ilk dönemlerindeki yok edici, yıpratıcı etkisinden kurtulmuş gibidir. 1935 ve 1945 yılları arasında 10 yıllık bir sürenin ürünü olan bu şiirlerde hayatın güzellikleri ve yaşama sevgisi, ölümle sembolleşen yokluğa gidişe bir alternatif olarak geliştirilmiştir" (Korkmaz 2014: 209).

Her ne kadar Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde yaşama sevincine yönelik güçlü bir eğilim hissedilse de, bu sevincin belli bir noktadan sonra yerini duraksamaya veya içsel bir sorgulamaya bıraktığı gözlemlenmektedir: *"Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde yaşama sevinci temasının yer aldığı kısımlarda şairin bu sevincinin bir noktada durduğu, ileriye gitmediği görülür. Dış dünya ne kadar rengarenk ve güzel olsa da şair bu dünyaya ruhen giremez"* (Karabulut 2011: 981). Cahit Sıtkı Tarancı, dış dünyayı seven ve yaşama karşı güçlü bir iştiaak duyan şair olmakla birlikte, bu dünyayla derin bir ruhsal bağ kuramaz; dış dünyanın güzelliklerine yalnızca yüzeysel bir düzlemde bağlı kalır. Onun için dış dünya, yalnızca yaşama sevinci değil, aynı zamanda korku ve tedirginliğin de kaynağıdır. Şiirlerinde, yağmurun beraberinde getirdiği bu korku duygusu, şairde bir huzursuzluk yaratmakta ve onu sığınacak bir yer arayışına yönlendirmektedir. Tarancı, yağmur imgesini sıklıkla korku, ürperti ve yalnızlık temalarıyla birlikte ele almaktadır.

SONUÇ

Yağmur, Cahit Sıtkı Tarancı için bir içsel huzur ve arınma metaforudur. Şair, yağmurun bireyde oluşturduğu arınmayı ve aydınlığı içsel dinginlik olarak tasvir eder. Yağmur, aynı zamanda hüznle özleştirilir ve bu hüzn sürekli devam eden bir melankoli hâline döner. Bu şekilde ruhlara yayılan bir sıkıntı ve sayıklama atmosferi onun şiirlerinde ortaya çıkar. Şairin dizelerinde yağmur, çoğunlukla akşamüstleri ve karanlıkta yağın, insanlara zorluk ve sıkıntı yaşatan olumsuz bir unsur olarak karşımıza çıkar. Yağmur, bazen şaire sevgiliyi hatırlatır. O,

yağmuru seyrederken sevgilisini düşünür. Cahit Sıtkı'nın bazı şiirlerinde yağmur talihsizlik olarak kullanılır. Cahit Sıtkı bir tezatlar şairidir. Bu nedenle yağmuru bazen mutluluk bazen de hüznün olarak düşünür. Şairin yağmur anlayışıyla Klasik Türk şiirinin yağmura bakışı arasında farklılık vardır. İslamî düşünceden beslenen Klasik Türk şiirinde yağmur, rahmet ve bereket olarak düşünülürken Cahit Sıtkı'ya göre yağmur, özellikle kış günü yoksullara eziyet eden bir imge olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte şair, yağmuru fakirlikle ilişkilendirir. Böylece yağmur, klasik şiirin anlam tasavvurunun dışında bir yere konumlandırılır. Kimi dizelerinde yağmur, bazen sonsuza kadar yağacakmış gibi bir duygu uyandırır. O, yağmura havuz ve rüzgâr imgelerini de ekleyerek ortaya tezatlarla dolu bir hayâl dünyası çıkarır. Zulmet ile nur, onun şiirlerinde sıklıkla yan yana kullanılan imgeler olarak karşımıza çıkar. Cahit Sıtkı Tarancı'nın hayattan şikâyet etmesi üslup bakımından onu diğer şairlerden ayıran bir özelliktir. Böylece, Yunusça bir teslimiyet ve yaratandan şikâyet eden anlayış arasında gidip gelen şair, iki tezat arasında orta bir noktada kendini konumlandırır. O, insanı hem fiziksel hem de ruhsal bir varlık olarak tasavvur eder. Cahit Sıtkı bu yönüyle, yağmur imgesine alışılmışın dışında anlamlar yükleyerek Türk şiirinde yeni bir bakış açısı geliştirir ve şiirsel anlatıma farklı bir boyut kazandırır.

EXTENDED SUMMARY

Cahit Sıtkı Tarancı is a well-known poet in the Turkish poetry of the Republican Period. The poet, who deals with various themes in his poems, has used the image of rain in particular with different meanings. Cahit Sıtkı Tarancı creates images by using an exotic atmosphere in his poems. He is known as the representative of pure poetry. Cahit Sıtkı Tarancı's poems gain different meanings every time they are read. The image of rain he uses in his poems appears in various meanings. One of these is the image of rain, known as the source of peace. For the poet, rain is the source of peace. When rain is used together with the sun in poetry, it takes place as an image that creates wonderful landscapes like a rainbow and gives the poet peace. Rain sometimes makes the poet sad. In his poems, rain is sometimes used as an image of tears and sadness. The poet gives human characteristics to rain when he talks about it. According to the poet, while it is raining outside, objects inside are yawning. He imagines the whole universe, living and non-living beings as humans and thinks that rain sometimes makes people sad. The poet sometimes uses rain as a lover's image. He thinks of himself as similar to nature and gives human characteristics to nature and remembers his lover. Sometimes rain is used as an image of bad luck. The poet thinks of himself as unlucky. This idea of his comes from mythology. Icarus in mythology is an unlucky mythological hero. The poet also compares himself to Icarus. He thinks that he will sink into the water and perish like him. Rain is sometimes used to show exaggerated situations. While the poet attributes the meaning of exaggeration to rain, he also uses the images of wind and pools together. Thus, the poet uses contrasts in his poems. Light and darkness are one of these contrasts. Cahit Sıtkı Tarancı sometimes uses rain as an image that evokes negative feelings. When it rains, people have difficulty going to work. Soil turns into mud. Wind prevents people from walking. The sun is also unfaithful. In this way, the poet changes the understanding of rain as abundance in Classical Turkish poetry and attributes a different meaning to rain in this way. Because the poet is a pessimistic person in terms of worldview. He looks at life with a pessimistic eye. The poet is in pessimism along with the feeling of loneliness. Cahit Sıtkı Tarancı wrote his first poems with a pessimistic worldview and later changed this understanding of poetry and created poems with the desire to hold on to life. The poems in the book of poetry titled "Otuz Beş Yaş" are the product of the poet who got rid of pessimism. He is still loved and read today. The most important feature that distinguishes Tarancı from his predecessors is his firm attachment to life. However, he always has a fear of death. While the poet remains attached to the life and living he loves so much, he always experiences a deep fear and anxiety in the face of death. He took his perspective on life and his understanding of poetry a little from Nedim and a little from Baki. Nedim's cheerful poems influenced him and he was also influenced by some of Baki's pessimistic verses. However, he is a poet who loves the outside world very much and who constantly desires to live. The poet admires the beauties of the world, and feels not only love of life but also fear and anxiety in the outside world. The poet thinks of rain together with fear, trembling and loneliness. The poet has loaded the image of rain with both negative concepts and positive thoughts such as attachment to life. Thus, he has used rain in a way that it will have different meanings. The images used by Cahit Sıtkı Tarancı in his poems reflect his view of life and add an exotic atmosphere to the poem. An image can be defined as images visualized in the mind. The artist's sensitivity and imagination create the image. In addition, images offer poets different perspectives. They become originality in the poets' imagination. Thus, form, content and essence are used together in harmony. In Cahit Sıtkı's poems, images are used in a way that contains different and sometimes opposite meanings. Cahit Sıtkı's poems have a deep richness of meaning that will bring a new meaning every time they are read. He created this richness of meaning with images. When this depth and richness of expression are combined with the image of rain, wonderful meanings emerge. Cahit Sıtkı Tarancı, no matter what image he uses, usually creates contrasts in his poems. These contrasts show his perspective on life. The poet uses rain as an image. However, it is not very well known that he uses rain as an image. The poet brings a different perspective to rain by using rain as an image. However, water, rain or concepts related to water are very common images in old Turkish poetry. Cahit Sıtkı sometimes uses rain as a symbol of hope, pessimism, a source of peace, or as an image that evokes positive emotions or reminds us of a lover. The poet uses various images while describing the rainfall with an optimistic perspective in his poems. Sometimes he uses rain as an element that gives

abundant crops, and sometimes he sees it as a situation that causes trouble to people. Thus, he shows us that he is a poet of contradictions. The same rain gives him both happiness and drives him to a feeling of dread. At the poet's beginning, the sun, rain, peace and happiness are all together. At the end of his poem, the poet sometimes experiences dread. Sometimes he is connected to the world with happiness. The contradictions in his inner world are reflected in the poem. To understand Cahit Sıtkı, it is necessary to know the world of images in his poems. Because he attributes a meaning other than the known meanings to images. In this way, he adds a rich depth to his poetry.

KAYNAKÇA

- Alptekin M. ve Alptekin D. (2017). “İskender Pala’nın Şah ve Sultan Adlı Romanında Halk Bilimi Unsurları”, Injosos Al-Farabi International Journal On Social Sciences/ Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Issn - 2564-7946 2017 Vol. ½.
- Dağı, F. ve Alptekin, M. & Kaplan, T. (2018), “Türk Dünyası Hayvan Masallarında Tespit Edilen Değerler”, SUTAD, Bahar 2018; (43): 227-247.
- Elmas, N. (2010). “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiir Estetiğinde Karşıtlık ve Karşılaştırma Tekniği”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, Cilt: X, Sayı 1, Sayfa: 35-48.
- Göçgün, Ö. (1987). “Cahit Sıtkı ve Şiir Sanatı”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi(4), 149-161.
- Gut, E. (2018). “Şiire Adanmış Bir Yaşam: Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde Otobiyografik İzler”, Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi Yıl 1, Sayı 2, ss. 201-216.
- Kaplan, T. ve Aydın, E. (2021). “Oğuz Tansel’in mitoloji dili: Al’lı ile Fırfırı”, Turkish Studies - Language, 16(3), 1595-1619. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52274>.
- Karabulut, M. (2011). “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım” Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer.
- Karabulut, M. (2015). “İmge ve Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde ‘Su’ İmgesi”, Journal of Turkish Language and Literature, Volume:1, Issue: 2, Autumn (65-84).
- Kolcu, A. İ. (2009). Cumhuriyet Devri Edebiyatı 1, Şiir. Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Korkmaz, R. (2014). İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı, Akçağ yay. Ankara.
- Özlük, N. (2012). “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Kitaplarında Yer Almayan Şiir ve Yazılarının Neşri ve Değerlendirilmesi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research, Cilt: 5, Sayı: 20, Kış.
- Özlük, N. (2016). “Artists-Works-Protagonists as Paratextuality in Context of Transtextuality in Cahit Sıtkı Tarancı's Poems”, International Journal of English and Education ISSN: 2278-4012, Volume:5, Issue:2, April.
- Sonmez, F. ve Nart, S. (2022). “Antropomorfizm: Kavramın tarihi, teoriler ve tüketici davranışları bağlamında bir literatür incelemesi”, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS), 11(2), 580-613.
- Tarancı, C. S. (2025). Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, Derleyen: Asım Bezirci, Can Sanat Yayınları, 76. Basım, İstanbul.
- Tonga, N. (2023). “Cahit Sıtkı Tarancı Külliyyatına İlaveler”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (34): s. 439-471.
- Törenek, M. (2014). “Cahit Sıtkı’nın Kendi Döneminin Şiirine Bakışı”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences Sayı/Number 53, Aralık/December, 63-80
- Zariç, M. (2013). “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde ve Öykülerinde İmgeler, Üslûp ve Tematik İlgiler”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED) ISSN: 1308-6219.

Yerel Siyasi Elitlerin Cinsiyet, Eğitim ve Parti Kimliği Açısından Dönüşümü: 2014, 2019 ve 2024 Mahalli İdare Seçimlerinde Bitlis ve Türkiye Değerlendirmesi

The Transformation of Local Political Elites in Terms of Gender, Education, and Party Identity: An Assessment of Bitlis and Türkiye in the 2014, 2019, and 2024 Local Elections

Berfin GÖKSOY SEVİNÇLİ^{1,*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 22.07.2025

Kabul Tarihi: 16.09.2025

Anahtar Kelimeler:

Mahalli İdare Seçimleri,
Belediye Başkanı, Siyasi Elit,
Yerel Siyaset, Bitlis.

ÖZ

Bu çalışma, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimlerinde Türkiye genelinde ve Bitlis kentinde göreve gelen belediye başkanlarının (Büyükşehir Belediye Başkanları hariç) siyasi elit profilini; cinsiyet, eğitim durumu ve siyasi parti aidiyeti ekseninde karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) verileri başta olmak üzere kamuya açık dokümanlar değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, incelenen on yıllık süreçte hiçbir kadın belediye başkanının seçilmediğini, böylece cinsiyet temelinde bir temsilsizliğin yapısal hâle geldiğini ortaya koymuştur. Eğitim profilinde ise taban seviyenin yükseldiği ve yükseköğrenim mezunu başkanların ağırlık kazandığı, ancak bu eğilimin siyasi konjonktüre bağlı olarak dalgalandığı tespit edilmiştir. Belediyelerin siyasi parti dağılımındaki keskin değişimlerin ise büyük ölçüde ulusal siyasi rüzgârların yerel bir yansıması olduğu görülmüştür. Nihai olarak, Bitlis'teki yerel siyasal elit profilinin, ulusal siyasetin belirleyiciliği ve bölgedeki yerleşik sosyokültürel yapının kesişiminde şekillendiği anlaşılmaktadır.

ARTICLE INFO

Research Article

Received 22.07.2025

Accepted: 16.09.2025

Keywords:

Local Elections, Mayor,
Political Elite, Local Politics,
Bitlis.

ABSTRACT

This study comparatively examines the political elite profiles of mayors (excluding metropolitan mayors) elected in the 2014, 2019, and 2024 local elections across Türkiye and in Bitlis, based on gender, educational background, and political party affiliation. Using a case study method, a qualitative research design, the study analyzed publicly available documents, primarily data from the Supreme Election Council (YSK). The results of the study revealed that no female mayor was elected during the ten-year period under review, thus creating a structural lack of representation based on gender. The educational profile was found to have risen at the base level, with higher education graduates gaining more ground, but this trend fluctuated depending on the political climate. The sharp changes in the distribution of political parties in municipalities were largely a local reflection of national political trends. Ultimately, it appears that the local political elite profile in Bitlis was shaped by the intersection of national political determinants and the established socio-cultural structure of the region..

* berfingoksoy@gmail.com

GİRİŞ

Mahalli idareler, demokrasinin vatandaşla ilk temas noktası ve siyasal katılımın en somut tecrübe edildiği alanlardır. Bu alanın merkezinde yer alan belediye başkanları, modern kentlerin giderek artan ve karmaşılaşan sorunlarına çözüm üretmesi beklenen birer icracı olmanın ötesinde, temsil ettikleri toplumun iradesini ve çeşitliliğini yansıtan siyasal aktörlerdir. Belediyelerin üstlendiği görevlerin önemi ve karmaşıklığı, bu makamı işgal edecek kişilerin sahip olması gereken nitelikleri sürekli bir tartışma konusu olmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de belediye başkanlığına seçilebilmek için kanunen aranan şartlar oldukça genel olsa da (Özsungur, 2014: 8, 21), siyasal gerçeklikte partilerin ve seçmenlerin adaylarda çok daha farklı nitelikler aradığı bir örnektir. Bu durum, yerel düzeydeki siyasi elitlerin profilini incelemeyi, yerel demokrasi ve temsil kalitesini anlamak için kritik hâle getirmektedir. Siyasi liderlerin demografik özellikleri, siyasal temsilin doğası, fırsat eşitliği ve liyakat anlayışının dönüşümü hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu çalışma, yukarıda belirtilen çerçeveden hareketle, Türkiye’de yerel siyasetin dinamiklerini mikro düzeyde değerlendirme imkânı sunan Bitlis ilini örnek olarak ele almaktadır. Çalışmanın temel amacı, Bitlis’te 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimlerinde göreve gelen belediye başkanlarının siyasi elit profilini üç temel ekseninde; cinsiyet, eğitim durumu ve siyasi parti aidiyeti karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Bu doğrultuda çalışma, şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

Ana Soru: Bitlis ilinde 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimleri sonucunda seçilen belediye başkanlarının siyasi elit profilindeki değişim ve süreklilikler, yerel siyasetin dinamikleri ve Türkiye’deki genel siyasi konjonktürün yansımaları açısından nasıl yorumlanabilir?

Alt Sorular: İncelenen üç dönemde de kadın belediye başkanı seçilememiş olması, bölgedeki yerel siyasetin yapısı ve aday belirleme pratikleri hakkında ne ifade etmektedir? Belediye başkanlarının eğitim seviyesindeki değişim, partilerin aday profili tercihlerini ve “seçilebilirlik” kriterlerini nasıl yansıtmaktadır? Belediyelerin siyasi parti dağılımında yaşanan keskin değişimler, ulusal siyasetteki gelişmelerin yerel güç dengeleri üzerindeki etkisini ne ölçüde göstermektedir?

Bitlis’in örnek olarak seçilmesinin başlıca nedenlerinden ilki, incelenen dönemde yaşanan keskin siyasi güç değişimleri (BDP’den AK Parti hakimiyetine geçiş gibi), ulusal konjonktürün yerel siyasete etkisini gözlemlemek için bir laboratuvar sunmasıdır. Buna ek olarak, cinsiyet temsili açısından ortaya koyduğu çarpıcı ve değişmeyen tablo, yerel siyasetteki yapısal engelleri tartışmak için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Son olarak, büyük metropoller dışındaki bir ilin dinamiklerini incelemek, Türkiye’de yerel siyasetin çeşitliliğini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

Çalışmada, belirtilen araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veriler, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ilanları ve siyasi partilerin resmi kaynaklarından derlenmiştir. Makalede, öncelikle konuyla ilgili teorik çerçeveye, ardından metodolojiye, bulgulara ve son olarak bulguların tartışıldığı sonuç bölümüne yer verilecektir.

1. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma, Bitlis’teki yerel siyasi elit profilinin on yıllık seyrini incelerken, birbiriyle etkileşim içinde olan dört temel teorik alandan faydalanmaktadır. Bu alanlar, seçilmiş belediye başkanlarının profilini şekillendiren yapısal güçleri ve aktör stratejilerini anlamak için bir bütün olarak ele alınacaktır.

1.1. Türkiye Siyasetini Anlamlandırmak: Merkez-Çevre Yaklaşımı

Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısını açıklayan en etkili paradigmalardan biri, Şerif Mardin (1973) tarafından geliştirilen Merkez-Çevre yaklaşımıdır. Mardin'e göre, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan temel bir toplumsal kırılma mevcuttur. Bu kırılmanın bir tarafında, devleti temsil eden, bürokratik, seküler ve eğitilmiş merkez yer alırken; diğer tarafında ise merkezin kültürel ve siyasi normlarının dışında kalan, daha geleneksel, dindar, yerel ve taşralı çevre bulunmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin köklü merkezîyetçi devlet geleneğini anlamak için bir zemin sunar.

Çalışma için Merkez-Çevre yaklaşımının önemi şudur: Bitlis gibi coğrafi ve kültürel olarak çevre özellikleri taşıyan bir ildeki yerel seçimler, bu makro düzeydeki tarihsel gerilimin en somut gözlemlenebildiği arenalardan biridir. Bitlis'teki siyasi parti haritasındaki değişim, yerelde güç kazanan siyasi hareketlerin merkezin mi yoksa çevrenin mi temsilcisi konumunda olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

1.2. Yerel Siyasal Elitler ve Değişen Profili

Merkez-Çevre arasındaki mücadele, bu mücadeleyi yürüten somut aktörler, yani siyasi elitler aracılığıyla görünür hâle gelmektedir. Siyaset bilimi literatüründe, yönetimin her zaman sınırlı sayıda bir azınlığın elinde bulunduğu görüşü temel varsayım olarak kabul edilir. Klasik elit teorisyenlerinden Pareto'nun (1918) yönetici elit ve Mosca'nın (2001) 'siyasi sınıf-siyasi elitler' kavramsallaştırmaları, siyasi gücün kaçınılmaz olarak örgütlü bir azınlıkta yoğunlaştığını ileri sürmektedir. Mills'in (1919) "İktidar Elitleri" çalışması ise bu fikri, siyasi, ekonomik ve askeri elitlerin iç içe geçerek karar alma süreçlerini nasıl domine ettiğini göstererek modernleştirmiştir. Bu klasik yaklaşımlara karşı olarak, Robert Dahl gibi plüralist teorisyenler, gücün tek bir elite toplanmadığını, farklı çıkar grupları arasında dağıldığını ve rekabete açık olduğunu savunur (Sezgin, 2025).

Bu çalışma, söz konusu teorik tartışmayı yerel düzeye indirgemektedir. Belediye başkanları, kendi coğrafyalarında yerel siyasal elit olarak kabul edilebilir. Makalenin temel amacı, bu elit grubunun kompozisyonunun (eğitim, cinsiyet, parti) zaman içinde nasıl değiştiğini, yani Pareto'nun kavramsallaştırmasıyla elitlerin dolaşımını değerlendirmektir. Bitlis'teki profil değişimi, yerel iktidar yapısının daha teknokratik ve profesyonel bir elit grubuna mı, yoksa belirli siyasi sadakatlere sahip yeni bir elit grubuna mı evrildiğini anlamak için bir merceğe görecek.

1.3. Siyasal Temsil

Belediye başkanları sadece birer yönetici değil, aynı zamanda birer temsilcidir. Pitkin'in (2023) bu alandaki ufuk açıcı eseri, temsilin farklı boyutlarını anlamak için elzemdir.

Tanımlayıcı Temsil (Descriptive Representation): Bu yaklaşım, seçilenlerin demografik ve sosyoekonomik özelliklerinin, temsil ettikleri toplumun özelliklerini ne ölçüde yansıttığına odaklanır. Bir mecliste veya yönetimde kadınların, gençlerin, farklı eğitim gruplarının bulunması tanımlayıcı temsilin bir gereğidir. Bu çalışma, belediye başkanlarının cinsiyet ve eğitim profillerini değerlendirerek, Bitlis'teki tanımlayıcı temsilin durumunu ortaya koymaktadır.

Özsel Temsil (Substantive Representation): Bu ise, temsilcinin demografik kimliğinden bağımsız olarak, temsil ettiği kesimin çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, yani onların yararına politika üretmesidir.

Çalışmanın tartışma bölümü için kritik soru şudur: Bitlis'teki tanımlayıcı temsilin yapısı (örneğin, hiç kadın başkan olmaması ve eğitim seviyesinin yükselmesi), üretilen politikalara, yani özsel temsile nasıl yansımaktadır?

ayırır. Yapısal engeller, siyasi partilerin aday belirleme süreçlerindeki eril ağırları, kampanya finansmanına erişimdeki zorluklar gibi faktörleri içerir. Sosyokültürel engeller ise, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı ön yargılar ve kadınların siyasete “uygun olmadığı” yönündeki kalıp yargılardır (Şahin vd., 2024; Üste, 2017). Bu çalışma, Bitlis’teki durumu bu iki engel türü çerçevesinde değerlendirerek, kadınların yerel siyasette neden görünür olmadığını teorik olarak tartışacaktır.

1.4. Siyasi Partiler: Aday Belirlemede “Kapı Bekçiliği” Rolü

Seçmenler, yalnızca siyasi partilerin filtreleyerek sunduğu adaylar arasından bir tercih yapabilirler. Bu nedenle partiler, aday belirleme süreçlerinde birer “kapı bekçisi” işlevi görür; bir başka deyişle, siyasi makamlara giden yolu kontrol ederek kimlerin aday olabileceğini filtrelerler (Norris, 1997; Rahat ve Hazan, 2001). Partilerin aday seçme kriterleri, yerel siyasal elitin profilini şekillendiren en önemli faktördür. Bu kriterler; ideolojik bağlılık, parti içi dengeler, yerel düzeyde tanınırlık, finansal güç ve sadakat gibi birçok unsuru içermektedir.

Özellikle Türkiye gibi parti liderlerinin ve genel merkezlerin yerel adaylar üzerinde belirleyici olduğu sistemlerde, “aday faktörü” dahi genel merkezin onayından geçmek zorundadır. Kiriş ve Gül’ün (2008) belirttiği gibi adayın kişisel özellikleri önemli olsa da bu özelliklere sahip birinin aday olarak sunulması parti merkezinin bir kararıdır. Bitlis’te 2014, 2019 ve 2024’te farklı partilerin (BDP, AK Parti, HDP, DEM Parti) kazandığı belediyelerdeki başkan profilleri, bu partilerin aday belirleme stratejilerinin ve önceliklerinin zaman içinde nasıl değiştiğine dair önemli veriler sunmaktadır.

1.5. Liyakat, Profesyonelleşme ve Seçmen Beklentileri

Son olarak, yerel aday profili, üç farklı beklentinin kesişim noktasında ve çoğu zaman gerilimiyle şekillenir:

Seçmen Talebi ve Profesyonelleşme: Modern belediyeciliğin karmaşıklığı, seçmenlerin adaylarda daha yüksek yetkinlik aramasını beraberinde getirmektedir. Özşengür’ün (2014) belirttiği yasal yetersizlikler ve Başaran ile Babacan’ın (2025) bulguladığı seçmenlerin eğitim ve deneyime verdiği önem, liyakat ve profesyonelleşme arayışını göstermektedir. Bu, çalışmamızdaki eğitim seviyesi artışını açıklayan temel dinamiktir.

Parti Talebi ve Sadakat: Siyasi partiler için liyakat kadar, hatta bazen daha önemli olan kriter sadakattir. Parti disiplinine uyacak, genel merkezin politikalarını yerelde uygulayacak ve parti kimliğini güçlü bir şekilde temsil edecek adaylar öncelikli olabilir.

Yerel Dinamikler ve “Eşraf” Faktörü: Özellikle metropol dışı illerde, adayların yerel halkla kurduğu kişisel bağ, ailevi kökenleri ve bölgedeki tanınırlığı (“eşraf” olma durumu) kritik önem taşır (Kamalak, 2013). Bu durum, bazen liyakat veya parti sadakati kriterlerinin önüne geçebilir.

Sonuç olarak bu teorik çerçeve, Bitlis’te seçilen belediye başkanlarının profilinin tek bir faktörle açıklanamayacağını; aksine, seçmenlerin liyakat beklentisi, partilerin sadakat ve strateji arayışı ile yerel sosyokültürel dinamikler arasındaki karmaşık etkileşimin bir ürünü olduğunu varsaymaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde bulgular, bu teorik mercekten geçirilerek yorumlanacaktır.

2. METODOLOJİ

Bu bölümde araştırmanın deseni, kapsamı, veri toplama süreci ve verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler ile çalışmanın sınırlılıkları detaylandırılmaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma geleneği içinde yer alan doküman analizine göre tasarlanmıştır. Seçilen yöntem, belirli bir olgunun (yerel siyasi elit profilinin değişimi) kendi gerçek yaşam bağlamı içinde, ayrıntılı olarak ele

alınmasına olanak tanımaktadır. Çalışmanın, üç farklı zaman dilimindeki (2014, 2019, 2024) verileri karşılaştırması, ona aynı zamanda boylamsal bir nitelik kazandırmakta ve zaman içindeki değişim ve süreklilikleri gözlemleme imkânı vermektedir. Araştırmada, nicel veriler (sayı ve oranlar) kullanılarak nitel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu desen, Bitlis gibi özgün bir yerel bağlamda, siyasi elit profilini şekillendiren dinamikleri bütüncül bir bakış açısıyla anlamak için en uygun yöntem olarak belirlenmiştir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Evreni

Araştırmanın coğrafi kapsamını Bitlis ili; zaman kapsamını ise 31 Mart 2014, 31 Mart 2019 ve 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın değerlendirme birimi, bu üç seçim döneminde Bitlis il merkezi, 6 ilçesi (Adilcevaz, Ahlat, Güroymak, Hizan, Mutki, Tatvan) ve ilgili dönemlerde belediye statüsüne sahip olan beldelerde seçilmiş olan belediye başkanlarıdır. Bu kapsamda, üç seçim döneminde göreve gelen toplam 39 belediye başkanlığının tamamı ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışma, bir örneklem üzerinden genelleme yapmaktan ziyade, belirlenen kapsamdaki araştırma evreninin tamamını incelemektedir.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Kaynakları

Araştırmanın verileri, temel olarak doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. İncelenen değişkenlere (cinsiyet, eğitim durumu, siyasi parti) ilişkin veriler, kamuya açık ve doğrulanabilir nitelikteki birincil ve ikincil kaynaklardan derlenmiştir. Başvurulan temel veri kaynakları şunlardır:

Yüksek Seçim Kurulu (YSK): Seçim sonuçları, seçilen adayların isimleri ve siyasi parti aidiyetlerine ilişkin en güvenilir resmi veriler, YSK'nın seçim sonuçlarını açıkladığı karar ve duyurularından temin edilmiştir.

Siyasi Partilerin Resmi Yayınları: Partilerin genel merkez ve il başkanlıklarının web siteleri, aday tanıtım kitapçıkları ve seçim dönemi arşivleri, adayların özgeçmiş bilgilerini doğrulamak için kullanılmıştır.

Belediyelerin Kurumsal Web Siteleri: Göreve gelen belediye başkanlarının “Başkanın Özgeçmişi” bölümleri, özellikle eğitim durumlarına ilişkin bilgilerin teyit edilmesinde önemli bir kaynak olmuştur.

Ulusal ve Yerel Haber Arşivleri: Yazılı ve dijital basın arşivleri, özellikle adayların seçim sürecindeki profillerine ilişkin eksik bilgileri tamamlamak ve mevcut verileri çapraz kontrol etmek amacıyla taranmıştır.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Her bir seçim dönemi için belediye başkanlarının cinsiyet, eğitim durumu ve siyasi partilere göre yüzde (%) dağılımları hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, okuyucunun verileri kolayca karşılaştırabilmesi amacıyla, her bir seçim yılı için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Değerlendirmenin temel amacı, üç seçim dönemi arasında bu üç değişkendeki eğilimleri, belirgin değişimleri ve dikkat çekici süreklilikleri saptamaktır.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi, bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışma, betimsel ve ilişkisel bir desene sahiptir. Değişkenler arasındaki eğilimleri ve ilişkileri ortaya koymakla birlikte, bunlar arasında bir nedensellik ilişkisi kurma iddiasında değildir. Örneğin, eğitim seviyesindeki artış ile seçimi kazanma arasında bir ilişki saptanabilir; ancak bu çalışmanın verileriyle eğitimin tek başına zaferin nedeni olduğu kanıtlanamaz.

Çalışma, Bitlis'in özgün siyasi, sosyal ve kültürel bağlamına odaklanmıştır. Dolayısıyla, elde edilen bulguların Türkiye'nin diğer bölgelerine doğrudan genellenmesi konusunda dikkatli olunmalıdır. Bulgular, ancak benzer özellikler gösteren diğer iller için bir fikir verebilir.

Araştırma, seçilen başkanların demografik ve siyasi profillerine odaklanmış, bu profillerin ardındaki nedenleri (örneğin parti içi karar alma süreçleri) veya bu profillerin politika çıktılarına etkilerini nitel yöntemlerle (mülakat, gözlem vb.) derinlemesine incelememiştir. Bu konu, gelecekteki araştırmalar için bir alan olarak durmaktadır.

3. TÜRKİYE GENELİ ADAY PROFİLLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ (2014-2019-2024)

Bu bölümde, Bitlis'teki bulgulara ulusal bir bağlam sunmak amacıyla, 30 Mart 2014, 31 Mart 2019 ve 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimleri'ne ait Türkiye geneli belediye başkan adayları profilleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2025) Mahalli İdareler Kazanan Aday Profili'nden elde edilen verilere dayanmaktadır. Sunulan verilerin, seçimi kazananları değil, siyasi partiler tarafından gösterilen adayların tamamını kapsadığı unutulmamalıdır.

İncelenen üç seçim döneminde de siyasi partilerin belediye başkan adaylarının önemli bir bölümünün lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. 2014 seçimlerinde, yükseköğrenim görmüş adayların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ) 689 üniversite veya fakülte mezunu aday göstermiştir. Büyük Birlik Partisi (BBP) ise 156 yüksekokul veya fakülte mezunu adayla seçime katılmıştır. 2019 seçimlerinde bu eğilim devam etmiştir. AK PARTİ 607, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise 361 üniversite mezunu aday göstermiştir (TÜİK, 2025). Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) eğitim almış adaylar daha küçük bir kesimi oluştursa da partilerin yüksek nitelikli adayları da havuzlarında bulundurduğunu göstermektedir.

AK PARTİ'nin 133 yüksek lisans ve 19 doktora mezunu aday, CHP'nin ise 63 yüksek lisans ve 13 doktora mezunu aday bulunmaktadır. 2024 seçimlerinde de adayların eğitim profilindeki yoğunlaşma sürmüştür. AK PARTİ'nin 1.238 adayının 541'i, CHP'nin ise 1.112 adayının 413'ü yüksekokul veya fakülte mezunudur. Bununla birlikte, ilköğretim mezunu adayların da (AK PARTİ: 39, CHP: 45) varlığı (TÜİK, 2025), aday havuzunun tamamen homojen olmadığını göstermektedir. Bu veriler, Türkiye'de yerel yöneticilik için özellikle büyük partiler nezdinde yükseköğrenim görmüş olmanın, yazılı olmayan bir standart haline geldiğine işaret etmektedir.

Tüm seçim dönemlerine ait verilerin ortaya koyduğu en net ve değişmeyen bulgulardan biri, aday profilindeki derin cinsiyet eşitsizliğidir. Her üç seçim döneminde de, tüm siyasi partilerde erkek adayların sayısı, kadın adayların sayısına kıyasla belirgin bir üstünlük göstermektedir.

2019 verilerine göre CHP, üniversite mezunu 361 erkek adaya karşılık 26 kadın aday göstermiştir. AK PARTİ'de ise üniversite mezunu 607 erkek adaya karşılık 17 kadın aday bulunmaktadır. 2024 seçimlerinde de bu yapı değişmemiştir. AK PARTİ'nin üniversite mezunu 541 erkek adayına karşılık kadın aday sayısı 12'dir. CHP'de ise 413 erkek üniversite mezunu adaya karşılık 47 kadın aday gösterilmiştir (TÜİK, 2025). Bulgular, Türkiye'de yerel siyasette belediye başkanlığı pozisyonu için siyasal süreçlerin yapısal olarak erkek egemen karakterini koruduğunu göstermektedir.

Partilerin ülke genelinde gösterdikleri toplam aday sayısı ise, onların örgütsel yaygınlıkları ve seçime yönelik iddiaları hakkında bir gösterge olarak okunabilir. 2014 yılında AK PARTİ (1.362 aday) ve BBP (741 aday) seçime en çok adayla giren partiler arasında yer almıştır. 2019 seçimlerinde AK PARTİ (1.261 aday), Saadet Partisi (1.342 aday) ve Bağımsız Türkiye Partisi (BTP) (1.032 aday) geniş bir katılım göstermiştir. 2024 seçimlerinde ise AK PARTİ (1.238 aday), CHP (1.112 aday) ve BBP (1.036 aday) yine binin üzerinde adayla

seçime katılmıştır (TÜİK, 2025). Bu veriler, belirli siyasi partilerin, on yıllık süre boyunca ülke genelinde istikrarlı biçimde geniş kapsamlı aday gösterme kapasitesini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Genel bir sonuca varıldığında, Türkiye’de son on yıldaki belediye başkan adaylığı profili; yükseköğrenim mezunlarının ağırlıkta olduğu, erkek adayların domine ettiği ve birkaç büyük partinin örgütsel olarak öne çıktığı bir yapı sergilemektedir. Bu ulusal düzeydeki bulgular, Bitlis özelindeki durumun yorumlanacağı “Tartışma” bölümü için önemli bir karşılaştırma zemini sunmaktadır.

Bulgular: Bitlis’te Seçilmiş Belediye Başkanı Profiline On Yıllık Dönüşümü (2014-2024)

Bu bölümde, Bitlis ilinde 2014, 2019 ve 2024 yıllarında seçilen belediye başkanlarının cinsiyet, eğitim durumu ve siyasi parti dağılımlarına ilişkin değerlendirme sonuçları sunulmaktadır.

3.1. Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmanın en net ve değişmeyen bulgusu, cinsiyet dağılımında ortaya çıkmıştır. İncelenen üç seçim döneminde de (2014, 2019, 2024) Bitlis ve bağlı ilçelerinde seçilen toplam 39 belediye başkanının tamamının erkek olduğu tespit edilmiştir. On yıllık süre zarfında hiçbir kadın aday, belediye başkanı olarak seçilememiştir. Bu durum, yerel siyasette kadın temsiline tamamen yokluğunu ortaya koyan çarpıcı bir sürekliliğe işaret etmektedir.

3.2. Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Belediye başkanlarının eğitim profilleri incelendiğinde, on yıllık süreçte taban eğitim seviyesinde bir yükseliş ve genel profilde dalgalanmalar olduğu gözlenmektedir.

- 2014 seçimlerinde (Bkz. Tablo 1), seçilen 13 başkanın 8’inin (%61,5) yükseköğretim (fakülte ve yüksek lisans) mezunu olduğu görülmektedir. Bu dönemde 1 ilköğretim ve 3 lise mezunu başkan görev yapmıştır.
- 2019 seçimlerinde (Bkz. Tablo 2), yükseköğretim mezunu başkan sayısı 6’ya (%46,1) gerilerken, lise mezunu başkan sayısının 6’ya yükseldiği dikkat çekmektedir. Bu durum, 2014’e kıyasla eğitim profilinde görece bir değişime işaret etmektedir.
- 2024 seçimlerine (Bkz. Tablo 3) gelindiğinde ise ilköğretim veya ilköğretim mezunu hiçbir başkanın seçilmediği ve en düşük eğitim seviyesinin lise olduğu tespit edilmiştir. Yükseköğretim mezunu başkan sayısı ise 7’ye (%53,8) yükselerek 2019’a göre bir artış göstermiştir.

3.3. Siyasi Parti Dağılımına İlişkin Bulgular

Bulguların en dinamik ve değişken kısmı, belediye başkanlıklarının siyasi partilere göre dağılımında ortaya çıkmaktadır.

- 2014 seçimlerinde (Bkz. Tablo 1), siyasi haritanın iki ana aktör arasında şekillendiği, belediyelerin Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) (6) ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) (5) arasında yakın bir dengeyle paylaşıldığı görülmektedir.
- 2019 seçimleri (Bkz. Tablo 2), siyasi haritada radikal bir değişime sahne olmuştur. AK Parti, 13 belediyenin 10’unu kazanarak ezici bir üstünlük sağlamıştır. Bu seçimde Halkların Demokratik Partisi (HDP) ise yalnızca 1 belediye başkanlığı kazanabilmiştir.
- 2024 seçimlerinde (Bkz. Tablo 3), AK Parti’nin 10 belediye ile yerel yönetimlerdeki hakimiyetini koruduğu gözlenmektedir. Bu dönemde Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) 2 belediye kazanırken, Yeniden Refah Partisi’nin de 1 belediye ile yerel siyasete yeni bir aktör olarak girdiği tespit edilmiştir.

Bulgu Tabloları

Tablo 1. 2014 Yerel Seçimleri Sonucunda Bitlis'te Seçilen Belediye Başkanlarının Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Siyasi Partiye Göre Dağılımı

		AK PARTİ	DP	SAADET PARTİSİ	BDP	Toplam
İlkokul	Erkek	1	-	-	-	1
İlköğretim	Erkek	1	-	-	-	1
Lise veya dengi okul	Erkek	-	1	-	2	3
Yüksekokul veya fakülte	Erkek	2	-	-	4	6
Yüksek lisans	Erkek	1	-	1	-	2
Toplam		5	1	1	6	13

Kaynak: TÜİK, 2025.

Tablo 2. 2019 Yerel Seçimleri Sonucunda Bitlis'te Seçilen Belediye Başkanlarının Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Siyasi Partiye Göre Dağılımı

		SAADET PARTİSİ	AK PARTİ	DP	HDP	Toplam
İlkokul	Erkek	-	1	-	-	1
Lise veya dengi okul	Erkek	1	4	1	-	6
Yüksekokul veya fakülte	Erkek	-	3	-	1	4
Yüksek lisans	Erkek	-	2	-	-	2
Toplam		1	10	1	1	13

Kaynak: TÜİK, 2025.

Tablo 3. 2024 Yerel Seçimleri Sonucunda Bitlis'te Seçilen Belediye Başkanlarının Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Siyasi Partiye Göre Dağılımı

		AK PARTİ YENİDEN REFAH	DEM Parti	Toplam
Lise veya dengi okul	Erkek	5	1	6
Yüksekokul veya fakülte	Erkek	4	-	6
Yüksek lisans	Erkek	1	-	1
Toplam		10	1	13

Kaynak: TÜİK, 2025.

4. BULGULARIN TEORİK ÇERÇEVEDE YORUMLANMASI

Bu çalışma, Bitlis ilinde 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimlerinde göreve gelen belediye başkanlarının profilini; cinsiyet, eğitim ve siyasi parti değişkenleri ekseninde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlamıştır. “Bulgular” bölümünde ortaya konan veriler, Bitlis'teki yerel siyasi elit profilinin son on yılda hem dikkat çekici süreklilikler sergilediğini hem de önemli dönüşümler geçirdiğini göstermiştir. Bu bölümde, söz konusu bulguların ne anlama geldiği, teorik çerçeve doğrultusunda ve Türkiye'nin genel siyasi bağlamı göz önünde bulundurularak tartışılacaktır.

4.1. “Sıfır Temsil” Ne Anlama Geliyor?

Çalışmanın en sarsıcı ve değişmeyen bulgusu, incelenen üç dönemde de tek bir kadın belediye başkanının dahi seçilmemiş olmasıdır. Bu durum, Pitkin’in (2023) kavramsallaştırmasıyla, Bitlis yerel siyasetinde tanımlayıcı temsilin cinsiyet boyutunda başarısız olduğunu göstermektedir.

Bu sıfır temsil durumu, sorunun sadece seçmen tercihlerinden kaynaklanmadığını, daha derin ve yapısal olduğunu düşündürmektedir. Burada, teorik çerçevede belirtilen siyasi partilerin “kapı bekçiliği” (gatekeeping) rolü devreye girmektedir (Norris, 1997). Partilerin, aday listelerini oluştururken bölgenin sosyokültürel yapısını ve ataerkil kodlarını yeniden üreterek, kadın adayları seçilebilir pozisyonlarda göstermediği anlaşılmaktadır. Türkiye genelinde aday havuzunun erkek egemen olduğu bulgusuyla birleştiğinde, Bitlis’teki kazanan profilinin bu ulusal eğilimin en mutlak ve katı bir yansıması olduğu söylenebilir.

4.2. Eğitim Profiline Dönüşümü

Belediye başkanlarının eğitim seviyesinin taban olarak yükselmesi (2024’te en düşük seviyenin lise olması), modern belediyeciliğin artan karmaşıklığına paralel olarak bir profesyonelleşme ve liyakat arayışına işaret etmektedir. Seçmenlerin ve partilerin, teknik ve idari kapasitesi daha yüksek adaylara yöneldiği (TÜİK, 2025), bu durumun da eğitim seviyesini bir seçilebilirlik kriteri haline getirdiği düşünülebilir.

Ancak, yükseköğretim mezunu başkan oranının 2019’da belirgin bir şekilde düşmesi (TÜİK, 2025), bu doğrusal liyakat artışı anlatısını sorgulamamızı gerektirir. Bu durum, siyasi konjonktürün aday profilini nasıl etkileyebileceğinin bir göstergesidir. 2019 seçimlerinin güvenlik odaklı atmosferinde, hakim parti olan AK Parti için adaylarda aranan birincil özelliğin akademik liyakatten çok, partiye sadakat, yerel tanınırlık ve siyasi güvenilirlik (Erciyas ve Baykal, 2019) olmuş olması muhtemeldir. Bu bulgu, yerel elit seçiminde liyakat ve sadakat arasında dinamik bir gerilim olduğunu ve siyasi iklimi göre bu gerilimdeki dengenin değişebildiğini ortaya koymaktadır.

4.3. Siyasi Parti Haritasının Değişimi

Bitlis’teki belediye başkanlıklarının parti dağılımındaki on yıllık değişim, yerel siyasetin dinamiklerinin büyük ölçüde ulusal siyasi rüzgarlardan etkilendiğini kanıtlar niteliktedir. Özellikle 2014 seçimlerinde Bitlis’te ortaya çıkan BDP ve AK Parti arasındaki rekabet, bunun en somut örneğidir. Bu durum, Coşkun’un (2014) da belirttiği gibi, yerel dinamiklerden çok ulusal politik tercihlerin bir sonucuydu. Yazara göre, o dönemde seçmenler büyük ölçüde Çözüm Süreci’nin yükünü omuzlayan iki ana aktör olan AK Parti ve BDP’yi desteklemiş, bu da seçimi bir yerel hizmet yarışından çok, barış sürecine yönelik bir güvenoyuna dönüştürmüştür. Nitekim Coşkun, BDP’nin oy oranını önemli ölçüde artırarak kazandığı kilit seçim bölgelerinden biri olarak Bitlis’i özellikle vurgulamaktadır. Bu akademik tespit, çalışmanın bulgularını doğrudan teyit etmekte ve Bitlis’teki yerel sonucun, ulusal bağlamdan bağımsız düşünülemeyeceğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2014’teki AK Parti ve BDP arasındaki rekabetçi denge, o dönem devam eden Çözüm Süreci’nin siyasi atmosferini yansıtmaktadır (Miş ve Eren, 2014). Miş ve Duran’ın (2019) belirttiği üzere 2019’a kadar tüm yerel seçimlerde dönemin siyasal ve sosyal olayları etkili olurken 2019 yerel seçimlerinde ise siyasal ve sosyal koşullara ek olarak seçim ittifakları ve stratejik oy verme de etkili olmuştur. 2019’da AK Parti’nin yerel seçimlerde 2014 yılına göre oylarını arttırması, 2015 sonrası değişen güvenlik paradigması ve HDP’li belediyelere yönelik kayyum atamaları politikasının bir sonucu olarak okunabilir (İzci ve Geylani, 2019: 569-570).

2024’teki Bitlis tablosu ise yine ulusal siyasetin bir yansımasıdır. AK Parti hakimiyetini sürdürürken, DEM Parti’nin kısmi bir geri dönüş yapması ve Yeniden Refah Partisi’nin yeni bir aktör olarak ortaya çıkması

(TÜİK, 2025), Türkiye genelindeki seçim sonuçlarıyla birebir örtüşmektedir. Bu durum, Bitlis'in yerel siyasetinin, ulusal siyasetten bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

Bitlis'teki parti haritasının ulusal siyasi rüzgarlarla bu denli yakından ilişkili olmasının temelinde, Türkiye'de yerel özerklik taleplerinin sıklıkla ülkenin birlik ve bütünlüğüne bir tehdit olarak algılanması yatmaktadır. Bahçeci ve Görmez'in (2016) de belirttiği gibi, bu algı yerel yönetim tartışmalarını asıl zemininden kopararak siyasallaştırmakta ve özellikle Güneydoğu'daki yerel siyaseti daha da hassas hâle getirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye geneli ve Bitlis kentindeki yerel siyasi elit profilinin 2014, 2019 ve 2024 seçimleri boyunca nasıl bir değişim ve süreklilik sergilediğini ortaya koyma amacıyla yola çıkılmıştır. Yapılan incelemeler, bu profilin tek bir faktörle açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu ve üç temel gücün kesişiminde şekillendiğini ortaya koymuştur: ulusal siyasetin belirleyici etkisi, siyasi partilerin aday seçme stratejileri ve bölgenin katı sosyokültürel yapısı.

Bulgular, yerel elit profilinin en değişken boyutunun siyasi parti kimliği olduğunu göstermiştir. Bitlis'teki parti dağılımı, yerel dinamiklerden çok, Türkiye'deki genel siyasi iklimin, ulusal güç mücadelelerinin ve ittifak yapılarının bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bitlis, bu anlamda ulusal siyasetin bir laboratuvarı işlevi görmüştür.

Profilin ikinci boyutu olan eğitim seviyesi, ulusal düzeydeki “profesyonelleşme” eğilimiyle paralel bir artış göstermiştir. Bu durum, hem seçmenlerin liyakat beklentisine hem de partilerin adaylarını daha donanımlı isimler arasından seçme yönelimine işaret etmektedir. Ancak 2019 seçimlerindeki göreceli düşüş, siyasi sadakat ve yerel tanınırlık gibi faktörlerin, belirli konjonktürlerde akademik liyakatin önüne geçebileceğini gösteren önemli bir istisna olarak düşünülmektedir.

İncelenen profilin 10 yıl boyunca değişmeyen boyutu ise cinsiyet olmuştur. Türkiye genelinde aday havuzunda kadınların sınırlı temsili yapısal bir sorun iken, Bitlis'te bu durumun “sıfır temsile” dönüşmesi, ulusal eğilimlerin yerel kültürle etkileşime girdiğinde ne kadar katılaşabileceğinin altını çizmektedir. Bu sonuç, bölgedeki siyasi partilerin kapı bekçiliği mekanizmalarının, toplumsal cinsiyet rollerini istisnasız bir şekilde yeniden ürettiğini göstermektedir.

Nihayetinde bu çalışma, Bitlis'in, ulusal siyasi rüzgârların yerel sonuçları doğrudan şekillendirdiği, ancak sosyokültürel dinamiklerin (özellikle cinsiyet konusunda) bu sonuçların çerçevesini belirlediği bir örnek olduğunu kanıtlamıştır.

Bu makalenin bulguları, konuyla ilgili gelecekteki akademik çalışmalar için zengin bir zemin sunmaktadır. Gelecek araştırmalar, neden ve nasıl sorularına odaklanabilir. Bitlis'teki siyasi partilerin il ve ilçe başkanları, kanaat önderleri ve sivil toplum temsilcileriyle yapılacak yarı yapılandırılmış mülakatlar, aday belirleme süreçlerinin perde arkasını aydınlatılabilir. Özellikle kadın adayların neden hiç gösterilmediği veya seçilebilir yerlere konulmadığı gibi kritik soruların yanıtları, bu tür bir saha çalışmasıyla ortaya çıkarılabilir.

Çalışmanın bulgularının ne kadarının Bitlis'e veya bulunduğu bölgeye özgü olduğunu anlamak için karşılaştırmalı bir desene ihtiyaç vardır. Bitlis ile benzer demografik ve sosyoekonomik yapıya sahip, ancak farklı bir coğrafi bölgede (örneğin Ege veya İç Anadolu) yer alan bir ilin yerel elit profili incelenebilir. Böyle bir karşılaştırma, cinsiyet eşitsizliği veya eğitim seviyesindeki artış gibi bulguların ne kadarının yerel kültürden, ne kadarının ise Türkiye'deki genel siyasi sistemden kaynaklandığını ayırt etmemize yardımcı olacaktır.

Bu çalışma, tanımlayıcı temsilin (seçilenlerin profili) fotoğrafını çekmiştir. Gelecekteki bir çalışma ise bu profilin özsel temsil (yapılan icraatlar) üzerindeki etkilerini araştırabilir. Örneğin, tamamı erkek ve giderek daha yüksek eğitilmiş hale gelen bir belediye başkanı profilinin, belediyelerin bütçe önceliklerini nasıl etkilediği incelenebilir. Altyapı yatırımları, sosyal yardımlar, kadın sığınma evleri veya kültürel projelere ayrılan bütçe paylarının analizi yoluyla, seçilmiş elitlerin profillerinin somut politika çıktılarına yansıma durumu incelenebilir.

EXTENDED SUMMARY

In centralized democracies with competitive electoral systems like Türkiye, local governments serve as a crucial interface between the state and its citizens. Mayors, as the chief executives of these administrations, are not merely service providers but also pivotal political actors who embody local representation and navigate the complex relationship between local dynamics and national political currents. The profile of these elected officials—their gender, educational background, and party affiliation—offers a powerful lens through which to analyze the evolution of political elites, the nature of democratic representation, and the strategic priorities of political parties. While much of the scholarship on Turkish political elites has focused on the national level, such as members of parliament, there has been less attention given to in-depth, longitudinal studies of elite profiles at the sub-national level, particularly in non-metropolitan provinces.

This paper aims to fill this gap by conducting a detailed case study of Bitlis, a province in Eastern Türkiye. It seeks to answer the overarching question: How has the profile of elected mayors in Bitlis changed across the pivotal local elections of 2014, 2019, and 2024, and what do these transformations reveal about the interplay of national political forces, party-level gatekeeping, and local socio-cultural structures? By juxtaposing the specific outcomes in Bitlis with nationwide candidate data, this study provides a nuanced analysis of how broad political trends are manifested, and sometimes amplified, within a specific local context.

To interpret the empirical findings, this study draws upon four interconnected fields of political theory. First, it employs political elite theory, moving from classical concepts of a "governing elite" (Pareto, Mosca) to the idea of democratic elite circulation. The study treats mayors as a local political elite and examines their recruitment and compositional changes over a decade as a reflection of shifting power dynamics.

Second, the analysis is grounded in political representation theory, with a particular focus on Hanna Pitkin's (1967) distinction between "descriptive" and "substantive" representation. The study uses the descriptive profiles of mayors (their gender and education) as a metric to assess the inclusivity of the political system and asks what this profile might imply for substantive representation—the policies enacted on behalf of the citizenry.

Third, the concept of political parties as "gatekeepers" (Norris, 1997) is central to the framework. This perspective posits that parties are the primary actors controlling access to political office, filtering potential candidates based on a range of criteria. The final pool of elected officials is therefore a direct product of these party strategies and internal selection mechanisms.

Finally, the study explores the inherent tension between the demand for meritocracy (*liyakat*) and the political imperative of loyalty (*sadakat*). As municipal governance becomes more complex, there is a rising expectation for professional and technically competent leaders. However, in a polarized political environment, parties may prioritize loyalty and political reliability over other credentials, creating a dynamic conflict in candidate selection.

The research employs a comparative, longitudinal case study design. The case is the province of Bitlis and its municipalities. The study analyzes the complete universe of winning mayoral candidates (a total of 39 positions) across three consecutive local elections: March 2014, March 2019, and March 2024. This longitudinal approach allows for the identification of trends, shifts, and continuities over a politically transformative decade in Türkiye.

Data was collected through document analysis of publicly available and official sources. This included definitive election results from the Supreme Election Council (YSK) for winning candidates' party affiliations, and cross-referenced data from party websites, municipal archives, and news reports for gender and educational backgrounds. To contextualize the Bitlis findings, this case-specific data was systematically

compared with nationwide mayoral candidate data for the same election years, as compiled by the Turkish Statistical Institute (TÜİK). The analysis relies on descriptive statistics, primarily frequency and percentage distributions, presented in cross-tabulations.

The analysis of the data reveals three distinct, yet interconnected, narratives concerning the evolution of the mayoral profile in Bitlis.

A Persistent Gender Barrier: The Absolute Absence of Female Mayors

The most stark and unchanging finding of this study is the complete absence of female mayors in Bitlis across all three election cycles. Of the 39 mayoralties analyzed over a decade, every single one was won by a male candidate. This finding points to a categorical failure of descriptive representation along gender lines. When juxtaposed with the national data, this local outcome becomes even more significant. While the nationwide pool of mayoral candidates is overwhelmingly male, it is not zero. For instance, in the 2024 elections, major parties like the CHP and AK Parti did nominate a small minority of female candidates. The fact that this small pool of candidates translates into zero winners in Bitlis suggests that the structural and socio-cultural barriers preventing women's political ascent are exceptionally rigid in this local context. The gatekeeping mechanisms of political parties appear to either completely exclude women from viable candidacies or reflect a calculation that a female candidate cannot win, thereby reinforcing the patriarchal status quo.

The Evolution of Educational Profiles: Between Meritocracy and Political Loyalty

The educational profile of Bitlis's mayors demonstrates a clear, albeit fluctuating, trend towards professionalization. The educational floor has risen consistently; by 2024, no mayor held less than a high school diploma. The general trajectory indicates a growing prevalence of university-educated mayors, which aligns with the national picture of parties increasingly fielding candidates with higher academic credentials. This reflects a broader trend towards the professionalization of politics and a response to demands for more competent local governance.

However, the 2019 election presents a fascinating anomaly. In that year, the number of university-educated mayors in Bitlis decreased compared to 2014, while the number of high-school-educated mayors rose. This deviation from a linear path of "meritocracy" can be best understood in the context of the highly polarized and security-focused political atmosphere of the time. It is highly probable that for the dominant AK Parti, which swept the elections in Bitlis that year, criteria such as unwavering party loyalty, local recognition, and political reliability—all central to the national "beka" (survival) discourse—were prioritized over academic credentials. This highlights the dynamic tension where the logic of political loyalty can temporarily override the logic of professional competence in candidate selection.

The Political Party Map: A Microcosm of National Tides

The party affiliation of mayors in Bitlis has been the most volatile variable, serving as a direct and accurate barometer of national political transformations. The results cannot be explained by local dynamics alone. The competitive balance between the BDP (the predecessor to the HDP/DEM Party) and the AK Parti in 2014 was a reflection of the "Solution Process" era. The subsequent landslide victory of the AK Parti in 2019 is inextricable from the post-2015 security-focused paradigm and the state's policy of appointing trustees (kayyum) to HDP-run municipalities, a policy which reshaped the political landscape in the region. Finally, the 2024 results—with the AK Parti maintaining dominance, the DEM Party making a partial comeback, and the New Welfare Party (YRP) emerging as a new actor—perfectly mirrored the broader trends seen across Türkiye. This demonstrates that Bitlis, far from being an isolated case, functions as a political laboratory where the effects of national strategies, alliances, and discourses can be observed with remarkable clarity.

This study concludes that the profile of the local political elite in Bitlis is forged at the intersection of three powerful forces: the determinism of national political trends, the strategic gatekeeping of political parties, and the deeply entrenched nature of local socio-cultural structures. The party identity of the elite is dictated by national winds; the educational level reflects a national push for professionalization, mediated by the political needs of the moment; and the gender identity remains frozen by local patriarchal norms that national parties have been unable or unwilling to challenge. By providing an in-depth, longitudinal analysis of a non-metropolitan province, this paper contributes to a more nuanced understanding of local governance in Türkiye, demonstrating how national phenomena are filtered, refracted, and sometimes amplified at the local level. Future research could build upon these findings through qualitative interviews with party officials to uncover the explicit reasoning behind their selection strategies, or through comparative studies with other provinces to isolate regional versus national factors.

KAYNAKÇA

- Bahçeci, H., I.; Görmez, K. (2016). "Discussions of local autonomy in Türkiye". *Global Journal on Humanites & Social Sciences*, (4), 151-159.
- Başaran, İ.; Babacan, A. (2025). "Belediye Başkanı Aday İmajının Seçmen Davranışına Etkisi". *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-15.
- Coşkun, V. (2015). "30 Mart Yerel Seçimleri ve BDP". *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(30-31), 61-76.
- Erciyas, S.; Baykal, A. (2019). *Mart Seçimlerine Doğru Dünden Bugüne Partilerin Yerel Yönetim Vizyonu*. Ankara: SETA Vakfı Yayınları, 31.
- İzci, F.; Geylani, D. (2019). "Kayyım Sisteminin Demokratik Yönetim İlkeleri ve Yasal Açılardan Değerlendirilmesi". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 562-573.
- Kamalak, İ. (2013). "Yerelin Yerel Seçimlere Etkisi: Belediye Başkan Adayları Üzerinden Bir İnceleme". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(3), 419-446.
- Kiriş, H. M.; Gül, H. (2008). "Türkiye'de Siyasal Eğilimlerin Dönüşümü: Yerel Seçimler Bağlamında Bir Çözümleme". *Amme İdaresi Dergisi*, 41 (2): 101-129.
- Mardin, Ş. (1973). "Center-periphery relations: A key to Turkish politics?". *Daedalus*, 169-190.
- Mills, C. W. (2019). *The power elite*. In *Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*, Second Edition (pp. 202-211). Routledge.
- Miş, N.; Eren, A. (2014). *Siyasi Partilerin Yerel Seçim Vizyonu: İstanbul Seçimleri*. Seta Analiz, Mart, (91).
- Miş, N.; Duran, H. (2019). "İttifaktan Blok Siyasetine 31 Mart Yerel Seçimleri". *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 9(2), 363-393.
- Mosca, G. (2001). *The Ruling Class*. *Social stratification: class, race, and gender in sociological perspective*, 195.
- Norris, P. (Ed.). (1997). *Passages to power: Legislative recruitment in advanced democracies*. Cambridge University Press.
- Özsungur, F. (t.y.). "Belediye Başkanlarının Seçilebilme Yeterliliği Kriterlerinin Değerlendirilmesi". *Yasama Dergisi*, (26), 5-29.
- Pareto, V. 2018. *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Merve Zeynep Doğan, Ankara: Doğu Batı.
- Pitkin, H. (2023). *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Rahat, G.; Hazan, R. Y. (2001). "Candidate selection methods: An analytical framework". *Party politics*, 7(3), 297-322.
- Sezgin, S. (2025). "Türkiye'de Belediye Başkanlarının Profilini Elit Teoriler Üzerinden Tartışmak". *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 8(1), 1-18.
- Şahin, M., Özalp, S.; Boduroğlu, G. (2024). "Kadınların Siyasal Temsilde Yaşadıkları Sorunlar ve Engeller Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Politik Ekonomik Kuram*, 8(2), 402-424.
- TÜİK. (2025). *Türkiye İstatistik Kurumu. Türkiye'de seçilen belediye başkanlarının cinsiyet eğitim düzeyini ve bağlı oldukları siyasi partileri gösteren veri setleri (2014, 2019, 2024)*. <https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/yereladaykazanana.zul> (7/7/2025).
- Üste, R. (2017). "Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler ve Kadın Temsili". *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 18(1), 101-131.

21 Mayıs 1864 Büyük Çerkes Sürgünü: Nedenleri ve Sonuçları May 21, 1864: The Great Circassian Exile: Causes and Consequences

Burcu DEMİR^{1,*}

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 23.07.2025

Kabul Tarihi: 11.10.2025

Anahtar Kelimeler:

Büyük Çerkes Sürgünü, 21 Mayıs 1864, Kafkasya, Osmanlı Devleti.

ÖZ

Tarih boyunca pek çok toplum, emperyalist güçlerin sistematik şiddet, sürgün ve asimilasyon politikalarının hedefi olmuştur. Bu topluluklardan biri de Kafkasya halklarıdır. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Rusya, bölgenin stratejik önemi nedeniyle Kafkasya üzerinde egemenlik kurma hedefi doğrultusunda yayılmacı bir siyaset izlemiş ve bu süreç bölgede yoğun çatışmalara yol açmıştır. Çerkeslerin uzun yıllar süren direnişi 21 Mayıs 1864 tarihinde Rusya lehine sonuçlanmış ve büyük kitleler zorunlu olarak Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu çalışmada “Büyük Çerkes Sürgünü’nün, Rusya’nın Kafkasya’da egemenlik kurma stratejisinin bir sonucu olarak planlandığı ve sürgünün Çerkes halkı üzerinde derin etkiler yarattığı” varsayımı temel alınmıştır. Bu bağlamda çalışmada, insanlık tarihinde nadir görülen ancak taşıdığı öneme kıyasla yeterince bilinmeyen Büyük Çerkes Sürgünü’ne ilişkin bazı temel sorulara yanıt aranmıştır. Bu sorular; “Sürgünün nedenleri nelerdir ve bu nedenler ile Rusya’nın stratejik hedefleri arasında nasıl bir ilişki vardır?”, “Sürgün esnasında neler yaşanmıştır?” ve “Sürgünün sonuçları nelerdir?” şeklinde sıralanmaktadır. Bu çalışmada 1864 Büyük Çerkes Sürgünü’nün nedenlerinin ortaya konularak, sürgün sürecinde yaşananların ve sürgünün sonuçlarının kapsamlı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Kafkasya tarihinin ve diaspora çalışmalarının önemli bir dönüm noktası olan Büyük Çerkes Sürgünü’nün incelenmesi, devlet politikalarının etnik gruplar üzerindeki etkilerinin, değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

ARTICLE INFO

Research Article

Received: 23.07.2025

Accepted: 11.10.2025

Keywords:

Great Circassian Exile, May 21, 1864, Caucasus, Ottoman Empire.

ABSTRACT

Throughout history, many societies have been subjected to the systematic violence, deportation, and assimilation policies of imperial powers. One of these communities was the peoples of the Caucasus. In the late 16th century, Russia pursued an expansionist policy with the aim of establishing dominance over the Caucasus due to the region’s strategic importance, which led to intense conflicts. The long-standing resistance of the Circassians eventually ended in favor of Russia on May 21, 1864, and large groups were forcibly displaced and compelled to migrate to Ottoman territories. This study is based on the assumption that “The Great Circassian Exile was planned as a consequence of Russia’s strategy to establish hegemony in the Caucasus, and that the exile had significant effects on the Circassian people.” Within this framework, the study seeks to address questions regarding the Great Circassian Exile—an event rarely seen in human history, yet insufficiently examined despite its historical significance—such as: “What were the causes of the exile, and how were these causes related to Russia’s strategic objectives?” “What occurred during the process of exile?” and “What were the consequences of the exile?” Accordingly, the aim of this study is to reveal the causes of the 1864 Great Circassian Exile, to examine the experiences during the exile, and to analyze its outcomes comprehensively. Furthermore, the examination of the Great Circassian Exile, which represents a pivotal moment in both Caucasian history and diaspora studies, is important for understanding the impact of state policies on ethnic groups.

* burcudemir007@gmail.com

GİRİŞ

Tarihsel süreç boyunca farklı coğrafyalarda yaşayan pek çok halk, büyük güçlerin uyguladığı emperyalist politikalar sonucunda sistematik şiddete, zorunlu göçe ve asimilasyon girişimlerine maruz kalmıştır. Bu politikaların etkisiyle bazı topluluklar tamamen yok olurken, bazıları da ana vatanlarını terk etmek zorunda kalmış ve farklı bölgelerde azınlık konumunda yaşamaya mahkûm edilmiştir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden birini ise Kafkasya halkları yaşamıştır. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Rusya, hem siyasi çıkarları doğrultusunda güç kazanmak hem de Kafkasya'nın stratejik konumundan yararlanmak amacıyla bölge üzerinde hâkimiyet kurmayı hedeflemiştir. Kafkasya, Karadeniz ve Hazar Denizi arasında yer alması, doğal kaynakları ve askeri-stratejik önemi nedeniyle Rusya açısından vazgeçilmez bir bölge olarak görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda izlenen yayılmacı politikalar, zamanla Kafkasya'da yoğun askerî çatışmaların ve kitlesel şiddet olaylarının yaşanmasına yol açmıştır. Bölgedeki yerli halklar, özellikle Çerkesler, bu baskıya karşı uzun yıllar boyunca direniş göstermiştir. Ancak yüzyıllar süren mücadeleye rağmen, Rusya'nın askeri ve siyasi üstünlüğü karşısında bu direniş giderek zayıflamıştır.

Rusya'nın Kafkasya'daki yayılmacı politikalarına karşı verilen mücadelelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından bölge tamamen Rusya'nın kontrolü altına girmiştir. 21 Mayıs 1864 tarihi, bu sürecin dönüm noktası olmuş; Çerkesler mağlubiyeti kabul etmek zorunda kalmış ve nüfusun önemli bir kesimi ise Osmanlı topraklarına sürgün edilmiştir. Osmanlı Devleti, bu ani ve kitlesel göçe hazırlıksız yakalanmasına rağmen, mevcut imkânları ölçüsünde Çerkeslere her türlü yardımı yapmaya gayret etmiştir. Ancak sürgün süreci son derece ağır şartlarda gerçekleşmiştir. Özellikle sürgün sırasında yetersiz beslenme, salgın hastalıklar, iklim koşullarının olumsuz etkileri ve ulaşım imkânsızlıkları gibi çeşitli nedenlerden binlerce Çerkes Osmanlı topraklarına ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Osmanlı topraklarına ulaşan Çerkesler ise farklı bölgelere yerleştirilmiş ve bu durum Çerkes diasporasının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Çerkes Sürgünü, Rusya'nın Kafkasya'da egemenlik kurma stratejisinin bir sonucu olarak meydana gelmiş ve Çerkes halkını demografik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan etkilemiştir.

Çalışmada, öncelikle konunun kavramsal çerçevesini netleştirmek ve olası anlam karmaşalarının önüne geçebilmek amacıyla göç, sürgün ve tehcir kavramları ele alınmıştır. Ardından çalışmanın odak noktasını oluşturan 1864 Büyük Çerkes Sürgünü'nün tarihsel arka planı, ortaya çıkış sebepleri ve söz konusu sürecin demografik, sosyal, kültürel ve siyasal sonuçları incelenmiştir. Bu şekilde yalnızca tarihsel bir olayın betimlenmesi değil, aynı zamanda devlet politikalarının etnik gruplar üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur.

1. GÖÇ, SÜRGÜN VE TEHCİR KAVRAMLARI

Göç kavramı insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber içerisinde sosyoloji, iktisat, tarih, coğrafya, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi birçok farklı disiplini barındırmaktadır. Bu durum göç kavramının her bir disiplin tarafından farklı şekilde tanımlanmasına sebep olmuştur (Akbaş, 2020:13). Örneğin, tarih alanı göç kavramını zamanlara bölerek ve tarihteki savaşlarla bağdaştırarak açıklarken, coğrafya alanı göçü iklim, kuraklık gibi kavramlarla açıklamaya çalışmıştır. Siyaset bilimi alanı ise göç kavramını politik bir açıdan ele almıştır. Dolayısıyla göç kavramı geniş bir yelpazeye sahip olmakla birlikte net bir tanımı bulunmamaktadır (Akşit, 1998: 67).

Göç kavramından söz ettiğimizde ilk akla gelen, insan hareketliliğidir. Bu insan hareketliliği tek başına olabileceği gibi kitleler halinde de olabilmektedir (Zorba, 2021: 58). Latince kökeni “migrare” kelimesine dayanan ve “taşınmak, yer değiştirmek” gibi anlamlara gelen göç kavramı (Tosun ve Yücedağ, 2022: 7) Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Göç Terimleri Sözlüğü'nde “*Kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi; süresi yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri*” olarak tanımlanmıştır (Perruchoud, 2009:22). Türk Dil Kurumu (TDK) ise göç kavramını, “*Siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bulundukları,*

oturdukları yerleşim yerini bırakarak başka bir yerleşim yerine ya da başka bir yere gitme eylemi” şeklinde açıklamıştır (Türk Dil Kurumu, 2025).

Sürgün kavramı, TDK tarafından “*Ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse*” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2025). Bazı tanımlamalarda ise sürgün, bireyin kendi ülkesinden, mal varlığından, mülkiyet haklarından, kültürel değerlerinden, sosyal çevresinden, ailesinden ve aidiyet hissettiği toplumdan zorla uzaklaştırılması biçiminde açıklanmıştır. Bu bağlamda sürgün, “İnsanlığa Karşı Suçlar” kategorisinde değerlendirilmiş ve Nuremberg Mahkemesi ile Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri tarafından suç olarak kabul edilmiştir (Azarkan, 2003: 293). Göçte dikkat edilmesi gereken nokta, bireyin bu kararı kendi özgür iradesiyle vermesidir. Bu bağlamda göçün amacı, birey ve toplumun yaşamın daha uygun koşullar altında sürdürebilmesidir (Barışık, 2020: 3). Dolayısıyla göç ve sürgün kavramlarının birbirinden farklı anlamlara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Arapça kökenli bir kavram olan tehcir ise “*Bir yerden başka bir yere göç ettirmek, yer değiştirmek, hicret ettirmek*” şeklinde tanımlanmıştır. (Sağır, 2012: 365). Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde ise tehcir kelimesi, “*Göç ettirme, göç etmesine sebep olma, sürme*” biçiminde açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2025). Tehcir kavramı, “*Bir toplumun güvenliğini sağlamak ve olası huzursuzluk ya da sorunlardan kaçınmak amacıyla, devlet tarafından geçici ya da kalıcı biçimde ülke sınırları içerisinde daha uygun görülen bir bölgeye göç ettirilmesi*” şeklinde tanımlanabilir (Kaya, 2015). Bu tanımdan hareketle, tehcir kavramının Çerkes halkının yaşadığı duruma karşılık gelmediğini söylemek mümkündür. Zira Çerkeslerin maruz kaldığı zorunlu göç sadece ülke sınırları içinde gerçekleşmemiş, aksine farklı coğrafyalara ve geniş bir alana yayılmıştır. Dolayısıyla kavramlar arasındaki bu farklılıklar dikkate alındığında, bu çalışma kapsamında kullanılacak “sürgün” kavramını, bir halkın yaşadığı topraklardan işgalci bir güç tarafından, askeri üstünlük ve savaş sonrası kazanılan hâkimiyetin sağladığı imkânla zorla uzaklaştırılması şeklinde açıklamak mümkündür.

2. BÜYÜK ÇERKES SÜRGÜNÜ’NÜN TARİHSEL ARKA PLANI VE NEDENLERİ

Kafkasya’nın Karadeniz kıyılarına koloniler kuran Yunanlılar ve İyonyalılar ile Kafkas halkları süreç içerisinde etkileşim içerisine girmişlerdir. MS 2. yüzyılda Hunlar, Kafkasya’yı işgal etmiş ve bölgede mevcut olan devleti yıkıp halkın bir kısmını dağlara sürmüştür. Hunların istilasına rağmen bölgede yaşamını idame ettirmeyi başaran Kafkasya halkı ise 6. yüzyılının başlarına doğru yeniden bir araya gelerek kendi yaşamlarına uygun bir kabile federasyonu oluşturmuştur (Ergenoğlu, 2014: 373-374). Hun işgalinden sonra Kafkasya’nın kuzeyinde Hazar Devleti kurulmuş ve bu devletin yayılmacı politikalarına tüm Kafkas kavimleri direnmiştir. İlerleyen süreçte Kafkasya coğrafyasında Moğollar tarafından Altın Orda Devleti kurulmuştur. Söz konusu devletin varlığı Timur’un saldırılarıyla son bulmuştur. Altın Orda Devleti’nin yıkılmasının ardından ise Rus halkı güçlenerek güneye doğru inmeye başlamıştır (Köse, 2014: 117).

Osmanlı Devleti, 1475 yılında Kırım’ı topraklarına katarak, Kafkasya ile doğrudan komşu hale gelmiştir (Urhan, 2021: 994). Osmanlı Devleti’nin 21 Temmuz 1774’te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması sonucunda Kırım’ı kaybetmesi, Rusya’yı Kafkasya emellerine yakınlaştırmıştır (Aydemir, 1988, s.9-15). Kafkasya üzerinde hâkimiyet kurma hedefiyle hareket eden Rusya, bu doğrultuda genişleme politikasını sistemli bir şekilde sürdürmüş ve 1801’de Gürcistan’ı, 1810’da Abhazya’yı, 1822’de Kabardey bölgesini, 1859’da ise Dağıstan ve Çeçenistan’ı topraklarına katmıştır. 1853-1865 tarihleri arasında Çerkes tarihi açısından büyük önem taşıyan Kırım Savaşı, Osmanlı ve Rusya arasında yaşanmış ve savaşın sonuçları Çerkeslerin Kuzey Kafkasya’dan sürülmelerinde etkili olmuştur. Çünkü Kırım Savaşı sırasında Çerkesler, Rusya’ya karşı müttefik devletlerle iş birliği yapabilecek bir nüfus olarak görülmüştür. Bununla birlikte Rusya, Çerkeslerin Kafkasya ve Karadeniz hattındaki iletişim hatları için ciddi bir engel teşkil ettiğini anlamıştır. Bu bağlamda, sürgünün nedenleri ile Rusya’nın stratejik hedefleri arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla Rusya’nın bölge üzerindeki hâkimiyeti kurma arzusu sürgünün bir politika aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır. (Urhan, 2021: 994-995). Bir başka ifadeyle, Rusya’nın Kafkasya

üzerindeki jeopolitik avantajlardan faydalanmak istemesi, Çerkeslerin sürülmesinin en önemli nedenleri arasındadır (Pelit, 2022: s.49).

25 Şubat 1856'da gerçekleştirilen Paris Barış Konferansı'nda Kafkasya ve Çerkes meselesi gündeme gelmiştir. İngiliz ve Osmanlı temsilcileri, Edirne Antlaşması'nın yeniden değerlendirilmesini ve İngiltere ile Osmanlı'nın himayesinde bir Çerkes devletinin kurulmasını gündeme getirmiştir. Böyle bir devletin ortaya çıkmasıyla Rusya'nın güneye doğru ilerlemesinin durdurulması hedeflenmiştir. Hindistan'a giden ticaret yollarının güvence altına alınması ve Kafkasya ile ticari ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan İngiltere'nin bölgedeki planlarından Fransa, rahatsızlık duymuştur. Bu nedenle Fransa, İngiltere ile Osmanlı Devleti'nin girişimlerine destek vermemiştir. Bu durumdan faydalanan Rusya, İngiltere ile Osmanlı'nın isteklerini reddetmiştir (Urhan, 2021: 995).

Paris Barış Antlaşması'nın 30 Mart 1856'da imzalanmasının ardından Rusya, yayılmacı politikaları ekseninde bölgenin Ruslaştırılması hedefine yönelik olarak harekete geçmiştir (Bolat, 2013, s.131). Bu bağlamda Kafkasya'da yaşayan Çerkes nüfusun yerinden edilmesi ve onların yerine Rus halkının iskân edilmesi planlanmıştır. Bu eksende Rusya, hem bölge üzerinde hâkimiyet sağlamayı hem de Çerkeslerin bağımsız güç olma potansiyelinin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Bu nedenle Çerkeslerin Kafkasya'dan sürgün edilmesi, Rus yayılmacı politikalarının bir gereği olarak görülmüş ve Kafkas halkı üzerinde baskılar başlamıştır (Yel ve Gündüz, 2008: 956). Çar II. Alexander, Çerkeslerden Osmanlı Devleti'ne göç etmelerini istemiştir. Çerkes halkının bir kısmı Osmanlı Devleti'ne göç ederken bir kısmı Rusya'nın bu isteğini reddetmiştir (Urhan, 2021: 996). Rusya, Kafkasya'da kalmak isteyen Çerkes halkına, bölgede kalabilmenin koşullarını bildirmiştir. Çerkes halkının kabul edilemez bulduğu bu koşullar şu şekilde sıralanabilir: (Yel ve Gündüz, 2008: 957).

- 1- Kafkas halkı kendi inançlarını terk ederek Ortodoks Hristiyanlığını kabul edecek
- 2- Rus göçmenler ticaret ve ulaşım merkezlerine yerleştirilecek, Kafkas halkının tarım araçlarına ve hayvanlarına el konularak Rus göçmenlerin yararına angarya hizmette kullanılacak
- 3- Verimli araziler Rus göçmenlere bırakılacak, Kafkas halkı kurak ve elverişsiz toprakları kullanacak
- 4- Kafkas halkı silahlarını teslim edecek veya Rus ordusunda hizmette bulunacak
- 5- Rus Çar'ın otoritesine itaat edilecek

Söz konusu hükümler Kafkas halkının bölgedeki varlığını sürdürebilmelerini neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Kafkas halkı, Rusların bu yaptırımları karşısında direnmeye devam etmiş ancak 1864 yılında Rusya bu direnişi kırmış ve Çerkes halkı Osmanlı Devletine sürgün edilmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Rusya, Kafkasya'da egemenlik kurma stratejisinin bir sonucu olarak Kafkas halkını çeşitli yaptırımlarla göçe zorlayarak sürgün sürecinin zeminini hazırlamıştır (Yel ve Gündüz, 2008: 956-958).

3. SÜRGÜN SÜRECİNDE YAŞANANLAR VE SÜRGÜNÜN SONUÇLARI

Rusya'nın yayılmacı politikaları karşısında Osmanlı Devleti'ne sürgün edilmek zorunda kalan Çerkes halkı, sürgün sürecinde yaşananlardan önemli ölçüde etkilenmiştir. Osmanlı Devleti'ne göç eden Çerkesler, gemilerle topraklarından ayrılmıştır. Türk gemilerinin sayısı sürgün edilen Çerkesleri taşımak için yeterli olmadığından dolayı gemiler kapasitelerinin çok üstünde yolcu taşımak zorunda kalmıştır. Gemilere binemeyen binlerce Çerkes ise gemi beklerken, açlık ve susuzluktan hayatını kaybetmiştir. Çerkeslere, hayvanlarını yanlarında götürmelerine izin verilmemesi nedeniyle karadan göç etme imkânı tanınmamış; bu durum halkın vatanlarını terk edebilmesi için deniz yolunu tek seçenek haline getirmiştir (Grigorianz, 1999: 96).

Sürgün sürecinde karşılaşılan bir diğer önemli sorun ise salgın hastalıklardan kaynaklanmıştır. Gemiler, yolcu kapasitelerinin çok üzerinde kişi taşıdığından, hastalıklar hızla yayılmış ve bu durum sürgün sırasında çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine yol açmıştır (Erdem, 2014:188). Trabzon'daki İngiliz Konsolosu'nun

raporuna göre, 19 Mayıs 1864 tarihinde Samsun'a yaklaşık 40 bin kişilik bir kabile çıkarılmış ve bu göçmenlerden yaklaşık 500'ü 48 saat içerisinde yaşamını yitirmiştir (Tulum, 2001: s.50). Bir başka belgede ise, Aralık ayından Şubat ayına kadar geçen sürede Trabzon'da ölen 3 bin 500 kişinin 3 bininin Çerkes olduğu belirtilmiştir (Berzeg, 2010: 201) Sürgün edilenlerin yabancı topraklarda karşılaştığı ağır koşulları dile getiren Vsemirny Puteşestvennik Gazetesi, 1871 yılında: *"Göçmenlerin üçte ikisi ilk yıl içinde hayatını kaybetti... Batum çevresine yerleştirilen 22 bin kişiden yalnızca 7 bini sağ kalabildi"* ifadelerini kullanmıştır (Kumikov, 2004:30) Dolayısıyla bu süreç, Çerkes halkı üzerinde derin bir etki yaratmış ve toplumsal hafızada "büyük sürgün felaketi" olarak yer etmiştir.

Çerkes Sürgünü'nün başlamasından itibaren Osmanlı Devleti, göçmenleri karşılama ve yerleştirme üzerine odaklanmıştır. Pek çok neden Osmanlı'nın Çerkes göçmenleri kabul etmesini makul duruma getirmiştir. Savaşacak asker ihtiyacının olması ve viran durumdaki arazilerin tarıma açılarak ekonomiye katkı sağlamasının istenmesi, Çerkes göçmenlerin kabul edilmesindeki en önemli etkenler arasında yer almaktadır (Özkiraz ve Çetin, 2015: 17). Zorluklarla dolu geçen sürgün yolculuğunun ardından süreç, sürgün edilen Çerkeslerin iskânı ile devam etmiştir. Çerkeslerin bir kısmı İstanbul limanında, azınlığı ise Karadeniz kıyısındaki Anadolu limanlarına yerleşmiştir. Yoğunluğun artmasıyla birlikte sürgün edilen Çerkesler; Trabzon, Samsun, Sinop, Giresun, Akçaabat, İnebolu ve Ayancık limanlarına gelmiştir (Doğanay, 2015:369). İskân sonrası asayiş, uyum sorunları gibi problemler meydana gelmiştir. Bu süreç hem Osmanlı Devleti hem de Çerkes halkı için oldukça zor geçmiştir. İskân politikasının uygulaması maddi zorluklar sebebiyle sekteye uğramış ancak Osmanlı Devleti çabasından vazgeçmemiştir. Bu kapsamda Osmanlı Devleti, Çerkes halkının barınma, sağlık ve yiyecek sorunlarını çözmeye gayret etmiştir (Özkiraz ve Çetin, 2015: 17-18).

Büyük Çerkes Sürgünü, demografik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan çok boyutlu etkiler doğurmuştur. Sürgün sonucunda Çerkes nüfusu ciddi ölçüde azalmış, Kafkasya bölgesinin demografik yapısı kalıcı biçimde değişmiştir. Bu durum, Çerkes toplumu ve nüfus dengeleri üzerinde uzun vadeli etkiler bırakmıştır. Ayrıca sürgün esnasında ailelerin birbirini kaybetmesi ve yaşanan can kayıpları Çerkesler üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu süreç, günümüzde var olan Çerkes diasporasının temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla diaspora topluluklarında kimlik ve aidiyet duygusu sürgün deneyimi etrafında şekillenmiştir. Coğrafya değişikliği ve büyük bir travmanın yarattığı etkiler; Osmanlı topraklarına yerleştirilen Çerkeslerin iskân edildikleri bölgenin dili ve kültürüne yabancı olmaları ve geçmişte yaşadıkları sıkıntılarla birleşerek, yerel halklarla etkileşimlerinde zaman zaman uyum sorunlarına yol açmıştır (Pelit, 2022: s.50-51). Bu durum, sosyal entegrasyon süreçlerinde çeşitli zorluklar doğurmuştur. Kısa süre içerisinde bulundukları coğrafyaya uyum sağlayan Çerkesler, tarım, hayvancılık ve askerlik alanlarında Osmanlı Devleti'ne katkı sağlamıştır (Serbestoğlu, 2009). Adaptasyon sürecini büyük ölçüde geride bırakan Çerkesler, asimilasyon tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yeni toplumsal ve kültürel çevrelerinde varlıklarını sürdürebilmek için kendi kimliklerini koruma ihtiyacı duyan Çerkesler, özellikle dil, gelenek ve kültürel miraslarının kaybolma riskine karşı güçlü bir bilinç geliştirmiştir. Bu bilinç, zaman içerisinde bir arada hareket etme arayışını beraberinde getirmiş ve bu bağlamda dernek çatısı altında toplanmışlardır. Böylece Çerkesler, hem toplumsal dayanışmayı güçlendirmeyi hem de kültürel kimliklerini geleceğe aktarmayı amaçlayan kurumsal yapılar inşa etmiştir (Pelit: 202, s.51-52). Dolayısıyla ana vatanlarından koparılan Çerkesler, sürgün koşullarının yarattığı zorluklar nedeniyle, dil ve kültürlerini korumakta önemli güçlükler yaşamış olsa da kimlik bilincini canlı tutmayı başarmıştır. Sonuç olarak, Rusya sürgün politikası sayesinde Kafkasya'da tam hâkimiyet kurmuş ve bölgedeki direnişi ortadan kaldırmıştır. Osmanlı Devleti ise sürgün edilen Çerkesleri iskân ederek hem askeri hem de nüfus açısından belirli kazanımlar elde etmiş; ancak bu durum bazı toplumsal sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda Büyük Çerkes Sürgünü yalnızca bir zorunlu göç hareketi değil; aynı zamanda demografik değişim, sosyal uyum, kültürel dönüşüm ve siyasal güç dengeleri açısından kalıcı etkiler yaratan bir tarihsel olay olarak değerlendirilmelidir (Pelit, 2022: s.50-52)

4. SÜRGÜN TRAJEDİSİNİ HATIRLAMAK

Başlangıçta Çerkeslerin Osmanlı topraklarına gelişleri göç kavramı ile açıklanmış olsa da zaman içerisinde bu hareketlilik “sürgün” kavramı ile tanımlanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte literatürde sürgüne ilişkin çok sayıda farklı kavramsallaştırma kullanılmıştır. Bunlar arasında “başka bir çağın başlangıcı”, “acı”, “sembolik tarih”, “hiç bitmeyecek bir dram” ve “yok oluşun başlangıcı”, “direnişin tarihi” gibi tanımlar yer almıştır. Bu kavram çeşitliliği, sürgün olayının tek bir çerçeveye sığdırılamayacak kadar çok boyutlu bir tarihsel ve toplumsal deneyim olduğunu göstermiştir. (Doğanay, 2015: 371).

20 Mayıs 2011 tarihinde Gürcistan Parlamentosu, Çerkeslerin Rus ordusu tarafından katledilmesini “soykırım” olarak tanımlayan bir kararı kabul etmiştir. Bu kararda yalnızca katliamların soykırım olarak nitelendirilmesiyle yetinilmemiş, aynı zamanda hayatta kalmayı başararak sürgün edilen Çerkesler ile onların torunlarının “mülteci” olarak kabul edilmesi gerektiği de ifade edilmiştir (Richmond, 2018: 1). Söz konusu karar, sürgün ve katliamların uluslararası hukuk ve insan hakları perspektifinden de ele alınmaya başlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Çerkes sürgününe dair tartışmalar 2014 yılında yeni bir boyut kazanmıştır. Soçi’de düzenlenen Kış Olimpiyatları, milyonlarca Çerkes’in yaşamını yitirdiği ve “Çerkes kanıyla sulandığı” ifade edilen topraklarda gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Rusya’nın tarihe kazınmış olan kanlı geçmişi örtbas etme çabası olarak yorumlanmış ve Çerkes topluluklarının tepkisine yol açmıştır. Çerkesler, olimpiyatlar sırasında dağıttıkları broşürlerle yaşanan trajediyi hatırlatma gayretinde bulunmuştur. Bu broşürlerde, Nazi toplama kampı Auschwitz’in görselleri kullanılarak “*Auschwitz’de olimpiyat düzenler misiniz?*” sorusu yöneltilmiş ve Soçi’de olimpiyat yapılmasının da benzer derecede insanlık dışı olduğu vurgulanmıştır. Broşürlerde ayrıca sürgün sırasında açlık, tifüs, tifo ve susuzluk nedeniyle binlerce Çerkes’in hayatını kaybettiği, Rusya’nın ise yaşananları asla soykırım olarak kabul etmediği ifade edilmiştir (Kandur, 2019: 145-146). Tüm bunlara rağmen, Rusya’da 21 Mayıs tarihi “kutsal bir fetih günü” olarak kutlanmaya devam etmiştir. Çerkesler açısından böylesine kanlı bir sürecin zafer olarak kutlanması, “insanlık suçu” olarak nitelendirilmekte ve bu nedenle 21 Mayıs, Çerkes halkı tarafından ulusal yas günü olarak kabul edilmiştir (Tarihte Bugün, 2025).

SONUÇ

Kafkasya, stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca büyük güçlerin hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur. Yüzyıllar boyunca Kafkasların kadim bir halkı olan Çerkesler, Rusya’nın Kafkasya coğrafyasına hâkim olma isteği ve yayılmacı politikalarına karşı direnmiş ancak mağlup olmuştur. Direnişi kaybeden Çerkesler, aynı zamanda ana vatanlarını da kaybetmiştir. Bir başka ifadeyle, Rusya’nın bölgede hâkimiyet kurmak istemesi ve bu ekseninde izlediği yayılmacı politikalar Çerkes sürgününün temel nedenlerini oluşturmuştur.

Çerkeslerin ana vatanlarından kopararak zorla Osmanlı Devleti’ne göç ettirilmesi, yolculuk sırasında binlerce kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu durum Kafkasya’nın demografik yapısında köklü bir değişim yaratmış ve Çerkes nüfusu önemli ölçüde azalmıştır. Bu şekilde Rusya, bölgede hâkimiyet sağlayarak Çerkeslerin direnişine son vermiştir. Dolayısıyla Rusya Çerkes sürgününü, Kafkasya’daki jeopolitik çıkarlarını güvene altına alma aracı olarak kullanmıştır. Öte yandan sürgün, Osmanlı topraklarına göç ettirilen Çerkeslerin iskân sürecinde çeşitli sorunlara yol açmıştır. Yetersiz maddi imkânlar, yerel halklarla yaşanan uyum problemleri, Çerkeslerin yeni coğrafyaya adaptasyonunu zorlaştırmıştır. Kısa süre içerisinde bulundukları coğrafyaya uyum sağlayan Çerkesler, tarım, hayvancılık ve askerlik alanlarında Osmanlı Devleti’ne önemli katkılarda bulunmuştur.

Sürgünün bir başka önemli sonucu ise Çerkes diasporasının oluşumudur. Osmanlı Devleti’ne göç eden Çerkesler, zamanla imparatorluğun geniş coğrafyasında yayılarak Balkanlar’dan Orta Doğu’ya kadar uzanan bir diaspora ağı oluşturmuşlardır. Günümüzde Türkiye, Ürdün, Suriye ve diğer ülkelerde yaşayan geniş Çerkes toplulukları, bu tarihsel sürecin en somut yansımalarıdır. Bununla beraber Çerkeslerin kimliklerini koruma çabaları ekseninde, dernekleşmeleri, kültürel etkinlik, dilin yaşatılmasına yönelik girişimler ve her yıl 21

Mayıs'ta düzenlenen anma törenleri sürgünün toplumsal hafızada nasıl güçlü bir iz bıraktığını göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak, Çerkes sürgünü tüm bu boyutlarıyla tarihsel açıdan çok katmanlı bir olay olmakla beraber, devlet politikalarının etnik gruplar üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Sürgünün sebepleri, Rusya'nın jeopolitik stratejileri ve bölgede hâkimiyet kurma arzusu ile açıklanabilirken; sürgünün sonuçları ise demografik değişimlerden kültürel mücadelelere kadar uzanan çok boyutlu etkiler üzerinden değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla Çerkes sürgünü, yalnızca bir toplumun yaşadığı olay değil; aynı zamanda insanlık tarihinin zorunlu göçler ve toplumsal travmalar çerçevesinde en dikkat çekici örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

EXTENDED SUMMARY

Throughout history, many societies have been subjected to systematic violence, exile, and assimilation policies as a result of imperialist strategies pursued by major powers. During periods of shifting global power dynamics, populations residing in strategic regions were particularly targeted, displaced, and severed from their cultural identities. In this context, the experiences of the peoples of the Caucasus stand out as one of the most striking historical examples. Situated as a natural bridge between Europe and Asia, the Caucasus attracted the attention of great powers for centuries due to both its strategic location and its rich natural resources. From the late 16th century onwards, Russia pursued a systematic expansionist policy over the region, taking into account its geopolitical significance. This process was not limited to military conquests; it also included political, social, and cultural measures aimed at transforming the identities of local populations. Among the peoples of the Caucasus, the Circassians were particularly perceived as a persistent threat by Russia due to their connections with the Ottoman Empire and Western powers. Consequently, Circassian resistance remained one of the most significant obstacles to Russia's expansionist strategy for more than two centuries.

The Circassians, utilizing the advantages of the mountainous terrain, managed to maintain their independence for an extended period and resisted Russian advances at various times. However, in the face of Russia's systematic attrition and pressure policies, their resistance gradually weakened. On May 21, 1864, with the decisive victory of the Russian armies, Circassian resistance came to an end, marking a dramatic turning point in Caucasian history. This date signifies not only a military defeat but also the beginning of a massive exile process. Known as the Great Circassian Exile, this event involved the forced relocation of hundreds of thousands of people to Ottoman territories. The exile has been etched into collective memory as a tragedy rarely seen in human history. Circassians gathered along the Black Sea coast were transported under extremely harsh conditions, and tens of thousands lost their lives due to hunger, disease, and poor travel conditions. Those who survived faced challenges in adapting to Ottoman territories due to settlement policies, geographic differences, and language and cultural barriers.

In this study, the causes, events, and consequences of the exile are examined comprehensively to assess Russia's impact on the Circassian people. The central hypothesis is that "the Great Circassian Exile was planned as a result of Russia's strategy to establish dominance in the Caucasus and had profound effects on the Circassian population," and it is structured around three main research questions:

- 1- What were the causes of the exile, and how were these causes linked to Russia's strategic objectives?
- 2- What occurred during the exile?
- 3- What were the consequences of the exile?

Addressing these questions, the study recognizes that explaining the exile solely through military reasoning is insufficient to capture its historical complexity. Therefore, it first examines the historical background of the exile, followed by a detailed analysis of its causes.

Russia aimed not only to establish military dominance in the Caucasus but also to fundamentally transform the region's ethnic and demographic structure. Consequently, Circassian resistance was viewed as an obstacle to regional control. The exile thus served a dual purpose: suppressing Circassian resistance and homogenizing the ethnic composition of the region in favor of the Russian population, as part of a long-term strategy to ensure political and social stability. Russia's approach aimed to reduce the ethnic diversity of the Caucasus and permanently alter the region's demographic structure. This perspective moves the exile beyond a purely military operation, framing it as both a short-term military strategy and a component of long-term population planning.

The second research question emphasizes the humanitarian dimension of the Great Circassian Exile and its effects on the Circassian population. The forced relocation to Ottoman territories represents one of the most tragic mass migrations in history. Initially, the population was gathered along the Black Sea coast and then transported via ships under extremely poor and unsanitary conditions. Inadequate food, lack of hygiene, hunger, thirst, contagious diseases, and prolonged sea voyages led to the deaths of tens of thousands of people. Upon arrival in Ottoman lands, Circassians continued to face significant challenges. Differences in geography, climate, and environmental conditions directly affected their daily lives and complicated the adaptation process. Additionally, language barriers and changes in cultural practices created obstacles to social integration. Exiled individuals had to maintain internal solidarity while simultaneously adapting to a new societal environment. Although the Ottoman Empire was unprepared for this sudden influx, it made efforts to provide settlement and welfare support. The allocation of settlement areas and provision of basic food and health services were critical for survival, but economic constraints limited the effectiveness of these measures. Consequently, the Circassian exile was not merely a process of physical relocation but a profound social and humanitarian trauma.

The third research question aims to comprehensively examine the consequences of the Great Circassian Exile. The Circassian population, forcibly displaced from their homeland, declined significantly due to heavy losses during the journey and the challenges encountered in their new settlements. This population loss resulted in permanent changes to the ethnic composition of the Caucasus, reshaping the region's demographic balance in favor of Russia and consolidating its dominance. At the same time, the exiled Circassians created a new social dynamic within Ottoman territories. They assumed active roles in various sectors, including agriculture, animal husbandry, and military service. However, these contributions did not alleviate the deep trauma caused by the exile. The process of adapting to a new geography, combined with linguistic and cultural differences, difficult settlement conditions, and economic hardships, proved highly challenging. Nevertheless, these experiences were crucial in shaping the Circassian diaspora identity. The exile threatened not only the physical presence of the Circassians but also their cultural continuity, social cohesion, and sense of identity. In response, the Circassians organized themselves to preserve their cultural heritage. Under the framework of associations, they actively maintained their traditions, language, and cultural practices. In conclusion, the Great Circassian Exile can be regarded as a multidimensional historical event that led to both demographic and political transformations in the Caucasus and the emergence of new social and cultural structures within Ottoman territories.

KAYNAKÇA

- Akbaş, F.(2020). Coğrafya Perspektifinden Göçler ve Göç Kuramları, Platanus Publishing, İstanbul.
- Akşit, B. T. (1998). “Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi”. Türkiye’de İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı (Ed: İçduygu A., Sirkeci İ. ve Aydınğün İ.) Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, İ. (1988). Göç: Kuzey Kafkasya’lıların Göç Tarihi, Gelişim Matbaası, Ankara.
- Azarkan, E. (2003). “Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(3), 275-297.
- Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri, Erişim tarihi: 25.05.2025, https://www.researchgate.net/publication/347388175_BOLUM_1_GOC_KAVRAMI_TANIMI_VE_TURLERI
- Bolat, G. (2013). “Kavram Tartışmaları Etrafında 21 Mayıs 1864 Çerkes Sürgünü Kavram Tartışmaları Etrafında 21 Mayıs 1864 Çerkes Sürgünü”. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6), 121-143.
- Doğanay, G. (2015). “Hatıralarla Kurulan Bir Toplumsal Kimlik: 21 Mayıs 1864 Sürgünü Ve Türkiyeli Çerkesler”, Turkish Studies, 10, 361-380.
- Ergenoğlu, M. (2014). “Kafkaslar’dan Anadolu’ya Uzanan Bir Göç Öyküsü: Mersin Atlılar Köyü”, 1864 Kafkas Tehciri: Kafkasya’da Rus Kolonizasyonu, Savaş ve Sürgün (Ed: Hacısalihioğlu M.),Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Grigorianz, A. (1999). Kafkasya Halkları, (Çev. D.Yurdakul), Sabah Yayınları, İstanbul.
- Hür Havadis. (2025). Tarihte Bugün; 21 Mayıs 1864- Çerkes Sürgünü Soykırımı, (5.6.2025) <https://hurhavadis.com/tarihte-bugun-21-mayis-1864-cerkes-surgunu/>
- Kandur, M. (2007), Büyük Çerkes Sürgünü, 1.Baskı, Kitap Dostu Yayınları, İstanbul.
- Kaya, Y. (2015). Çerkesler –III- Sürgün ve Soykırım, 1.Baskı, Dahi Yayıncılık, İstanbul.
- Köse, O. (2014). “Rusya’nın Kırım ve Kafkasya’da Hristiyan Nüfusu İskan Siyaseti (1770-1870)”, 1864 Kafkas Tehciri: Kafkasya’da Rus Kolonizasyonu, Savaş ve Sürgün, (Ed.M. Hacısalihioğlu), Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Kumikov, T. (2004). Vatanından Uzaklara Çerkesler. (Ed: M. Papşu). İstanbul, Çiviyazılar Yayınları, s.17- 34.
- Özkeraz, A., Çetin, M. (2015). “1864 Çerkes Sürgünü Sonrası Anadolu’da Çerkes İskânı Ve Osmanlı Devleti’nin Göçmenlere Karşı Politik Tutumu”, Tesam Akademi Dergisi, 2, 9-28.
- Pelit, A. (2022). Zorunlu Göç ve Soykırım Kavramları Çerçevesinde Çerkes Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi. Anadolu Strateji Dergisi, 3(2), 47-52.
- Perruchoud, R. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. (Çev: B.Çiçekli), Uluslararası Göç Örgütü, İsviçre.
- Richmond, W. (2018). Çerkes Soykırımı, (Çev. E.Boz), Koyu Siyah Yayıncılık, Ankara
- Sağır, A. (2012). “Sürgün Sosyolojisi Bağlamında Göçün Sosyo-Politigi: Sovyet Rusya Örneği”, Avrasya İncelemeleri Dergisi, 1, 335-391.
- Serbestoğlu, İ. (2019). Kırım Savaşı Sonrası Samsun’da Göç ve Göçmen Sorunu <https://kafkasevi.com/index.php/printpage/index/article/243/0>
- Tosun, M. ve Yücedağ, G.(2022). Göç&Göç Kuramları, 1.Baskı, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale.
- Tulum, C. (2001). “1864 Göçü ile İlgili Bazı Belgeler” Çerkeslerin Sürgünü 21 Mayıs 1864 (Tebliğler, Belgeler, Makaleler), Kafkas Derneği Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu.(2025). “Göç”, Erişim: 20. 05. 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu.(2025). “Sürgün”, Erişim: 20. 05. 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu.(2025). “Tehcir”, Erişim: 20. 05. 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Urhan, V. C. (2021). Kosova’ya Yapılan Çerkes Göçü ve İskânı (1864-1865). Belleten, 85(304), 991-10”24.

- Yel, S., ve Gündüz, A. (2008). “XIX. Yüzyılda Çarlık Rusyası'nın Çerkesleri Sürgün Etmesi ve Uzunyaylaya Yerleştirilmeleri (1860-1865)”, Turkish Studies, 3(4), 949-983.
- Zorba, H.(2021). Güvenlik Paradoksunda Mülteciler: Türkiye-AB İlişkileri Perspektifinden, 1.Baskı, Orion Akademi, Ankara.

Teknoloji ve Yenilik Yönetimi ile Akıllı Yönetişimin Evrimi The Evolution of Technology and Innovation Management via Smart Governance

Senem DEMİRKIRAN ^{1,*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 08.08.2025

Kabul Tarihi: 26.09.2025

Anahtar Kelimeler:

Akıllı Yönetişim, Teknoloji Yönetimi, Yenilik Yönetimi, Kamu Yönetimi Yapay Zekâ (YZ)

ÖZ

Bu makale, kamu yönetiminde yapay zekâ (YZ) ve otomasyon teknolojilerinin teknoloji ve yenilik yönetimi perspektifinden nasıl bir akıllı yönetim dönüşümü sağladığını ele almaktadır. Teknoloji ve yenilik yönetimi, kamu sektöründeki süreçlerin modernizasyonu ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla kritik bir rol oynamaktadır. Yapay zekâ, veri analizi ve tahmin modelleri aracılığıyla kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesini ve stratejik karar destek sistemlerinin geliştirilmesini mümkün kılarken, otomasyon rutin işlemleri hızlandırarak verimliliği artırmaktadır. Akıllı yönetim, bu teknolojilerin entegrasyonu ile hizmetlerin daha verimli, şeffaf ve kullanıcı odaklı hale gelmesini sağlamaktadır. Makale, YZ ve otomasyonun sağlık, güvenlik, ulaşım ve sosyal hizmetler gibi çeşitli kamu hizmetleri alanlarındaki uygulama örneklerini incelemekte ve bu teknolojilerin sağladığı fırsatlar ile karşılaşılan zorlukları tartışmaktadır. Ayrıca, teknolojilerin sürdürülebilir bir şekilde entegrasyonunu sağlamak için gerekli stratejik yaklaşımlar ve veri güvenliği ile etik standartların korunması gerekliliği vurgulanmaktadır. Gelecekte, yapay zekâ ve otomasyon teknolojilerinin kamu yönetiminde daha kapsamlı bir şekilde uygulanması beklenmektedir. Bu bağlamda, kamu kurumlarının teknolojik altyapılarını güçlendirmesi ve insan kaynaklarını bu yeni teknolojilere uyumlu hale getirmesi önem arz etmektedir.

ARTICLE INFO

Research Article

Received 08.08.2025

Accepted: 26.09.2025

Keywords:

Smart Governance, Technology Management, Innovation Management, Public Administration – Artificial Intelligence (AI)

ABSTRACT

This paper explores how Artificial Intelligence (AI) and automation technologies are transforming smart governance in the field of technology and innovation management within public administration. Managing technology and innovation is vital for modernizing processes and enhancing service quality in the public sector. AI supports this by enabling personalized public services and developing strategic decision-making systems through data analysis and predictive modeling. Simultaneously, automation speeds up routine tasks, boosting operational efficiency. Integrating these technologies into smart governance makes services more efficient, transparent, and user-focused. The paper highlights examples of AI and automation being used across various public service sectors such as healthcare, security, transportation, and social services. It discusses the opportunities and challenges these technologies bring and emphasizes the need for strategic approaches for sustainable technology adoption, along with safeguarding data security and ethical standards. Looking ahead, wider adoption of AI and automation in public administration is anticipated. Therefore, strengthening technological infrastructure and aligning human resources with these emerging technologies will be essential.

* senemdmk@gmail.com

GİRİŞ

Yapay zekâ (YZ) ve otomasyon teknolojileri, kamu yönetimi alanında önemli dönüşümlere neden olmaktadır. Bu dönüşümler, özellikle teknoloji ve yenilik yönetiminin gelişimi ile akıllı yönetişimin evrimini kapsamaktadır. Yapay zekâ ve otomasyon sistemlerinin entegrasyonu, devlet bürokrasilerini modernize etme ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir (Wirtz, 2020: 819). Bu bağlamda, akıllı şehirler, veri yönetimi ve dijitalleşme, kamu yönetiminin geleceğinde kritik rol oynamaktadır (Criado ve Gil-Garcia, 2019: 442).

Yapay zekânın kamu yönetimindeki uygulamaları, genellikle süreçlerin otomasyonunu ve verimliliğin artırılmasını hedeflemektedir. Teknoloji ve yenilik yönetimi, bu uygulamaların stratejik bir şekilde entegrasyonunu ve optimize edilmesini sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Akıllı teknolojiler, büyük veri analitiği ve yapay zekâ uygulamaları, kamu sektörü hizmetlerinin otomasyonunu ve yönetimini daha verimli hale getirmektedir (Henman, 2020: 216).

Akıllı yönetişim kavramı, şehirlerin ve devlet kurumlarının dijital dönüşüm sürecinde önemli bir yere sahiptir. Akıllı şehirler, yapay zekâ ve diğer dijital teknolojiler sayesinde kamu hizmetlerini daha etkili bir şekilde sunabilmektedir (Köseoğlu ve Demirci, 2018: 48). Bu dönüşüm, aynı zamanda daha şeffaf ve katılımcı bir kamu yönetimi anlayışını desteklemektedir. Akıllı yönetim uygulamaları, şehirlerin yönetimini daha veri odaklı ve etkileşimli hale getirmekte, bu da kamu hizmetlerinin kalitesini artırmaktadır (Vogl vd., 2020: 949).

Yapay zekânın kamu yönetimindeki gelecekteki rolü, çeşitli fırsatlar ve zorluklarla şekillenecektir. Teknolojinin hızlı gelişimi, devletlerin yönetim sistemlerini daha akıllı ve dinamik hale getirmelerine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, bu dönüşümün etik ve yönetişim ile ilgili zorlukları da beraberinde getirdiği unutulmamalıdır (Türedi, 2019: 64). Yapay zekâ sistemlerinin etkin bir şekilde yönetilmesi ve düzenlenmesi, kamu yönetiminin başarısı için kritik öneme sahiptir (Djeffal, 2020: 288).

Kamu yönetiminde teknolojik yenilikler, yönetim süreçlerini köklü bir şekilde değiştirmektedir. Özellikle yapay zekâ (AI) ve otomasyon teknolojileri, kamu hizmetlerinin sunumunda ve yönetişimde büyük bir dönüşüm yaratmaktadır. Dijital dönüşüm ve yüksek teknolojilerin kamu yönetimindeki rolü, son yıllarda yapılan araştırmalarda sıkça yer bulmaktadır. Karadağ (2024:13)'ün teknolojinin kamu yönetimindeki yapısal değişiklikleri nasıl yönlendirdiğini ve dijital çağda yönetişim kavramını nasıl dönüştürdüğünü göstermektedir.

Bu makale, yapay zekâ ve otomasyonun kamu yönetiminde teknoloji ve yenilik yönetimi süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü ele almakta; söz konusu dönüşümün beraberinde getirdiği fırsatları ve karşılaşılan zorlukları irdelemektedir.

1. TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİNİN KAMU YÖNETİMİNDEKİ ROLÜ

Teknoloji ve yenilik yönetimi, kamu sektöründe süreçlerin modernizasyonunu ve hizmetlerin iyileştirilmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda, yeni teknolojilerin entegrasyonu, hizmetlerin etkinliğini artırmak ve vatandaş memnuniyetini sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Teknoloji ve yenilik yönetimi, kamu yönetiminde dijital dönüşümü yönlendirmekte ve yenilikçi çözümler sunarak verimliliği artırmaktadır. Teknoloji ve yenilik yönetimi, modern kamu yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle kavramlar, kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmak ve yönetim süreçlerini geliştirmek amacıyla çeşitli stratejiler ve uygulamalar içermektedir. Teknolojinin ve yeniliğin kamu sektöründeki etkileri, literatürde birçok akademik çalışma tarafından incelenmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), kamu yönetiminde köklü değişikliklere neden olmuştur. Teknolojinin kamu yönetimindeki rolü, hizmet sunumunu iyileştirme, verimliliği artırma ve vatandaşla olan etkileşimi güçlendirme konularında çeşitli araştırmalarda ele alınmaktadır. Teknoloji, kamu yönetimini daha verimli ve

şeffaf hale getirme potansiyeline sahiptir. Elektronik devlet (e-Devlet) uygulamaları, kamu hizmetlerinin dijitalleşmesini ve vatandaşlarla olan etkileşimin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu tür teknolojik yenilikler, işlemleri hızlandırmakta ve bürokrasiyi azaltmaktadır. Örneğin, e-Devlet uygulamaları sayesinde, vatandaşlar çeşitli hizmetlere internet üzerinden kolayca erişim sağlayabilmektedir (Bekkers ve Tummers, 2018: 217).

E-Devletin yanında, diğer teknolojik yenilikler de kamu yönetiminde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Örneğin; blok zincir teknolojisi gibi yenilikler, veri güvenliğini artırmakta ve şeffaflığı sağlamaktadır (Babaoğlu ve Karasoy, 2020:285). Bu tür teknolojiler, kamu hizmetlerinin daha güvenilir ve etkili bir şekilde sunulmasına olanak tanımaktadır.

1.1. Teknolojinin Kamu Yönetimindeki Evrimi

Teknolojinin kamu yönetimindeki evrimi, tarihsel süreç içerisinde büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm, her dönemin kendine özgü teknolojik yenilikleri ve bu yeniliklerin kamu yönetimi üzerindeki etkileriyle şekillenmiştir. Teknolojik gelişmeler, kamu hizmetlerinin sunumunda, yönetim süreçlerinde ve devlet politikalarının uygulanmasında köklü değişikliklere yol açmıştır. Tablo 1’de teknolojinin kamu yönetimindeki evrimi gösterilmektedir.

Tablo 1. Teknolojinin Kamu Yönetiminde Evrimi

Dönem/Çağ	Teknoloji Uygulamalar ve	Kamu Yönetimindeki Etkiler	Örnekler
1. Endüstri Devrimi (18. yüzyıl sonu - 19. yüzyıl başı)	Mekanik makineler ve buharlı makineler	- Üretim süreçlerinin hızlanması. - Devlet iş gücü ve kaynak yönetiminde yenilikler.	- Sanayi Devrimi ile beraber kurulan yeni kamu kurumları.
2. Elektrik Çağı (19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı)	Elektrik ve telgraf	- İletişim süreçlerinde devrim. - Kamu yönetiminde merkeziyetçiliğin artışı.	- Telgraf ağları ile iletişim ve haberleşme sistemleri.
3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (20. yüzyıl ortası - 21. yüzyıl başı)	Bilgisayarlar, internet, e-posta	- Veri işleme ve iletişimde büyük ilerleme. - Kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi ve otomasyonu.	- Elektronik kayıt sistemleri, e-Devlet uygulamaları.
4. Akıllı Teknolojiler ve Büyük Veri Çağı (21. yüzyıl ortası - Günümüz)	Yapay zekâ, büyük veri, nesnelerin interneti (IoT), bulut bilişim	- Verimlilik artışı ve kişiselleştirilmiş hizmetler. - Veri odaklı karar alma süreçleri. - Akıllı şehirler ve yönetim sistemleri.	- Akıllı şehir projeleri, veri analitiği sistemleri, otomatik hizmet platformları.

Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1. Endüstri Devrimi (18. yüzyıl sonu - 19. yüzyıl başı), mekanik ve buharlı makinelerin kullanımı ile başlamış ve üretim süreçlerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu dönemde, devlet iş gücü ve kaynak yönetiminde meydana gelen değişiklikler, kamu yönetiminde yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve yeni kamu kurumlarının kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

2. Elektrik Çağı (19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı), elektrik ve telgrafın yaygınlaşmasıyla başlamış, iletişim süreçlerinde devrim yaratmıştır. Elektriğin ve telgrafın kullanımı, kamu yönetiminde merkeziyetçiliği artırmış ve devlet kurumlarının daha etkin bir iletişim kurmalarını sağlamıştır. Bu gelişmeler, kamu yönetiminin organizasyon yapısını yeniden şekillendirmiştir.
3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Çağı (20. yüzyıl ortası - 21. yüzyıl başı), bilgisayarların ve internetin ortaya çıkışıyla karakterize edilmiştir. Bu teknolojiler, veri işleme ve iletişimde büyük ilerlemeler sağlarken, kamu hizmetlerinin dijitalleşmesini ve otomasyonunu mümkün kılmıştır. Elektronik kayıt sistemleri ve e-Devlet uygulamaları, bu dönemin belirgin özelliklerindendir.
4. Akıllı Teknolojiler ve Büyük Veri Çağı (21. yüzyıl ortası - Günümüz), yapay zekâ, büyük veri analitiği, nesnelerin interneti (IoT) ve bulut bilişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla şekillenmiştir. Bu teknolojiler, kamu yönetiminde verimlilik artışı ve kişiselleştirilmiş hizmetlerin sunulmasını sağlamış, veri odaklı karar alma süreçlerini ve akıllı şehir yönetim sistemlerini mümkün kılmıştır.

Her dönemdeki teknolojik yenilikler, kamu yönetimindeki süreçlerin ve uygulamaların evrimini etkilemiş, daha etkili ve verimli yönetim çözümlerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu dönüşüm, devletlerin yönetim sistemlerini sürekli olarak güncellemelerine ve yeniliklere uyum sağlamalarına olanak tanımaktadır.

Teknolojinin kamu yönetimindeki etkileri üzerine yapılan araştırmalar, bu etkilerin tarihsel bir evrim sürecinde şekillendiğini göstermektedir. Kamu yönetiminde teknoloji benimsemesinin tarihsel gelişimi ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar detaylı bir şekilde ele alınmaktadır (Liu ve Yuan, 2015: 123). Bu çalışma, teknolojinin kamu yönetimine entegrasyonunun, hizmetlerin etkinliğini artırma potansiyelini vurgulamaktadır. Danziger ve Andersen (2002: 595), bilgi teknolojisinin kamu yönetimindeki etkilerini “altın çağ” olarak adlandırdıkları dönemde incelemiştir. Çalışmaları, teknoloji yatırımlarının ve bu teknolojilerin rutin hale getirilmesinin kamu yönetimindeki dönüşümleri nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Gascó (2003: 89) ise yeni teknolojilerin kamu yönetimi üzerindeki kurumsal değişimleri ele almakta; bu teknolojilerin yönetim kültürünü nasıl dönüştürdüğünü ve organizasyonel yapıları nasıl etkilediğini incelemektedir.

1.1.1. E-Yönetişim ve e-Devlet

E-devlet ve e-yönetişim kavramları, kamu yönetiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) rolünü vurgulayan iki önemli konsepttir. E-devlet, devlet hizmetlerinin dijitalleşmesini ifade etmekte, e-yönetişim daha geniş bir kapsama sahip olup, kamu yönetimi süreçlerinin dijital dönüşümünü ve bu süreçte vatandaşlarla olan etkileşimi ifade etmektedir (Finger ve Pécoud, 2003: 55).

E-Devlet (E-Government): E-devlet, devlet hizmetlerinin dijital platformlar aracılığıyla sunulması olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, kamu hizmetlerinin erişilebilirliğini artırmayı, verimliliği ve şeffaflığı sağlamayı hedeflemektedir (Marche ve McNiven, 2003: 78). E-devlet uygulamaları, devletin vatandaşlara sunduğu hizmetlerin çevrim içi ortamda sunulmasını içermektedir ve genellikle bürokratik süreçlerin dijitalleşmesi ile ilişkilidir (Singh ve Sharma, 2009: 40).

E-Yönetişim (E-Governance): E-yönetişim, devletin dijital teknolojiler aracılığıyla vatandaşlarla olan ilişkisini ve yönetim süreçlerini kapsayan daha geniş bir kavramdır. E-yönetişim, sadece hizmetlerin dijitalleşmesini değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinde vatandaşların katılımını, şeffaflığı ve hesap verebilirliği de hedeflemektedir (Marche ve McNiven, 2003: 79). Bu kavram, yönetim süreçlerinin dijital araçlar kullanılarak daha etkileşimli ve demokratik hale getirilmesini içermektedir (Umbach ve Tkalec, 2022: 55).

E-devlet ve e-yönetişim kavramları sıklıkla karıştırılsa da aralarındaki farklar belirgindir. E-devlet, devlet hizmetlerinin dijitalleşmesini ifade ederken, e-yönetişim daha kapsamlı bir yaklaşımı ifade etmektedir. E-devlet genellikle devletin iç işleyişine odaklanırken, e-yönetişim, vatandaşların devlet süreçlerine olan katılımını ve etkileşimini de kapsamaktadır (Guida ve Crow, 2009: 60).

E-devlet uygulamaları, genellikle hükümetin çevrim içi hizmetlerini optimize etmeye odaklanmakta ve bu hizmetlerin erişilebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır. Öte yandan, e-yönetişim, vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif bir şekilde katılımını teşvik etmekte ve yönetim süreçlerinin dijital araçlarla daha şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamaktadır (Marche ve McNiven, 2003: 79; Grigalashvili, 2022: 183).

E-devlet uygulamaları genellikle şu alanlarda görülmektedir: online vergi ödemeleri, dijital kamu belgeleri, elektronik sağlık kayıtları ve çevrim içi vatandaş hizmetleri. Bu uygulamalar, devletin hizmetlerini daha hızlı ve verimli bir şekilde sunmayı amaçlamaktadır (Singh ve Sharma, 2009: 2).

E-yönetişim uygulamaları ise daha geniş bir kapsama sahiptir ve şunları içerebilir: çevrim içi vatandaş katılım platformları, açık veri projeleri, dijital kamu danışma süreçleri ve sosyal medya aracılığıyla etkileşim (Zhang, 2006: 40; Umbach ve Tkalec, 2022: 58). Bu uygulamalar, kamu yönetiminin daha şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamak ve vatandaşların yönetim süreçlerine daha aktif bir şekilde katılmalarına olanak tanımaktadır. E-devlet ve e-yönetişim arasındaki farklar Tablo 2’de özetlenmektedir.

Tablo 2. E-Devlet ve E-Yönetişim

Özellik	E-Devlet	E-Yönetişim
Tanım	Kamu hizmetlerinin sunumunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanılması.	Kamu yönetiminde, vatandaşlarla etkileşim ve iş birliği için BİT kullanımını içeren geniş bir kavram.
Kapsam	Genellikle devlet hizmetlerinin dijitalleştirilmesi ve çevrimiçi erişimin sağlanması.	Daha geniş bir kapsama sahiptir; karar alma süreçleri, vatandaş katılımı ve şeffaflık gibi unsurları içerir.
Amaç	Kamu hizmetlerini daha erişilebilir, hızlı ve etkili hale getirmek.	Kamu yönetiminde şeffaflık, vatandaş katılımı ve yönetim kalitesini artırmak.
Yaklaşım	Devlet odaklı; devlet hizmetlerinin dijital ortamda sunulması.	Yönetişim odaklı; vatandaşların süreçlere katılımını ve etkileşimini teşvik eder.
Teknoloji Kullanımı	BİT kullanarak mevcut hizmetlerin dijital ortama aktarılması.	BİT, vatandaşların katılımını artırmak ve yönetim süreçlerini daha demokratik hale getirmek için kullanılır.
Vatandaş Katılımı	Genellikle sınırlı; çoğunlukla bilgi sunma ve hizmet alma üzerine odaklanır.	Aktif; vatandaşların politika ve karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlar.
Şeffaflık	Belirli bir dereceye kadar şeffaflık sağlar, ancak genellikle hizmetlerin erişimiyle sınırlıdır.	Artırılmış şeffaflık; vatandaşların süreçleri takip etmesine ve bilgiye erişmesine olanak tanır.
Geri Bildirim	Geri bildirim mekanizmaları sınırlı olabilir ve genellikle tek yönlüdür.	Çift yönlü; vatandaşların geri bildirimde bulunması ve etkileşimde bulunması teşvik edilir.
Uygulama Alanları	Kamu hizmetleri (sağlık, eğitim, vergi ödemeleri vb.)	Kamu yönetimi, şehir planlama, politika oluşturma, bütçe yönetimi vb.
Zorluklar	Altyapı eksiklikleri, dijital eşitsizlik ve güvenlik endişeleri gibi sorunlar olabilir.	Yönetişim yapısının karmaşıklığı, vatandaş katılımının sağlanması ve veri güvenliği sorunları gibi zorluklar.

Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu tablo, e-devlet ve e-yönetişim arasındaki temel farkları ve benzerlikleri özetlemektedir. Her iki kavram da teknoloji kullanımını içermektedir, ancak e-devlet genellikle hizmetlerin dijitalleştirilmesine odaklanırken, e-yönetişim daha geniş bir perspektif sunarak vatandaşların süreçlere aktif katılımını ve yönetişimin kalitesini artırmayı hedeflemektedir.

Birçok çalışma, e-devlet ve e-yönetişim arasındaki farkları ve benzerlikleri incelemektedir. Finger ve Pécoud (2003), e-yönetişim için bir model geliştirmiş ve mevcut e-devlet uygulamalarını bu modelle değerlendirerek, e-yönetişimin kapsamını genişletmiştir. Godse ve Garg (2007), e-devlet ve e-yönetişimin geniş kapsamlı ve çok boyutlu yapılar olduğunu vurgulamakta ve bu kavramların birbirinden nasıl ayrıldığını açıklamaktadır.

Umbach ve Tkalec (2022) ise e-yönetişim uygulamalarının değerlendirilmesi üzerine bir çalışma yaparak, dijitalleşmenin yönetim süreçlerine olan etkilerini ele almaktadır. Bu çalışmalar, e-devlet ve e-yönetişim kavramlarının uygulamadaki farklılıklarını ve benzerliklerini anlamak için önemlidir. Her iki kavram da kamu yönetiminde şeffaflık, verimlilik ve hesap verebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir.

1.1.2. Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ ve Blok Zincir

Yapay zekâ (YZ) ve blok zincir (BZ) teknolojileri, kamu yönetiminde verimliliği artırmak, şeffaflığı sağlamak ve hizmetlerin kalitesini iyileştirmek için önemli fırsatlar sunmaktadır. Yapay zekâ ve blok zincir teknolojileri, kamu yönetiminde yeni uygulama alanları oluşturmaktadır. Babaoğlu ve Karasoy (2022: 287), blok zincir teknolojisinin kamu yönetimindeki kullanım alanlarını ve örnek uygulamalarını incelemektedir. Bu çalışma, teknolojinin kamu kurumlarının veri güvenliğini nasıl sağladığını ve kamu yönetimi üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Yapay zekânın Avrupa Birliği ülkelerinde kamu yönetimine etkileri üzerine yapılan bir araştırma, bu teknolojinin kurumların problem çözme süreçlerini nasıl değiştirdiğini ortaya koymaktadır (Gezici, 2023: 29). Teknoloji, kamu yönetiminde köklü değişikliklere yol açmakta ve bu değişiklikler, hizmet sunumundan veri güvenliğine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Yapılan çalışmalar, teknolojinin kamu yönetimini nasıl dönüştürdüğünü ve gelecekteki gelişmeleri nasıl şekillendirebileceğini anlamak için önemli bilgiler sunmaktadır.

Avrupa’da, YZ ve BZ teknolojileri, kamu yönetiminde çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin, yapay zekâ, kamu hizmetlerinde veri analizi ve karar destek sistemlerinde kullanılmaktadır. YZ’nin kamu yönetimine entegrasyonu ve BZ’nin bu süreçleri destekleme potansiyeli sistematik olarak incelenmiştir (Moura vd., 2020: 262).

YZ ve BZ’nin kamu hizmetlerindeki rolü, şeffaflık ve güvenilirlik bağlamında ele alınmıştır (Kalampokis vd., 2022: 325). Benzer şekilde, bu teknolojilerin kamu yönetimindeki trendleri ve uygulama alanları da değerlendirilmiştir (Sanchez-Obando ve Castillo Ossa, 2023: 158). Türkiye’de YZ ve BZ’nin kamu yönetimindeki uygulamaları, genellikle çeşitli projeler ve akademik çalışmalar ile ele alınmaktadır. Blok zincir teknolojisinin kamu yönetimine etkileri ve çeşitli uygulama örnekleri ele alınmaktadır (Özaltın ve Ersoy, 2020: 748). Babaoğlu ve Karasoy (2022: 285) çalışmasında YZ ve BZ’nin kamu hizmetlerinin iyileştirilmesindeki rolünü araştırmakta ve bu teknolojilerin entegrasyonuna dair çeşitli örnekler sunmaktadır. Can ve Akman (2024: 196) çalışmasında YZ ve dijital dönüşümün kamu yönetimindeki etkilerini ve bu süreçlerde karşılaşılan zorlukları ele almaktadır. Türk kamu yönetiminde blok zincir teknolojisinin mevcut durumu ve potansiyel faydaları incelemektedir. Yapay zekâ ve blok zincir teknolojileri, kamu yönetiminde önemli dönüşümler sağlamaktadır. Avrupa’da bu teknolojilerin uygulamaları genellikle şeffaflık ve verimlilik artırıcı yöndedir, Türkiye’de ise daha çok deneysel ve uygulamaya yönelik projeler şeklindedir. Her iki bölgede de bu teknolojilerin entegrasyonu, kamu hizmetlerinin kalitesini ve yönetim süreçlerini iyileştirme potansiyeline sahiptir.

1.1.3. Yenilik Yönetiminin Kamu Yönetimindeki Rolü

Yenilik yönetimi, kamu sektöründe hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini artırma çabasında önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, yeniliklerin benimsenmesi, yönetim stratejilerinin modernizasyonu ve hizmet sunumunda gelişmeler sağlamak amacıyla birçok araştırma yapılmaktadır. Yenilik yönetimi, kamu kurumlarının hizmetlerini ve operasyonlarını geliştirmek için uyguladığı stratejilerdir. Yenilikçi yaklaşımlar, genellikle organizasyonel değişim ve iyileştirme süreçlerini içermektedir. Pupion (2018: 6) ile Boukamel ve Emery (2018: 27) gibi çalışmalarda, yeniliğin kamu sektöründeki uygulamaları ve etkileri geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Yenilik yönetimi, kamu hizmetlerinin kalitesini artırmakta ve vatandaş memnuniyetini artırmaktadır (Harrisson, 2013: 77). Ayrıca, yenilik yönetimi süreçlerinin kültürel ve organizasyonel engellerle karşılaşabileceği belirtilmektedir. Bu engeller, yeniliklerin benimsenmesini zorlaştırabilmekte ve uygulama sürecinde çeşitli zorluklara yol açabilmektedir (Azizi ve Hemissi, 2019: 89). Ancak, açık inovasyon yaklaşımları, bu engelleri aşmak ve kamu yönetiminde yeniliği teşvik etmek için etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Aligod, 2019: 122). Yenilik yönetimi, kamu sektöründe karar alma süreçlerinin ve hizmetlerin kalitesini artırmak için kritik bir öneme sahiptir. Kamu yönetiminde yeniliklerin benimsenmesi, yönetsel performansı artırabilir ve bu süreçte liderliğin önemli bir rolü bulunmaktadır (Borins, 2001: 307). Kamu yönetiminde yenilik, genellikle stratejik planlama ve yönetim stratejilerinin yeniden şekillendirilmesiyle ilişkilendirilmektedir (Berry, 1994: 323). Yeniliklerin yalnızca özel sektörle sınırlı olmadığı, aynı zamanda kamu yönetiminde de hayati bir rol oynadığı belirtilmektedir. Kamu sektörü, yenilikçiliği teşvik etmek amacıyla mevcut yönetim uygulamalarını gözden geçirmeli ve yenilikçi yaklaşımları benimsemelidir (Boukamel ve Emery, 2018: 26).

Kamu sektöründe yenilik yönetimi, çeşitli kültürel ve yapısal engellerle karşılaşabilmektedir. Örneğin, yeniliğin benimsenmesini zorlaştıran bürokratik engeller ve kısıtlamaların kamu yönetiminde yaygın olduğu belirtilmektedir. Bu engeller, yeniliğin uygulanmasını ve kurumsal değişimi sınırlayabilmektedir (Harrisson, 2013: 78). Diğer yandan, Mazouz ve Leclerc (2008), performans yönetiminde yeniliklerin uygulanabilirliğini artırmak için insan faktörünün göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Kamu yönetiminde liderlerin ve yöneticilerin yenilik yönetimi süreçlerine olan yaklaşımları, yeniliğin benimsenmesini etkileyebilmektedir (Mazouz ve Leclerc, 2018: 112). Kamu sektöründe yenilik yönetiminin başarısı için çeşitli stratejiler önerilmektedir. Açık ve işbirlikçi yenilik yaklaşımlarının, kamu yönetiminde yeniliği teşvik etmek için etkili bir yöntem olduğunu ileri sürmektedir (Bekkers ve Tummers, 2018:218). Bu tür yaklaşımlar, yeniliklerin daha hızlı ve etkili bir şekilde benimsenmesini sağlayabilmektedir.

Ek olarak, açık yenilik stratejilerinin, özellikle yerel yönetimlerde değer yaratma ve hizmet sunumunu dönüştürme kapasitesine sahip olduğunu vurgulanmaktadır (Feller vd., 2011: 365). Açık yenilik, kamu sektöründe çeşitli paydaşlarla iş birliği yaparak yenilikçi çözümler geliştirilmesini teşvik etmektedir. Yenilik yönetimi, kamu sektöründe etkili yönetim ve hizmet sunumunu artırmak için kritik bir araçtır. Ancak, kültürel ve yapısal engeller, yeniliklerin benimsenmesini zorlaştırabilmektedir. Stratejik planlama ve açık yenilik yaklaşımları gibi stratejiler, bu engelleri aşmada önemli bir rol oynayabilmektedir. Kamu yönetiminde yeniliklerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, liderlik ve yönetim stratejilerinin gözden geçirilmesi önemlidir.

1.1.4. Teknoloji ve Yenilik Yönetiminin Sonuçları ve Karşılaşılan Zorluklar

Yapay zekâ ve otomasyon teknolojilerinin kamu yönetiminde entegrasyonu birçok fırsat sunmaktadır. Bu fırsatlar arasında daha hızlı hizmet sunumu, veri analizi ve vatandaş memnuniyetinin artırılması yer almaktadır. Ancak, bu teknolojilerin uygulanması sırasında karşılaşılan zorluklar, veri güvenliği, etik sorunlar ve insan kaynaklarının eğitim gereksinimleri gibi konulara dikkat edilmesi gerekmektedir. Teknolojilerin sürdürülebilir bir şekilde uygulanması için stratejik planlama ve dikkatli uygulama gereklidir.

Teknoloji ve yenilik yönetimi, günümüz iş dünyasında kritik bir rol oynamaktadır. Şirketler ve kurumlar, rekabet avantajı elde etmek, performanslarını artırmak ve sürdürülebilir başarı sağlamak amacıyla bu alanlarda çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Teknoloji ve yenilik yönetiminin sağladığı birçok avantaj bulunmaktadır. Bu avantajlar arasında daha yüksek verimlilik, maliyet tasarrufu ve rekabet avantajı yer almaktadır. Abulrub ve Lee (2012) teknolojik yeniliklerin işletmelerin performansını önemli ölçüde artırabileceğini belirtmektedir. Open innovation (açık yenilik) modeli, firmaların dış kaynaklardan bilgi ve teknoloji edinmelerini sağlayarak yenilik süreçlerini hızlandırmaktadır (Tidd ve Bessant, 2018: 102). İnovasyonun, özellikle yüksek teknoloji sektörlerinde, şirketlerin pazar payını artırmada ve müşteri memnuniyetini iyileştirmede önemli bir rol oynadığı da vurgulanmaktadır (Igartua ve Garrigós, 2010: 42). Ayrıca, yenilik yönetiminin işletmelere stratejik esneklik sağladığı ve bu esnekliğin değişen pazar koşullarına uyum sağlamayı kolaylaştırdığı görülmektedir (Frishammar vd., 2019: 154).

Teknoloji ve yenilik yönetimi süreçlerinde karşılaşılan zorluklar, genellikle karmaşıklık ve belirsizlikle ilgilidir. Birçok organizasyon, yenilik yönetiminde karşılaştıkları en büyük zorlukların, yenilik süreçlerinin yönetimi ve bu süreçlerin sonuçlarını ölçme zorluğu olduğunu ifade etmektedir (Lehoux vd., 2019: 25). Bu zorluklar, yeniliklerin başarısızlık oranını artırabilmekte ve bu durum, işletmelerin yatırım getirisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yeniliklerin etkili bir şekilde yönetilmesi için gereken kaynakların belirlenmesi ve bu kaynakların etkili bir şekilde kullanılması da önemli bir zorluktur. Bu kaynakların yetersizliğinin, yenilik süreçlerini ve sonuçlarını ciddi şekilde etkilediğini ifade etmektedir (Arnold vd., 2010: 220). Ayrıca, yenilik süreçlerinin dinamik doğası, bu süreçlerin öngörülebilirliğini ve planlanmasını zorlaştırmaktadır (Jones vd., 2016: 55). Teknoloji ve yenilik yönetimi, işletmeler için birçok fırsat sunmakla birlikte, çeşitli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Yeniliklerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, organizasyonların bu zorlukları aşabilme yeteneklerini geliştirmeleri ve yenilik süreçlerini sürekli olarak iyileştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, yönetim stratejilerinin etkinliğinin artırılması ve yenilik süreçlerinin daha iyi anlaşılması, uzun vadeli başarı için kritik öneme sahiptir.

2. YAPAY ZEKÂ VE OTOMASYONUN KAMU YÖNETİMİNDE UYGULAMA ALANLARI

Yapay zekâ, veri analitiği, tahmin modelleri ve otomasyon teknolojileri ile kamu yönetiminde önemli değişiklikler sağlamaktadır. YZ, büyük veri setlerini analiz ederek stratejik karar destek sistemleri sunmakta ve kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesini sağlamaktadır. Otomasyon ise rutin görevleri hızlandırarak işlem sürelerini kısaltmakta ve verimliliği artırmaktadır. Sağlık, güvenlik, ulaşım ve sosyal hizmetler gibi birçok alanda YZ ve otomasyonun uygulamaları bulunmaktadır. Yapay zekâ ve otomasyon, kamu yönetiminde devrim niteliğinde değişiklikler getirmektedir. Bu teknolojiler, kamu hizmetlerinin sunumunu daha verimli ve etkili hale getirmeyi vaat ederken, aynı zamanda çeşitli zorlukları ve etik sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yapay zekâ ve otomasyon, kamu sektöründe birçok uygulama alanına sahiptir. Bunlar arasında hizmetlerin iyileştirilmesi, karar verme süreçlerinin hızlandırılması ve verimliliğin artırılması gibi alanlar söz konusu uygulama alanları şu şekilde ifade edilebilmektedir:

- **Hizmet İyileştirme ve Otomasyon:** Yapay zekâ, kamu hizmetlerinin sunumunu önemli ölçüde iyileştirmektedir. Örneğin, çeşitli devlet daireleri, rutin işlerin otomasyonu için chatbot'lar ve sanal asistanlar kullanmaktadır (Wirtz vd., 2019: 820). Bu uygulamalar, vatandaşların daha hızlı ve etkili hizmet almasını sağlamaktadır.
- **Karar Verme Süreçlerinin Hızlandırılması:** Otomasyon, kamu yönetiminde karar verme süreçlerini hızlandırmaktadır. YZ destekli sistemler, büyük veri analizi yaparak, karar vericilere daha iyi bilgi sağlamak ve böylece daha hızlı ve doğru kararlar alınmasını sağlamaktadır (Reis vd., 2019: 122).
- **İkinci Verimlilik Artışı:** Kamu kurumları, otomasyon kullanarak verimliliklerini artırmaktadır. Özellikle rutin görevlerde, robotik süreç otomasyonu (RPA) kullanımı yaygındır. Bu sistemler,

tekrarlayan görevleri otomatik olarak yerine getirerek insan kaynaklarını daha stratejik işlerde kullanma imkânı tanımaktadır (Dar, 2024: 58).

Yapay zekâ ve otomasyonun kamu yönetiminde kullanımı, bazı zorlukları ve etik sorunları da beraberinde bunlar şu şekilde özetlenebilmektedir:

- **Veri Güvenliği ve Gizliliği:** YZ uygulamaları, büyük miktarda veri toplamakta ve analiz etmektedir. Bu, veri güvenliği ve gizliliği konularında endişelere yol açmaktadır. Kamu sektöründe, bu verilerin nasıl saklandığı ve korunduğu konusunda şeffaflık ve güvenlik önlemleri gerekmektedir (Henman, 2020: 219).
- **İş Gücü Üzerindeki Etkiler:** Otomasyonun yaygınlaşması, bazı işlerin ortadan kalkmasına neden olabilmektedir. Bu durum, iş gücü üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmekte ve işsizliğe yol açabilmektedir. Kamu yönetiminin, bu etkileri minimize etmek için iş gücü yeniden eğitim programları düzenlemesi gerekmektedir (Monarcha-Matlak, 2021: 45).
- **Etik ve Adil Kullanım:** YZ sistemlerinin karar verme süreçlerinde adil bir şekilde kullanılması önemlidir. Sistemlerin önyargılı kararlar vermesi, toplumsal eşitsizliklere yol açabilmektedir. Bu nedenle, YZ sistemlerinin etik kurallara uygun olarak tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir (Djeffal, 2020: 280).

Yapay zekâ ve otomasyon, kamu yönetiminde önemli fırsatlar sunmakla birlikte, çeşitli zorlukları ve etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu teknolojilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, veri güvenliği, iş gücü etkileri ve etik standartlar gibi konulara dikkat edilmelidir. Kamu yönetiminin, bu zorlukları aşabilmesi için uygun stratejiler geliştirmesi ve teknolojik yenilikleri dikkatli bir şekilde entegre etmesi gerekmektedir.

3. AKILLI YÖNETİŞİM VE TEKNOLOJİ ENTEGRASYONUNUN GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER

Yapay zekâ ve otomasyon, yönetim süreçlerinde akıllı yönetim çözümleri sunmaktadır. Akıllı yönetim, kamu hizmetlerinin daha verimli, şeffaf ve kullanıcı odaklı hale gelmesini sağlamaktadır. YZ tabanlı sistemler, vatandaş taleplerini daha hızlı işleme alırken, otomasyon süreçleri kamu hizmetlerinin kalitesini artırmaktadır. Akıllı şehir uygulamaları, YZ destekli sağlık çözümleri ve otomasyon tabanlı sosyal yardımlar, kamu yönetiminde sağlanan hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini artırmaktadır. Akıllı şehirler ve akıllı yönetim kavramları, teknoloji entegrasyonunun şehir yönetimini nasıl dönüştürdüğünü anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Akıllı yönetim, teknoloji kullanılarak şehirlerin daha verimli, sürdürülebilir ve katılımcı hale getirilmesini içerirken, teknoloji entegrasyonu bu süreçlerin nasıl uygulandığını ve sonuçlarını şekillendirmektedir.

3.1. Akıllı Yönetişim

Akıllı yönetim, şehir yönetiminde teknoloji kullanımı yoluyla daha etkili ve katılımcı bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Bu kavram, çeşitli bileşenleri içermektedir: akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı yönetim, akıllı hareketlilik, akıllı çevre ve akıllı yaşam (Nastjuk vd., 2022: 112). Bu bileşenlerin entegrasyonu, şehirlerin verimliliğini artırmayı hedeflemektedir. Akıllı yönetim, modern kamu yönetimi ve şehir planlaması alanında giderek önem kazanan bir kavramdır. Bu terim, genellikle akıllı şehirler bağlamında ele alınmakla birlikte, geniş bir yelpazede uygulama ve araştırma alanına sahiptir. Akıllı yönetim, şeffaflık, katılımcılık, verimlilik ve inovasyon unsurlarını içeren bir yönetim modelini ifade etmektedir (Mutlari vd., 2018).

Akıllı yönetim, genellikle çeşitli akademik kaynaklarda geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Pereira vd. (2018), akıllı yönetişimin akıllı şehirler bağlamında nasıl uygulandığını ve vatandaş odaklılık ile nasıl ilişkilendirildiğini incelemektedir. Akıllı yönetim, genellikle şeffaflık, katılımcılık ve etkinlik gibi unsurları

içermektedir. Lopes (2017), akıllı yönetişimin, özellikle açık ve katılımcı yönetişim modellerini içeren bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Mutiara vd. (2018), akıllı yönetişimin, şehirlerdeki şeffaflık düzeylerini artırmak için kullanılan bir model olduğunu belirtmektedir.

Akıllı şehirler bağlamında akıllı yönetişim, şehirlerin dijital ve teknolojik altyapılarını kullanarak daha verimli ve etkili yönetilmesini amaçlamaktadır. Bernardo (2019), akıllı şehirler için akıllı yönetişim kavramının, e-yönetişim ve iyi yönetişim ilkelerine dayandığını ve bu kavramların nasıl entegre edildiğini incelemektedir. Ayrıca, Nastjuk vd. (2022), akıllı şehirlerin gelecekteki yönetişim modellerinin nasıl gelişebileceğini ve bu gelişmelerin mevcut araştırmalarla nasıl ilişkilendirilebileceğini tartışmaktadır.

Bolívar ve Meijer (2016), akıllı yönetişimi anlamak için literatür incelemesi ve ampirik analiz yöntemlerini kullanarak bir araştırma modeli geliştirmişlerdir. Bu model, akıllı yönetişimin üç boyutunu belirlemeye yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, Cellary (2013), akıllı yönetişimin hem kamu hem de özel sektör arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini ve bu ilişkilerin nasıl yönetilmesi gerektiğini tartışmaktadır.

Akıllı yönetişimin sosyal etkileri, genellikle şehirlerin toplumsal yapılarında yarattığı değişimlerle ilgilidir. Örselli ve Dinçer (2019), akıllı yönetişimin uzun vadeli toplumsal fayda sağlama potansiyelini ve bu potansiyelin nasıl gerçekleştirilebileceğini ele almaktadır. Ayrıca, Ateş ve Erinsel Önder (2019), akıllı şehirlerin sosyal yapılar üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin yönetişimle nasıl ilişkilendirildiğini incelemektedir.

Akıllı yönetişim, modern yönetişim anlayışlarını dönüştürme potansiyeline sahip bir kavramdır. Şeffaflık, katılımcılık ve verimlilik gibi unsurları içerdiğinden hem kamu yönetimi hem de şehir planlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, akıllı yönetişimin farklı şehirlerde ve bölgelerde nasıl uygulandığını ve bu uygulamaların toplumsal ve yönetsel etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde incelemelidir.

3.2. Teknoloji Entegrasyonu

Teknoloji entegrasyonu, akıllı yönetişim süreçlerinin merkezindedir. Akıllı şehirler, çeşitli teknolojik sistemlerin bir arada çalıştığı, veri toplama ve analizine dayalı karar alma mekanizmalarını içermektedir. Örneğin, dijital ikiz teknolojisi, şehirlerin sosyal verilerini analiz ederek yönetişim süreçlerini iyileştirebilmektedir (Chen vd., 2023: 325). Teknoloji entegrasyonu, kamu yönetiminde verimliliği artırmak ve hizmetlerin kalitesini iyileştirmek için giderek daha önemli bir strateji haline gelmektedir. Kamu sektöründe teknoloji entegrasyonu, genellikle dijital sistemlerin ve yazılımların yönetim süreçlerine entegre edilmesini ifade etmektedir.

Kamu yönetiminde teknoloji entegrasyonu, devlet hizmetlerinin etkinliğini artırma amacı taşımaktadır. Bu bağlamda, entegre teknolojiler, veri yönetimini kolaylaştırmakta ve süreçlerin hızlanmasını sağlamaktadır. Davies ve West (2014: 845) teknolojinin eğitimde entegrasyonuna dair kapsamlı bir inceleme sunarken, bu tür teknolojilerin kamu hizmetlerinde nasıl kullanılabileceğine dair önemli bilgiler vermektedir. Teknoloji entegrasyonunun kamu sektöründeki uygulamalarında bazı zorluklar ortaya çıkmaktadır. Schoepp (2005: 68) teknoloji entegrasyonunda karşılaşılan engelleri incelemekte ve bu engeller arasında yetersiz altyapı, teknolojiye direnç ve eğitim eksikliklerini vurgulamaktadır. Ayrıca, Harrell ve Bynum (2018: 13) teknolojinin sınıf içi entegrasyonunda karşılaşılan engelleri tartışmakta ve bu engellerin çoğunun hem iç hem de dış faktörlerden kaynaklandığını belirtmektedir. Teknoloji entegrasyonu, kamu yönetiminde birçok fayda sunmaktadır. Kim vd. (2013: 77), öğretmenlerin teknoloji entegrasyonuna yönelik inançlarını ve bu inançların entegrasyon süreçlerine etkisini ele almaktadır. Teknoloji entegrasyonunun kamu yönetiminde de benzer şekilde verimliliği artırabileceği, daha iyi veri yönetimi ve analizleri sağlayabileceği öne sürülmektedir.

3.3. Şehir Yönetiminde Değişiklikler

Akıllı yönetim ve teknoloji entegrasyonu şehir yönetiminde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklikler arasında veri tabanlı karar alma süreçlerinin benimsenmesi, katılımcı yönetim modellerinin teşvik edilmesi ve hizmetlerin daha erişilebilir hale getirilmesi bulunmaktadır (Meijer ve Bolívar, 2016: 397). Ayrıca, akıllı şehir uygulamaları, kamu hizmetlerini daha etkili ve hızlı bir şekilde sunabilmek için teknolojiyi kullanarak yönetim süreçlerini dönüştürmektedir (Kaiser, 2024: 119).

Şehir yönetiminde değişiklikler, politik, ekonomik ve toplumsal faktörlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkarmaktadır. Şehir yöneticileri, politik ve ekonomik değişimlerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Şehir yöneticilerinin, özellikle siyasi değişikliklerin ve ekonomik dalgalanmaların şehir politikalarını nasıl etkilediği vurgulanmaktadır. Siyasi değişiklikler, şehir meclisinin kompozisyonundaki farklılıklar ve ekonomik dalgalanmalar, şehir yöneticilerinin politika uygulama stratejilerini doğrudan etkilemektedir (McCabe ve Feiock, 2008: 123). Şehirlerin kaynak kullanımı ve teknolojik gelişmelerdeki değişimlerin yönetim anlayışını nasıl şekillendirdiği incelenmektedir. Kaynak yönetimi ve teknoloji kullanımı, şehirlerin çevresel performansını ve ekonomik verimliliğini artırmak için sürekli olarak evrilmektedir (Button, 2002: 219). Şehirlerin daha etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi performans yönetimi ve hesap verebilirlik gibi unsurları içermektedir (Hambleton, 2002: 155). Avrupa şehirlerinde uygulanan yeni yönetim stratejilerinin şehir yönetimini nasıl dönüştürdüğü ele alınmaktadır. Özellikle, küreselleşmenin şehir yönetimini nasıl etkilediği ve bu etkilerin şehir yönetimindeki yeniliklerle nasıl bağlantılı olduğu incelenmektedir (Czarniawska-Joerges, 2002, s. 112).

Akıllı şehirler, teknolojik yeniliklerin şehir yönetiminde nasıl bir rol oynadığını göstermektedir. Akıllı şehir yönetiminde inovasyonun ve politikanın önemine dikkat çekilmektedir. Akıllı şehirler, yönetim ve politika alanında büyük değişiklikler yaratma potansiyeline sahiptir ve bu durum, şehirlerin yaşam kalitesini artırmak için çeşitli stratejilerin geliştirilmesini sağlamaktadır (Nam ve Pardo, 2011: 234). Şehir yönetimindeki değişiklikler, toplumsal yapılar üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Yerleşim yerlerinde insanların yer bağlılıklarının nasıl değiştiği ve bu değişikliklerin şehir yönetimi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Toplumsal bağlılık, şehir yöneticilerinin politika yapma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Florek, 2011: 348). Şehir yönetiminde değişiklikler, çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır ve bu değişiklikler, şehir politikalarının ve yönetim stratejilerinin evrimini yönlendirmektedir. Politik ve ekonomik değişiklikler, yeni yönetim yaklaşımları, akıllı şehir uygulamaları ve toplumsal etkiler, şehir yönetimindeki değişikliklerin önemli bileşenleridir. Şehir yönetiminde değişiklikler, kamu yönetiminin en dinamik ve karmaşık alanlarından biridir. Şehir yöneticileri, yerel yönetimlerin etkinliğini ve verimliliğini artırmak amacıyla sürekli olarak çeşitli değişiklikler yapmak zorundadır. Bu bağlamda, şehir yönetiminde yaşanan değişiklikler hem politik hem de ekonomik faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Teknolojik yenilikler ve akıllı şehir uygulamaları, şehir yönetiminde yaşanan en önemli değişikliklerden biridir. Akıllı şehirlerin yönetim ve politika üzerindeki etkileri incelenmektedir. Akıllı şehirler, teknoloji ve veri analizi kullanarak şehirlerin daha verimli yönetilmesini ve hizmetlerin daha etkili sunulmasını sağlamaktadır. Teknolojik yenilikler, şehirlerin yönetim süreçlerini modernize etmekte ve bu süreçlerin daha şeffaf ve erişilebilir hale gelmesine katkı sunmaktadır. Akıllı şehir uygulamaları, şehir yönetiminde daha veri odaklı ve entegre bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Bu uygulamalar, enerji tüketiminden trafik yönetimine kadar birçok alanda iyileştirmeler sağlamaktadır. Ayrıca, teknolojik yenilikler sayesinde şehirler toplumsal sorunlara daha hızlı ve etkili çözümler geliştirebilmektedir (Nam ve Pardo, 2011: 78-90).

SONUÇ

Bu çalışmada, yapay zekâ (YZ) ve blok zincir teknolojilerinin kamu yönetiminde nasıl uygulandığına dair geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Sonuç olarak, bu teknolojilerin kamu sektöründeki potansiyel etkileri

ve uygulama alanlarına dair çeşitli bulgular ortaya çıkmıştır. Yapay zekâ ve blok zincir teknolojilerinin kamu yönetiminde sağladığı avantajlar, karşılaşılan zorluklar ve gelecekteki gelişmeler detaylı olarak incelenmiştir.

Yapay zekâ ve blok zincir teknolojileri, kamu yönetiminde verimliliği artırmak, şeffaflığı sağlamak ve hizmet kalitesini iyileştirmek amacıyla çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. YZ'nin kamu yönetimindeki en önemli uygulama alanlarından biri, veri analizi ve karar destek sistemleridir. YZ tabanlı sistemler, büyük veri setlerini analiz ederek politika yapıcılarına daha doğru ve zamanında bilgi sunma kapasitesine sahiptir. Bu, özellikle kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kaynak yönetiminin optimize edilmesi açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Blok zincir teknolojisi ise şeffaflık ve güvenlik alanlarında önemli katkılarda bulunmaktadır. Blok zincir, işlemlerin değişmez bir şekilde kaydedilmesini ve doğrulanmasını sağlamaktadır, bu da sahtecilik ve dolandırıcılığı azaltmaktadır. Kamu yönetiminde blok zincir teknolojisinin kullanımı, özellikle veri yönetimi, seçim süreçleri ve tedarik zinciri yönetiminde kendini göstermektedir. Blok zincir ile yapılan işlemler daha güvenli ve şeffaf hale gelmektedir bu da kamu güvenini artırmaktadır.

Yapay zekâ ve blok zincir teknolojilerinin kamu yönetimindeki potansiyel avantajları çeşitlidir. YZ, kamu hizmetlerinde otomasyon ve kişiselleştirilmiş hizmetler sunma yeteneği ile dikkat çekmektedir.

Blok zincir teknolojisi ise güvenli veri paylaşımı ve işlem doğrulama konusunda önemli fırsatlar sunmaktadır. Kamu sektörü için en büyük avantajlarından biri, verilerin merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan paylaşılabilmesidir (Can ve Akman, 2024: 198). Bu, özellikle kamu kayıtlarının ve belgelerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaktadır. Ancak, yapay zekâ ve blok zincir teknolojilerinin kamu yönetimindeki uygulamaları bazı zorluklar ve engellerle karşı karşıyadır. YZ'nin kamu sektöründe etkin bir şekilde kullanılabilmesi için yüksek kaliteli veri ve güçlü veri koruma önlemleri gereklidir. Veri güvenliği ve gizliliği konusunda yaşanan endişeler, YZ uygulamalarının yaygınlaşmasını kısıtlayabilir. Ayrıca, yapay zekânın etik sorunları ve önyargı riskleri de önemli zorluklar arasında yer almaktadır (Sanchez-Obando ve Castillo Ossa, 2023: 159).

Blok zincir teknolojisinin ise maliyet ve ölçeklenebilirlik konularında zorlukları bulunmaktadır. Blok zincir sistemlerinin kurulumu ve bakımının maliyetli olması, küçük ölçekli kamu projeleri için engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca, blok zincir teknolojisinin kabul görmesi için gerekli olan mevzuat ve düzenlemeler henüz yeterince gelişmemiştir (Rainero ve Modarelli, 2021: 1272).

Gelecekte, yapay zekâ ve blok zincir teknolojilerinin kamu yönetimindeki uygulamaların daha da yaygınlaşması beklenmektedir. Ayrıca, YZ'nin kamu yönetimindeki karar destek sistemlerinde daha geniş bir şekilde kullanılacağı öngörülmektedir.

Blok zincir teknolojisinin ise daha geniş bir uygulama alanına yayılması beklenmektedir. Özellikle kamu hizmetlerinde veri güvenliğini ve şeffaflığı artırma potansiyeli, bu teknolojinin gelecekte daha fazla benimsenmesine yol açacaktır. Blok zincir uygulamalarının daha erişilebilir hale gelmesi ve mevzuatın gelişmesi, bu teknolojinin daha yaygın bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, yapay zekâ ve blok zincir teknolojileri, kamu yönetiminde önemli değişiklikler ve iyileştirmeler sağlayabilir. Ancak, bu teknolojilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için karşılaşılan zorlukların aşılması ve uygun stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu kurumlarının, bu teknolojilerin potansiyelinden yararlanabilmesi için, gerekli altyapı ve düzenlemeleri sağlamak üzere stratejik planlar yapmaları önemlidir.

EXTENDED SUMMARY

Technological innovations in public administration are fundamentally transforming management processes. In particular, artificial intelligence (AI) and automation technologies are causing a significant shift in how public services and governance are delivered. The roles of digital transformation and advanced technologies within public administration have been extensively discussed in recent research. Karadağ (2024) examines the role of big data analytics and dynamic capabilities in the digital transformation of public organizations. His study shows how technology has driven structural changes in public administration and altered the concept of governance in the digital age (Karadağ, 2024: 13).

This article explores the evolution of artificial intelligence and automation in the context of technology and innovation management in public administration, along with the opportunities and challenges brought by this transformation.

Technology and innovation management aim to modernize processes and enhance services in the public sector. Integrating new technologies plays a vital role in improving service effectiveness and increasing citizen satisfaction. These areas drive digital transformation and boost efficiency by providing innovative solutions. The importance of technology and innovation management in modern public administration is well recognized, as it involves a variety of strategies and practices to improve public service quality and management processes. The impact of technology and innovation on the public sector has been widely studied in academic literature.

The development of technology in public administration has undergone significant changes over time. This transformation has been shaped by the unique technological innovations of each era and their effects on public administration. Technological advancements have led to major changes in the delivery of public services, management processes, and the implementation of state policies.

E-Governance and e-Government are two key concepts highlighting the role of information and communication technologies (ICT) in public administration. E-Government refers to the digitization of government services, while e-Governance encompasses the broader transformation of public administration processes and citizen interactions (Finger and Pécoud, 2003: 55).

E-Government: E-Government is defined as the delivery of government services through digital platforms. This aims to improve access to public services, increase efficiency, and ensure transparency (Marche and McNiven, 2003: 78). E-Government applications involve providing government services online and are often linked to digitizing bureaucratic processes (Singh and Sharma, 2009: 2).

E-Governance: E-Governance is a wider concept that covers the relationship between the state and citizens through digital technologies and governance processes. It aims not only at digitizing services but also at increasing citizen participation, transparency, and accountability in decision-making (Marche and McNiven, 2003: 76). This concept seeks to make governance processes more interactive and democratic through digital tools (Umbach and Tkalec, 2022: 55).

Table 2. E-Government vs. E-Governance

Feature	E-Government	E-Governance
Definition	Use of ICT in delivering public services.	Broader concept including ICT use in citizen interaction and collaboration in public management.
Scope	Typically focuses on digitizing government services and online access.	Includes decision-making processes, citizen participation, and transparency.

Aim	To make public services more accessible, faster, and efficient.	To increase transparency, citizen involvement, and governance quality.
Approach	Government-focused; digital delivery of services.	Governance-focused; promotes citizen participation and interaction.
Technology Usage	Digitizing existing services using ICT.	Using ICT to enhance citizen participation and democratic governance.
Citizen Participation	Generally limited; focuses on information provision and service access.	Active; involves citizens in policy and decision-making processes.
Transparency	Provides some level of transparency, often limited to service access.	Increased transparency; allows citizens to track processes and access information.
Feedback	Feedback mechanisms may be limited and often one-way.	Two-way; encourages citizen feedback and interaction.
Application Areas	Public services (health, education, tax payments, etc.).	Public management, urban planning, policy-making, budget management, etc.
Challenges	Infrastructure deficits, digital inequality, and security concerns.	Complexity of governance structures, ensuring citizen participation, and data security.

Prepared by the author

This table highlights the key differences and similarities between e-Government and e-Governance. Both concepts involve using technology, but while e-Government mainly focuses on digitizing services, e-Governance takes a broader approach by increasing citizen involvement and improving governance quality. Artificial intelligence (AI) and blockchain (BC) technologies offer significant opportunities to boost efficiency, ensure transparency, and enhance service quality in public administration. These technologies open new areas of application and lead to radical changes, from service delivery to data security. Research provides vital insights into how technology is transforming public administration and shaping future developments. In Europe, AI and BC are used in various parts of public administration. For example, AI supports data analysis and decision-making systems for public services. Moura et al. (2020) review how AI is integrated into public administration and how BC supports these processes (Moura et al., 2020: 267). In Turkey, AI and BC applications in public administration are generally explored through different projects and academic studies. Özalpın and Ersoy (2020) assess blockchain technology's impact on public administration and provide examples of its applications (Özalpın and Ersoy, 2020: 748). Babaoğlu and Karasoy (2022) examine how AI and BC can improve public services and share examples of their integration (Babaoğlu and Karasoy, 2022: 290). AI and blockchain technologies bring major changes to public administration. In Europe, they are mainly used to improve transparency and efficiency, whereas in Turkey, they tend to be more experimental and focused on practical applications. In both regions, integrating these technologies can help improve the quality of public services and management processes. Managing innovation is a key tool for improving service effectiveness and efficiency in the public sector. Research emphasizes adopting new ideas, modernizing management strategies, and improving service delivery. Innovation management involves strategies used by public institutions to enhance their services and operations, often involving organizational change and improvement efforts. However, public sector innovation management can face various cultural and structural hurdles. For instance, Harrisson (2013) notes that bureaucratic barriers and restrictions often hinder innovation adoption in public administration (Harrisson, 2013: 78). These barriers can slow down the adoption of new ideas and institutional change. Conversely, Mazouz and Leclerc (2008) highlight the importance of considering the human factor to make innovations more applicable to performance management. Leaders' and managers' attitudes toward innovation processes can influence how successfully innovations are adopted (Mazouz and

Leclerc, 2008: 112). Several strategies are proposed to ensure successful innovation management in the public sector. Integrating AI and automation technologies into public administration offers many benefits, including faster service delivery, improved data analysis, and higher citizen satisfaction. Nonetheless, challenges like data security, ethical concerns, and workforce training need to be addressed. Careful strategic planning and implementation are essential for the sustainable use of these technologies. Technology and innovation management are crucial in today's business environment. Organizations and institutions develop strategies in these areas to gain competitive advantages, improve performance, and ensure long-term success. The benefits include increased efficiency, cost reductions, and a competitive edge. Challenges in managing technology and innovation often relate to complexity and uncertainty. Many organizations cite the management of these processes and measuring their outcomes as major hurdles (Lehoux et al., 2019: 25). These challenges can lead to higher failure rates for innovations and reduce the return on investment. Properly identifying and utilizing necessary resources is also a key challenge. AI, data analytics, predictive models, and automation are transforming public administration significantly. AI enables strategic decision support by analyzing large datasets and personalizing services. Automation accelerates routine tasks, shortens processing times, and boosts efficiency. Applications span health, security, transportation, and social services. While AI and automation promise revolutionary improvements in public service delivery, they also pose challenges and ethical issues. Both opportunities and challenges come with AI and automation. For effective application, attention must be given to data security, workforce impacts, and ethical standards. Public administration needs to craft strategies to address these challenges and ensure successful integration of AI and automation. AI and automation provide intelligent governance solutions that improve urban development and quality of life. For example, smart traffic systems optimize transportation flow and reduce congestion, while AI-based health monitoring systems support early disease detection and response. Smart governance includes various applications that enhance service delivery and public management. These technologies offer numerous benefits but also require careful management and ethical considerations. Successfully integrating AI and automation into public administration demands a comprehensive strategy and continuous oversight. The integration of AI and automation in public administration marks a significant step forward in technology and innovation management. These tools offer many opportunities to improve service delivery, increase efficiency, and enhance citizen satisfaction. However, their adoption also presents challenges and ethical issues that must be managed. Future research should focus on strategies to address these challenges and ensure effective integration of AI and automation in public administration.

KAYNAKÇA

- Abulrub, A. H. G., & Lee, J. (2012). Open innovation management: challenges and prospects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 41, 130-138
- Aligod, L. (2019). Le processus de l'innovation ouverte dans l'administration publique. Le cas de la légalisation électronique à distance. *Moroccan Journal of Entrepreneurship, Innovation and Management*, 4(2), 123-130.
- Arnold, H., Erner, M., Mckel, P., & Schlffer, C. (Eds.). (2010). *Applied technology and innovation management*. Berlin/Heidelberg, Germany: Springer.
- Ateş, M., & Erinsel Önder, D. (2019). Akıllı Şehir kavramı ve dönüşen anlamı bağlamında eleştiriler. *Megaron*, 14(1), 23-34.
- Babaoğlu, C., & Karasoy, H. (2022). Kamu yönetiminde blokzincir: kullanım alanları ve örnek uygulamalar. *Sosyoekonomi*, 30(52), 283-297
- Bekkers, V., & Tummers, L. (2018). L'innovation dans le secteur public: vers une approche ouverte et collaborative. *Revue Internationale des Sciences Administratives*, 84(2), 215-220.
- Bernardo, M. D. R. M. (2019). Smart city governance: from e-government to smart governance. In *Smart cities and smart spaces: Concepts, methodologies, tools, and applications* (pp. 196-232). IGI Global Scientific Publishing.
- Berry, F. S. (1994). Innovation in public management: The adoption of strategic planning. *Public administration review*, 322-330.
- Button, K. (2002). City management and urban environmental indicators. *Ecological economics*, 40(2), 217-233.
- Bolívar, M. P. R., & Meijer, A. J. (2016). Smart governance: Using a literature review and empirical analysis to build a research model. *Social Science Computer Review*, 34(6), 673-692.
- Boukamel, O., & Emery, Y. (2018). Les freins culturels à l'innovation dans l'administration publique: spécificités helvétiques. *Gestion et management public*, 64(2), 25-43
- Can, Y., & Akman, E. (2024). Blokzincir Teknolojisi ve Verimlilik İlişkisi: Türk Kamu Yönetiminde Mevcut Durum Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (80), 196-222.
- Cellary, W. (2013, October). Smart governance for smart industries. In *Proceedings of the 7th International Conference on theory and practice of electronic governance* (pp. 91-93).
- Chen, X., Tang, X., & Xu, X. (2023). Digital technology-driven smart society governance mechanism and practice exploration. *Frontiers of Engineering Management*, 10(2), 319-338.
- Criado, J. I., & Gil-Garcia, J. R. (2019). Creating public value through smart technologies and strategies: From digital services to artificial intelligence and beyond. *International Journal of Public Sector Management*, 32(5), 438-450.
- Czarniawska-Joerges, B. (2002). *A tale of three cities: Or the glocalization of city management*. OUP Oxford.
- Danziger, J. N., & Andersen, K. V. (2002). The impacts of information technology on public administration: an analysis of empirical research from the "golden age" of transformation. *International Journal of Public Administration*, 25(5), 591-627.
- Dar, S. A. (2024). Unleashing the Power of Artificial Intelligence and Automation in Public Administration. *Journal of Public Administration Research*, 1(1), 01-13.
- Davies, R. S., & West, R. E. (2013). Technology integration in schools. In *Handbook of research on educational communications and technology* (pp. 841-853). New York, NY: Springer New York.
- Djeffal, C. (2019). Artificial intelligence and public governance: normative guidelines for artificial intelligence in government and public administration. In *Regulating artificial intelligence* (pp. 277-293). Cham: Springer International Publishing.

- Feller, J., Finnegan, P., & Nilsson, O. (2011). Open innovation and public administration: transformational typologies and business model impacts. *European Journal of Information Systems*, 20(3), 358-374.
- Florek, M. (2011). No place like home: Perspectives on place attachment and impacts on city management. *Journal of Town & City Management*, 1(4), 346-354.
- Frishammar, J., Richtnér, A., Brattström, A., Magnusson, M., & Björk, J. (2019). Opportunities and challenges in the new innovation landscape: Implications for innovation auditing and innovation management. *European Management Journal*, 37(2), 151-164.
- Finger, M., & Pécoud, G. (2003). From e Government to e Governance? Towards a model of e Governance. *Electronic Journal of E-government*, 1(1), 52-62.
- Gascó, M. (2003). New technologies and institutional change in public administration. *Social science computer review*, 21(1), 6-14.
- Gezici, H. S. (2023). Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ: Avrupa Birliği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(2).
- Guida, J., & Crow, M. (2009). 9E-government and e-governance. *ICT4D: Information and communication technology for development*, 283.
- Godse, V., & Garg, A. (2007, December). From E-government to E-governance. In *Proceeding of the 5th International Conference on e-Governance*, 50-73.
- Grigalashvili, V. (2022). E-government and E-governance: Various or Multifarious Concepts. *International Journal of Scientific and Management Research*, 5(01), 183-196.
- Hambleton, R. (2002). The new city management. In *Globalism and local democracy: Challenge and change in Europe and North America* (147-168). London: Palgrave Macmillan UK
- Harrell, S., & Bynum, Y. (2018). Factors affecting technology integration in the classroom. *Alabama Journal of Educational Leadership*, 5, 12-18.
- Harrisson, D. (2013). Réceptivité et contraintes de l'innovation dans l'administration publique. *Télescope*, 19(2), 71-86.
- Henman, P. (2020). Improving public services using artificial intelligence: possibilities, pitfalls, governance. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 42(4), 209-221.
- Igartua, J. I., Garrigós, J. A., & Hervás-Oliver, J. L. (2010). How innovation management techniques support an open innovation strategy. *Research-Technology Management*, 53(3), 41-52.
- Jacob, S., Defacqz, S., & Agossou, N. (2022). Promesses et défis de la transformation numérique du secteur public. *Cahiers de recherche sur l'administration publique à l'ère numérique*, 6.
- Jones, J. N., Cope, J., & Kintz, A. (2016). Peering into the Future of Innovation Management: As the world changes, innovation professionals consider what the future holds for innovation and innovation management. *Research-Technology Management*, 59(4), 49-58.
- Kalampokis, E., Karacapilidis, N., Tsakalidis, D., & Tarabanis, K. (2022, August). Artificial intelligence and blockchain technologies in the public sector: A research projects perspective. In *International Conference on Electronic Government*, 323-335. Cham: Springer International Publishing.
- Karadağ, H. (2024). Kamu Örgütlerinin Dijital Dönüşümünde Dinamik Yetenekler Yaklaşımı Ve Büyük Veri Analitiğinin Rolü. *Kamu Yönetimi Ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 13-39.
- Kaiser, Z. A. (2024). Smart governance for smart cities and nations. *Journal of Economy and Technology*, 2, 216-234.
- Kim, C., Kim, M. K., Lee, C., Spector, J. M., & DeMeester, K. (2013). Teacher beliefs and technology integration. *Teaching and teacher education*, 29, 76-85.
- Köseoğlu, Ö., & Demirci, Y. (2018). Akıllı Şehirler Ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 40-57.
- Lehoux, P., Daudelin, G., Denis, J. L., Gauthier, P., & Hagemeister, N. (2019). Pourquoi et comment sont conçues les innovations responsables? Résultats d'une méta-ethnographie. *Innovations*, 59(2), 15-42.

- Liu, S. M., & Yuan, Q. (2015). The evolution of information and communication technology in public administration. *Public Administration and Development*, 35(2), 140-151.
- Marche, S., & McNiven, J. D. (2003). E-government and e-governance: the future isn't what it used to be. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 20(1), 74-86.
- Mazouz, B., & Leclerc, J. (2008). Gestion intégrée par résultats: concevoir et gérer autrement la performance dans l'Administration publique. PUQ.
- McCabe, B. C., Feiock, R. C., Clingermayer, J. C., & Stream, C. (2008). Turnover among city managers: The role of political and economic change. *Public Administration Review*, 68(2), 380-386.
- Meijer, A., & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International review of administrative sciences*, 82(2), 392-408.
- Monarcha-Matlak, A. (2021). Automated decision-making in public administration. *Procedia Computer Science*, 192, 2077-2084.
- Moura, L. M. F. D., Brauner, D. F., & Janissek-Muniz, R. (2020). Blockchain and a technological perspective for public administration: A systematic review. *Revista de Administração Contemporânea*, 24, 259-274.
- Mutiara, D., Yuniarti, S., & Pratama, B. (2018, March). Smart governance for smart city. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 126, No. 1, p. 012073). IOP Publishing.
- Nam, T., & Pardo, T. A. (2011, September). Smart city as urban innovation: Focusing on management, policy, and context. In *Proceedings of the 5th international conference on theory and practice of electronic governance*, 185-194.
- Nastjuk, I., Trang, S., & Papageorgiou, E. I. (2022). Smart cities and smart governance models for future cities: Current research and future directions. *Electronic Markets*, 32(4), 1917-1924.
- Örselli, E., & Dinçer, S. (2019). Akıllı kentleri anlamak: Konya ve Barcelona üzerinden bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 90-110.
- Özaltın, O., & Ersoy, M. (2020). Kamu yönetiminde blokzincir kullanımı: D5 örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 746-763.
- Pereira, G. V., Parycek, P., Falco, E., & Kleinhans, R. (2018). Smart governance in the context of smart cities: A literature review. *Information Polity*, 23(2), 143-162.
- Pupion, P. C. (2018). L'innovation dans le secteur public. *Gestion et management public*, 64(2), 6-8.
- Rainero, C., & Modarelli, G. (2021). Blockchain informative infrastructure: a conceptual reflection on public administrative procedures and a citizen-centred view. *Information Technology & People*, 34(4), 1252-1284.
- Reis, J., Santo, P. E., & Melão, N. (2019, June). Impacts of artificial intelligence on public administration: A systematic literature review. In *2019 14th Iberian conference on information systems and technologies (CISTI)*, 1-7. IEEE.
- Sanchez-Obando, J. W., & Castillo Ossa, L. F. (2023, June). Trends of Artificial Intelligence and Blockchain in New Public Management. In *Sustainable Smart Cities and Territories International Conference*, 158-169. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Schoepp, K. (2005). Barriers to technology integration in a technology-rich environment. *Learning and teaching in higher education: Gulf perspectives*, 2(1), 56-79.
- Singh, A. K., & Sharma, V. (2009). e-Governance and e-Government: a study of some initiatives. *International journal of eBusiness and eGovernment studies*, 1(1), 1-14.
- Türedi, F. (2019). Elektronik devletten akıllı devlete dönüşüm. E-Arsiv.
- Tidd, J., & Bessant, J. (2018). Innovation management challenges: From fads to fundamentals. *International Journal of Innovation Management*, 22(05), 1840007.

- Umbach, G., & Tkalec, I. (2022). Evaluating e-governance through e-government: Practices and challenges of assessing the digitalisation of public governmental services. *Evaluation and program planning*, 93, 102118.
- Vogl, T. M., Seidelin, C., Ganesh, B., & Bright, J. (2020). Smart technology and the emergence of algorithmic bureaucracy: Artificial intelligence in UK local authorities. *Public Administration Review*, 80(6), 946-961.
- Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Sturm, B. J. (2020). The dark sides of artificial intelligence: An integrated AI governance framework for public administration. *International Journal of Public Administration*, 43(9), 818-829
- Zhang, J. (2006). Good governance through e-governance? Assessing China's e-government strategy. *Journal of E-government*, 2(4), 39-71.

Michel Foucault ve John Rawls'ta Özgürlük Sorunsalı: Karşılaştırmalı Bir Analiz The Problematic of Freedom in Michel Foucault and John Rawls: A Comparative Analysis

Emrah ZENGİN^{1,*}, Ramazan İZOL²

¹ Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

² 1 Doç., Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

MAKALE BİLGİSİ

Teorik Makale

Geliş Tarihi: 28.08.2025

Kabul Tarihi: 26.09.2025

Anahtar Kelimeler:

Özgürlük, Adalet, İktidar,
Rawls, Foucault

ÖZ

Bu makale, siyaset teorisinde özgürlük kavramının iki önemli temsilcisi olan John Rawls ve Michel Foucault'nun düşüncelerini karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele almaktadır. Rawls, özgürlüğü liberal normatif teori çerçevesinde tanımlarken, Foucault özgürlüğü iktidar, söylem ve özdeşleştirme kavramları bağlamında değerlendirmektedir. Makale, her iki düşünürün teorik yaklaşımlarını çözümleyerek, çağdaş siyaset felsefesinde özgürlük sorununun farklı epistemolojik temellere dayanan iki paradigmasını ortaya koymaktadır.

ARTICLE INFO

Theoretical Article

Received 28.08.2025

Accepted: 26.09.2025

Keywords:

Freedom, Justice, Power,
Rawls, Foucault

ABSTRACT

This article takes a comparative approach to the thought of John Rawls and Michel Foucault, two prominent representatives of the concept of freedom in political theory. Rawls defines freedom within the framework of liberal normative theory, while Foucault considers freedom within the context of power, discourse, and subjectification. By analyzing the theoretical approaches of both thinkers, the article reveals two paradigms of the problem of freedom in contemporary political philosophy, each grounded in different epistemological foundations.

* Sorumlu yazar.

* emrahzengin@akdeniz.edu.tr

GİRİŞ

Bu çalışma, modern siyaset düşüncesinde etkili ancak temelde birbirinden farklı iki düşünür olan John Rawls ve Michel Foucault'nun siyaset felsefelerinde özgürlük kavramını karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Rawls, özgürlüğü liberal gelenekten hareketle ele alarak, temel özgürlüklerin eşit dağılımını önceliklendiren bir adalet teorisine dayandırırken, Foucault bu normatif çerçeveyi sorgulayarak özgürlüğü iktidar, söylem ve özneleştirme dinamikleri içinde konumlandırmaktadır. Rawls için özgürlük, adil kurumlar aracılığıyla garanti altına alınması ve eşit olarak dağıtılması gereken temel bir ahlaki ve politik değerdir; özgürlük, adil bir toplumun temelidir ve Rawls'ın politik eşitlik vizyonundan ayrı düşünülemez. Buna karşılık Foucault, özgürlüğün iktidardan bağımsız olarak var olduğu varsayımını reddeder. Ona göre özgürlük, iktidar yapıları içinde ortaya çıkan ve öz-oluşum, yönetim ve direniş süreçleriyle yakından bağlantılı, ilişkisel ve tarihsel olarak koşullu bir uygulamadır. Bu makale, Rawls'ın Özgürlük İlkesi ve Farklılık İlkesi ile Foucault'nun biyopolitika, yönetim ve etik öz-bakım kavramlarını inceleyerek, her iki düşünürün özgürlük, iktidar ve özne arasındaki ilişkiyi nasıl çerçevelediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, her bir görüşün felsefi temellerini açıklığa kavuşturmakla kalmaz, aynı zamanda normatif siyaset teorisi ile post-yapısalcı eleştiri arasındaki daha geniş gerilimi de vurgular ve nihayetinde çağdaş yönetim ve siyaset etiğinde özgürlüğün uygulanabilirliği hakkında kritik sorular ortaya atar.

Özgürlük kavramı, özel olarak siyaset felsefesi ve daha genel olarak felsefenin tamamında oldukça farklı anlamlar içeren ve siyasi düşünce tarihi içerisinde farklı şekillerde tanımlanabilen kavramlardan biridir. Özgürlük bu anlamda oldukça kompleks bir kavram olup her biri birbiriyle rakip yorumlara açık birçok farklı boyutu içinde barındırır. Düşünce tarihinin en çok tartışılan kavramlarından biri olan bu kavram, belki de tüm siyasi kavramlar arasında tanımlanması en zor olanıdır. Siyaset felsefesi alanındaki çalışmalar incelendiğinde, özgürlüğün doğası hakkında farklı ve çoğulcu görüşlerle karşılaşmaktadır. Bu kavramı tanımlamanın zorluğu, farklı yaşam tarzlarına, ahlaki sistemlere, benlik ve rasyonellik kavramlarına sahip bireyler tarafından çeşitli şekillerde anlaşılması ve yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, John Rawls'ın özgürlük sorununa ilişkin görüşlerini incelemek; onun özgürlük anlayışını, toplumun bir arada yaşamasını sağlayan ilkelerini ve adalet teorisini ele almaktır. Ayrıca, Foucault'nun iktidar ilişkileri ve özneleştirme kavramları, felsefi düşüncesinin daha geniş kapsamlı gelişimi çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Michel Foucault ve John Rawls, düşünsel gelenekleri ve teorik yaklaşımları bakımından genellikle birlikte incelenmeyen düşünürlerdir. Bu çalışmada, bir kavram olarak özgürlüğün ne anlama geldiği tartışılmakta ve söz konusu iki düşünürün özgürlük anlayışları ortaya konulmaktadır.

Bu makale, Rawls'ın liberal-eşitlikçi modeli ile Foucault'nun post-yapısalcı eleştirisi olmak üzere iki farklı özgürlük paradigmasını karşılaştırarak her birinin felsefi önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken, özgürlüğe ilişkin farklı anlayışların adalet, öznellik ve yönetimle ilgili daha geniş görüşleri nasıl etkilediğini aydınlatmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, bu karşılaştırmalı çalışma, karmaşık düzenleme, normalleştirme ve kontrol sistemlerinin hakim olduğu modern toplumlarda özgürlüğün anlamlı bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli koşullar hakkında kritik sorular ortaya atmaktadır. Bu çalışma, bu temelde farklı çerçevelerin liberal normatif teori ile post-yapısalcı eleştiri arasındaki daha derin gerilimleri yansıttığını ve bu zıt görüşleri incelemek, modern yönetim mekanizmaları ve özne oluşumu bağlamında geleneksel liberal özgürlük yaklaşımlarının sınırlarını ortaya çıkardığını varsaymaktadır. Bu bağlamda John Rawls özgürlüğü, adalet için gerekli olan evrensel olarak uygulanabilir ve kurumsal olarak korunan bir dizi hak olarak kavramsallaştırırken, Michel Foucault özgürlüğü iktidar tarafından şekillendirilen, tarihsel olarak olumsal ve ilişkisel bir pratik olarak sunar.

Bu çalışma yöntemsel olarak ise John Rawls ve Michel Foucault'nun eserlerinin metinsel ve kavramsal analizine odaklanan nitel ve karşılaştırmalı bir metodoloji benimsemektedir. Ampirik veriler kullanmak yerine, araştırma, Rawls'ın Adalet Teorisi ve Foucault'nun iktidar, biyopolitika ve yönetimsellik üzerine yazıları gibi birincil metinlerin yakından okunmasını içermektedir. Bu sayede, her bir düşünürün özgürlük kavramını nasıl tanımladığı ve konumlandığı incelenmektedir. Çalışma, felsefi çerçevelerini sistematik olarak

karşılaştırarak, her birinin teorilerinin altında yatan varsayımları ve çıkarımları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. İkincil literatür, yorumu desteklemek ve analizi siyaset teorisindeki daha geniş tartışmalar içinde konumlandırmak için kullanılmaktadır. Bu yaklaşım hem liberal hem de post-yapısalcı özgürlük kavramlarıyla eleştirel bir şekilde ilgilenmeye olanak tanıyarak, her birinin modern yönetim, adalet ve özne oluşumu tarafından ortaya konulan zorluklara nasıl yanıt verdiğini aydınlatmaktadır.

1. JOHN RAWLS'IN ÖZGÜRLÜK KAVRAMI

John Rawls'a göre adaletin özü, toplumdaki bireylerin özgür ve eşit varlıklar olarak kabul edilmeleri gerektiği anlayışına dayanır. Rawls, Adalet Teorisi adlı eserinde "*hakkaniyet olarak adalet*" şeklinde tanımlanan bir varsayım ortaya koyar. Bu varsayım, vatandaşların anayasa, yasalar ve temel toplumsal politikaları değerlendirirken benimsemeleri gereken iki temel adalet ilkesini içerir (Rawls, 2007: 319–320). Bu ilkelerin ilki, temel özgürlüklerin eşit dağılımını savunur. Her birey, temel kişisel ve siyasal özgürlüklerin eşit şekilde sağlandığı bir sistem içinde yaşama hakkına sahiptir. Bu hakların tüm vatandaşlar için geçerli olan bir özgürlük sisteminde yer alması esastır (Freeman, 2007: 55). Rawls'ın özgürlük ilkesi bazı temel özgürlüklerin korunmasına özel önem atfeder. Bu özgürlükler; düşünce ve vicdan özgürlüğü, siyasal haklar ve bireysel özgürlükler gibi alanları kapsar (Rawls, 2007: 320). Özellikle siyasal özgürlük, bu ilkenin temelini oluşturur ve adil bir değer olarak güvence altına alınmalıdır. Siyasal görevlere erişim, bireylerin sosyoekonomik arka planlarından bağımsız olmalıdır. Başka bir deyişle, eşit yeterliliklere sahip bireyler, aynı siyasal haklardan yararlanabilmelidir (Rawls, 2007: 320–321). Rawls, önerdiği bu ilkelerin eşitlik temelli bir adalet anlayışını temsil ettiğini belirtir (Özkök, 1999: 102). Ona göre, bazı sosyoekonomik eşitsizlikler, belirli koşullar altında meşru kabul edilebilir. Bu koşullardan biri, eşitsizliklerin herkes için adil fırsat eşitliği sağlayan durumlarla bağlantılı olmasıdır. Bu yaklaşım, liberal demokrasinin temel bir ilkesi olan fırsat eşitliği düşüncesine dayanır (Dworkin, 1981: 313). Benzer yeteneklere sahip bireylerin aynı haklara sahip olmaları, istedikleri pozisyonlara eşit koşullar altında ulaşabilmelerinin ön koşuludur. Bireylerin yaşamları ve gelecekleri, yalnızca sosyoekonomik konumlarına bağlı olmamalıdır (Kymlicka, 2002: 56).

İkinci temel ilke ise, "farklılık ilkesi"dir. Bu ilkeye göre, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler yalnızca iki ölçüt karşılandığında meşru kabul edilebilir: İlk olarak, bu eşitsizlikler, herkesin eşit erişim hakkına sahip olduğu pozisyonlarla ilişkili olmalı; ikinci olarak ise, toplumun en az avantajlı kesimi için mümkün olan en büyük yararı sağlamalıdır (Rawls, 2007: 321). Bu ilke, özellikle kapitalist sistemlerde sosyal adaletin sağlanabilmesi için kritik bir denge önerir (Pogge, 1989: 42). Başka bir ifadeyle, Rawls'ın adalet anlayışı, tüm bireylerin eşit kabul edildiği bir toplum varsayımına dayanır. Böyle bir toplumda, bireylerin doğal yeteneklerinden kaynaklanan bazı eşitsizlikler ancak bu farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik politikalarla haklılaştırılabilir. Bu sayede daha az imkâna sahip bireyler de toplumdaki yetenek, kapasite ve motivasyon çeşitliliğinden faydalanabilir (Rawls, 2007: 322). Farklılık ilkesi, doğal yeteneklerin ortak bir şekilde toplum yararına kullanılmasını ve bu faydaların adil bir şekilde paylaşılmasını hedefler. Ancak bu ilke, yeteneklerin yalnızca toplumsal fayda açısından en verimli biçimde kullanılmasını zorunlu kılmaz. Burada amaç, söz konusu eşitsizlikleri tamamen ortadan kaldırmak değil, bu farklılıklarla ne yapılması gerektiği sorusuna ahlaki bir yanıt üretmektir (Barry, 1995: 19). Rawls'a göre bu tür farklılıkları yok etmek olanaksızdır çünkü bu farklılıklar bireylerin eylemlerini birbirine bağlayan değerli unsurlardır (Rawls, 2007: 323). Bu nedenle Rawls, bu farklılıkları gözetken ve onları toplumsal faydaya dönüştürmeye çalışan farklılık ilkesini önerir.

Rawls, hakkaniyete dayalı adaletin, bireylerin birbirlerinin kaderlerini paylaşmayı kabul etmeleri anlamına geldiğini ifade eder. O şöyle der: "Hakkaniyet olarak adalette insanlar birbirlerinin kaderlerini paylaşmaya razı olurlar. Kurumları tasarlarlarken doğanın ve toplumsal çevrenin kazalarından, sadece ortak fayda için olmak kaydıyla, faydalanmayı taahhüt eder" (Barry, 2004: 45). Bu alıntı, Rawls'ın bireyler arası dayanışma ve sosyal sorumluluk anlayışını yansıtır. Ona göre adaletin merkezi konusu, toplumun temel yapısıdır. Bu yapı, toplumsal ve siyasal kurumlar üzerinden şekillenir. Adalet, zorunlu ve mümkün olan toplumsal iş bölümünü belirleyen tüm koşulları kapsar. Dolayısıyla, toplumsal iş birliğinden doğan hak ve yükümlülüklerin paylaşımı ve dağıtım süreci, adaletin temel alanıdır. Rawls ayrıca insanların adaletle duyduğu ihtiyacın, toplumsal

yaşamın doğasından kaynaklandığını savunur. Zira toplumsal ilişkiler, karşılıklı çıkarların çatışmasına zemin hazırlayabilir ve bu durum kaynakların dağılımında sorunlara neden olur. İşte bu dağılıma dair problemlerin çözümü için adalet ilkelerine ihtiyaç vardır. Bu ilkelerin dayandığı temel şartlar ise, kaynakların sınırlı olması ve bireylerin çıkarlarının farklılık göstermesidir (Freeman, 2007: 89-91).

Rawls'ın nihai amacı, toplumun tüm üyeleri tarafından kabul edilebilecek adalet ilkelerini belirlemektir. Bu ilkelerin ortaya konabilmesi için Rawls, “başlangıç durumu” adını verdiği bir düşünsel modeli öne sürer. Bu modelde bireyler, adalet ilkeleri üzerinde uzlaşmak üzere bir araya gelirler (Rawls, 2007: 120). Başlangıç durumu, temel adalet ilkelerinin seçileceği, tarafsızlık ilkesine dayanan soyut bir noktadır. Bu ortamda yapılan anlaşmaların da hakkaniyet ilkelerine uygun olması beklenir. Rawls'a göre bu duruma katılacak bireyler; eşit, özgür, akılcı ve ahlaki niteliklere sahip olmalıdır (Rawls, 2007: 121). Ahlaki bireyden kastı, kişisel bir iyi anlayışına sahip olan ve adalet duygusu taşıyan kişidir. Ancak, “bilgisizlik örtüsü” adını verdiği ilke gereği, bu kişiler kendi bireysel çıkarlarına dair herhangi bir bilgiye sahip değildir. Başlangıç durumundaki bireyler, kendileri ve çevreleriyle ilgili belirleyici olabilecek pek çok bilgiden mahrumdurlar. Fakat bu, topluma dair genel bilgileri bilmedikleri anlamına gelmez. Rawls'ın bu tür sınırlamalara başvurusunun amacı, adalet ilkelerinin belirlenmesinde nesnel bir zemin sağlamaktır. Bilgisizlik örtüsü, bireylerin kendi çıkarlarını gözeten hareket etmelerinin önüne geçer ve herkesin eşit koşullarda yer aldığı bir durum yaratır (Sandel, 2009: 139). Aynı zamanda eşit yurttaşlık anlayışını da güçlendirir. Sonuç itibarıyla, herkesin eşit kabul edildiği ve tüm kararların hakkaniyet çerçevesinde alındığı bir başlangıç noktası yaratılmış olur.

John Rawls, adalet ilkelerinin belirlenmesinde kullanılan yöntemin adil olmasının zorunlu olduğunu belirtir. Bahsettiği “başlangıç durumu” da tam olarak bu gerekliliği ifade eder. Bu bağlamda, adalet ilkelerini belirleme sürecinin adil olması, ortaya çıkacak ilkelerin de adil olacağını garanti eder. Yani, sürecin kendisinin adil yürütülmesi, sonuçların da adaletli olmasını sağlar. Bu açıdan başlangıç durumu, birbirinden farklı adalet ilkeleri arasından seçim yapılacak bir ortamı temsil eder ve bu seçim sürecine katılan bireylerin belirli niteliklere sahip olması beklenir (Rawls, 2007: 333–335). Rawls, bu soyut başlangıç aşamasından sonra, toplumsal düzenin temellerini oluşturacak bir toplum sözleşmesi öngörür. Ona göre, toplum için geçerli olacak adalet ilkeleri üzerinde oy birliğiyle uzlaşma sağlanmalıdır (Rawls, 2007: 120). Rawls, belirli toplumsal uygulamaların adaletsiz olduğunu açıkça ifade eder. Örneğin, ırk temelli ayrımcılık yapmak ya da dini farklılıklara tahammülsüzlük göstermek bu kapsama girer. Bu tür uygulamaların adil olmadığı düşüncesi, Rawls'a göre toplum sözleşmesinin uyması gereken ortak ve evrensel kabul noktalarına işaret eder (Avşar, 2006: 35). Dolayısıyla, toplum sözleşmesi yalnızca üzerinde uzlaşılan ilkeleri değil, aynı zamanda tarafların üzerinde anlaşmazlık yaşadığı konularda da bir tür ortak anlayış yaratacak biçimde düzenlenmelidir.

Hakkaniyet temelli adalet yaklaşımı çerçevesinden değerlendirildiğinde, bireyler arasındaki farklılıkların —örneğin ırk, cinsiyet, sınıfsal köken, doğuştan gelen yetenekler veya kişisel inanç ve değerler— adalet açısından belirleyici olmadığı görülür. Rawls, bu tür farklılıkların doğanın veya toplumsal koşulların yarattığı tesadüfi sonuçlar olduğunu ve bu nedenle ahlaki bakımdan rastlantısal kabul edilmeleri gerektiğini ileri sürer. Ona göre, bu tür rastlantılar yerine asıl vurgulanması gereken nokta, bireylerin özgür ve eşit ahlaki varlıklar oldukları gerçeğidir. İnsanlar, toplumsal işleyişin adil ilkelerini kavrama kapasitesine sahip oldukları gibi, davranışlarını bu anlayış doğrultusunda yönlendirme yetisine de sahiptir. Bu doğrultuda, insanların sahip olduğu ortak kapasite yani ahlaki yetiler, onları eşit ve özgür ahlaki kişiler olarak tanımlar. Bu yetiler, bireylerin toplumsal hayata etkin biçimde katılabilmelerine olanak tanır. Üstelik bu ahlaki yetilere yeterli ölçüde sahip olmak, bireylerin eşitliğini tesis etmek açısından yeterlidir. Mevcut bireysel farklılıklar ise bu eşitliği zedelemeyiz; çünkü önemli olan, bireylerin temel ahlaki güçlere sahip olmalarıdır ve bu sahiplik aynı zamanda onların özgürlüklerini de temellendirir. (Avşar, 2006: 36–37; Rawls, 2007: 18–19).

Rawls'ın hakkaniyet temelinde geliştirdiği adalet kuramının merkezinde, özgürlük fikri yer alır. Bu nedenle onun kuramı, liberal siyaset düşüncesi geleneği içerisinde değerlendirilir (Rawls, 2007: 173–176). Ancak burada söz konusu olan özgürlük, sınırsız bir özgürlük değil; daha ziyade bireylerin sahip olduğu temel özgürlüklerin güvence altına alınmasıdır. Rawls'ın geliştirdiği iki temel ilkenin birlikte ele alınması

durumunda, özgürlük ve eşitliğin birbiriyle uyumlu hale getirilebildiği bir adalet anlayışı ortaya çıkar. Bununla birlikte, Rawls'a göre adalet, bir toplumun temel kurumlarının en önemli erdemidir (Rawls, 2007: 3). Yasal düzenlemeler ya da toplumsal yapılar ne kadar iyi inşa edilmiş olursa olsun, eğer bu yapılar adaletsizlik içeriyorsa mutlaka yeniden düzenlenmeleri gerekir. Adaletin bireylere tanıdığı haklar, toplumsal yarar veya fayda hesaplamalarına bağlı değildir. Ancak daha büyük bir adaletsizliği önlemek gibi istisnai durumlarda sınırlı bir adaletsizliğe göz yumulabilir (Haslak, 2002: 132).

Rawls'a göre özgürlük kavramı, *A Theory of Justice* (1971) adlı eserinin temel yapıtaşlarından biridir. O, bireysel özgürlüklerin önemini vurgular ve bu özgürlükleri birinci adalet ilkesi içinde değerlendirir. Bu ilkeye göre her birey, başkalarının benzer özgürlükleriyle bağdaşacak şekilde, en geniş kapsamlı temel özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalıdır (Rawls, 2007: 319–320). Rawls, bu temel özgürlükleri şu şekilde sıralar:

- Düşünce ve vicdan özgürlüğü
- Siyasal haklar (örneğin, oy kullanma ve seçilme hakkı)
- İfade ve örgütlenme özgürlüğü
- Özel mülkiyet hakkı
- Keyfi tutuklamaya ve mallara el konulmasına karşı güvence

Bu özgürlükler, Rawls'ın adalet anlayışı içinde “sözcüksel öncelik” taşır; yani ekonomik ya da sosyal eşitliği sağlamak adına bu özgürlüklerden feragat edilemez (Rawls, 2007: 321). Diğer bir ifadeyle, toplumsal eşitsizliklerle mücadele edilmeden önce bu temel özgürlüklerin güvenceye alınması gereklidir. Öte yandan, Rawls tüm özgürlükleri eşit düzeyde değerlendirmez. Onun sisteminde, temel özgürlüklerin korunması koşulsuzdur; ancak ekonomik özgürlükler gibi bazı haklar, toplumun dezavantajlı kesimlerine fayda sağlayacak şekilde yeniden düzenlenebilir (Rawls, 2007: 322).

2. MICHEL FOUCAULT'NUN İKTİDAR VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARI

Michel Foucault'ya göre iktidar sabit, evrensel ya da evvelce tanımlanmış bir olgu değildir; aksine, tarihsel süreçler içinde değişen toplumsal ve kültürel bağlamlara göre sürekli biçimlenen bir yapıdır. İktidar, yalnızca yasa koyan veya baskı uygulayan bir mekanizma değil; aynı zamanda üretken ve düzenleyici bir işleyiş biçimidir (Foucault, 2011: 88). Bu bakımdan, iktidar çoğu zaman bireylerin öznel yaşamlarını şekillendiren ve onları belli davranış kalıplarına yönlendiren bir güç olarak işler (Çelebi, 2013: 519–523).

Özgürlük kavramı Foucault'nun düşünce sisteminde merkezi bir öneme sahiptir. Ona göre, özgürlük hiçbir şekilde iktidarın dışında, ondan bağımsız bir zeminde var olamaz. Aksine, özgürlük ve iktidar iç içe geçmiş, birbirine koşut kavramlardır. Foucault, ahlaki ya da akılcı anlamda önceden tanımlanmış özgürlük kavramlarını sorgular ve bu anlayışların yerine, özgürlüğü iktidar ilişkilerinin içinde, onların doğrudan bir sonucu olarak konumlandırır (Foucault, 2016a: 286; Patton, 1994: 64). Bu yaklaşıma göre özgürlük, metafizik bir düzlemde değil; birey düzeyinde, gündelik ilişkiler içinde biçimlenir. İktidar, bireylerin eylemleri üzerinde etkiye bulunur; ancak bu etkinin gerçekleşmesi, öznenin bir ölçüde özgür olmasıyla mümkündür. Foucault için iktidar, yalnızca özgür özneler üzerinde uygulanabilir (Foucault, 2016a: 286). Dolayısıyla, eylem olanaklarının tamamen ortadan kalktığı, bireyin edilgenleştiği durumlarda –örneğin kölelikte– iktidardan söz edilemez (Foucault, 2016a: 289). Bu noktada Foucault'nun klasik siyasal özgürlük anlayışına mesafeli durduğu söylenebilir; çünkü onun ilgi alanı daha çok bireysel eylemliliğin etik ve tarihsel boyutlarıdır (Oksala, 2005: 146). Eğer özgürlük, toplumsal bir değer olarak kalıcılılaşacaksa, iktidar ilişkilerine karşı geliştirilen eleştirel bir tavır ve bu ilişkileri sorgulama yetisiyle birlikte düşünülmelidir. Foucault'ya göre bu eleştirel eylemlilik, aynı zamanda yaratıcı bir güç taşır. Bu bağlamda özgürlük, bireyin kendini yeniden kurma, dönüştürme ve icat etme pratiğidir (Foucault, 2016b; Çelebi, 2013: 519–520). Özgürlük, sadece bireyin dış baskılardan kurtulması değil; beden, duygu, davranış ve düşünce düzeyinde öznenin kendine müdahale etmesi ve kendini biçimlendirmesidir (Foucault, 2007: 252).

Foucault'nun ifadesiyle, çağımızın temel siyasal, etik ve toplumsal sorunu bireyin devletten ve onun kurumsal uzantılarından özgürleşmesi değil; hem devletten hem de devletin inşa ettiği birey tipolojisinden özgürleşmesidir (Özkök, 1999: 134). Bu anlayışa göre, özgürlüğün etik biçimde uygulanabilmesi için bireyin kendi arzuları ve davranışları üzerinde düşünmesi ve onları denetleyebilmesi gerekir. İktidarın kullanımı bu noktada sınırlanmalı; bireyin kendi tutkularına körü körüne teslim olması da tıpkı başkasının tahakkümüne girmek kadar sorunlu görülmelidir (Foucault, 2005: 251–252). Antik Yunan ve Roma düşüncesinde “iyi bir yönetici”, iktidarı yalnızca başkaları üzerinde değil, kendisi üzerinde de uygulayan kişidir (Koç, 2011: 92). Foucault'nun bu tarihsel referansı, bireyin kendisine duyduğu etik özenin özgürlükle olan bağlantısını açıklamak içindir. Ona göre bireyin kendilik pratiği, kendi üzerindeki iktidar kullanımının bir parçası olarak ele alınmalıdır (Çelebi, 2013: 519–520; Foucault, 2005: 10).

Foucault'nun özgürlük anlayışı iki temel eksende şekillenir. Bunlardan ilki, bireyin kendi varoluşunu sınırlayan ve özünden kaynaklanan kısıtlamaları aşmasını sağlayan bir uygulamayı içerir. Bu bağlamda birey, kendi benliğini yeniden kurar ve mevcut sınırları aşma yetisi geliştirir. Burada söz konusu olan özgürlük, bireyin kendini yeniden yaratırken özünün çizdiği sınırları da bir araç olarak kullanmasını mümkün kılan ve iktidar ilişkilerinin çerçevesi içinde gerçekleşen bir süreçtir (Foucault, 2005: 10–12). İkinci eksen ise özgürlüğün etik boyutuna işaret eder. Bu yönüyle özgürlük, bireyin kendi arzuları ve benliği üzerinde denetim ve egemenlik kurmasını olanaklı kılar. Aynı zamanda, kişinin başkaları üzerindeki iktidarını kullanırken amacı yalnızca tahakküm kurmak değil, aynı zamanda kontrolü elinde tutmak olmalıdır. Başka bir ifadeyle, bu bir “kendilik kaygısı” pratiğidir. Bu etik pratik, bireyin kendi özgürlüğünü gerçekleştirmesine imkân verirken, aynı zamanda içinde bulunduğu iktidar ilişkilerine etik bir yön kazandırma fırsatı tanır (Foucault, 2005: 251–252). Bu nedenle özgürlüğü tanımlayan şey evrensel, değişmez ahlaki ya da rasyonel ilkeler değil; süreklilik arz eden bir sorgulama pratiği ve olumsal bir kendilik inşasıdır (Çelebi, 2013: 520–523).

Foucault'ya göre modern dönemde iktidarın yapısı ve işleyiş biçimi dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümlerden biri, iktidarın doğrudan hükmetme formundan çıkarak, giderek daha çok yönetsel bir nitelik kazanmasıdır (Foucault, 2007: 108–110). Foucault'nun analizinde iktidarın dayandığı bazı temel dinamikler ön plana çıkar. Bunlardan en önemlilerinden biri “hakikat” olgusudur. Hakikat, iktidarın üretici etkisi altında biçimlenen ve bireylerin davranışlarını belirleyen bir güç olarak ortaya çıkar (Foucault, 1980: 131). Bu bağlamda hakikat, yalnızca eylemleri ve tutumları sınırlayan bir yapı değil, aynı zamanda bu eylem ve tutumların dayandığı normatif temelleri belirleyen bir mekanizmadır. Bu nedenle hakikat, bir doğruluk şeması olarak işlev görür ve bireylerin uyması beklenen kuralları ya da yerine getirmesi arzu edilen rollerin bir listesini sunar (Işık, 2012: 82). Foucault'ya göre hakikat, iktidar tarafından sahiplenilmiş ve onun tarafından işletilen bir süreç hâline gelmiştir. İktidar, hakikatin taşıyıcısı konumuna gelerek söylemler üzerinde bir hâkimiyet kurar. Bu söylemler, çoğu zaman iktidar ilişkilerini meşrulaştırmayı ve bu ilişkilerin zorunlu, doğal ve kaçınılmaz olduğunu vurgulamayı amaçlar (Foucault, 1980: 133–135). Yönetimsellik kavramı ve hakikat söylemleri, Foucault'nun analizinde modern iktidarın temelini oluşturan başlıca unsurlar arasında yer alır (Foucault, 2007: 111–113).

Michel Foucault, modern toplum kuramlarının özellikle liberalizm ve Marksizm'in iktidar kavramını bütünüyle kavrayamadığını ileri sürer. Foucault'ya göre liberal düşünce, toplumsal düzeni sosyal sözleşme ve hukuki normlar temelinde tanımlarken; Marksist düşünce, iktidarı esasen üretim ilişkileri ve ekonomik altyapı aracılığıyla açıklamaya çalışır. Liberal yaklaşım iktidarı anayasal egemenlik ve yasal yetki üzerinden anlamlandırırken, Marksist yaklaşım ise onu devlet aygıtı içinde yoğunlaşan bir tahakküm aracı olarak ele alır (Foucault, 1980: 88–92). Ancak her iki teori de iktidarın gündelik yaşamda, birey düzeyinde nasıl işlediğini, nasıl rıza ürettiğini ve hangi tekniklerle itaat sağladığını gözden kaçırır (Patton, 1994: 65). Foucault'nun iktidar çözümlemelerinde odak noktası, iktidarın kaynağı ya da yasal meşruiyeti değil, aksine iktidarın nasıl işlediğidir. İktidarın eylemsel yönünü, bireyler üzerindeki etkilerini ve uygulamada kullandığı teknikleri incelemek onun asıl ilgi alanını oluşturur (Foucault, 1995: 26). Bu bağlamda Foucault, iktidarın kendi varlığını sürdürebilmek için bir “doğruluk rejimi” üretmesi gerektiğini ileri sürer. Bu doğruluk rejimi yalnızca bilgi üretmekle kalmaz; aynı zamanda bilgiyle birlikte iktidarı da yeniden üretir. Bilginin işlevi burada salt

epistemolojik değil; aynı zamanda siyasal ve toplumsal kontrolü meşrulaştırıcı bir yapıya sahiptir (Foucault, 1980: 131; Işık, 2012: 85). Yönetenler, bu doğruluk rejimi aracılığıyla iktidar ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışırken, aynı zamanda bu üretilen bilgilere körü körüne bağlı hâle gelirler. Foucault'ya göre bilimsel bilgi alanları, iktidarın toplumsal yapıya nüfuz etmesini sağlayan başlıca araçlardır. Modern bilim, yalnızca doğayı anlamaya yönelik bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal düzeni biçimlendiren bir iktidar pratiği olarak işler (Foucault, 2007: 111–113). Bilgi ve iktidar arasındaki bu yakın ilişki sayesinde iktidar, gözlem, sınıflandırma, ölçme, denetim ve disiplin tekniklerini işler hâle getirir. Gerçeklik söylemi kurumsallaştırılır; bu söylem de bireyleri belli normlar çerçevesinde nesneleştirir (Foucault, 1995: 184–187).

Foucault'nun önemli katkılarından biri de özneleşme süreçlerine getirdiği eleştirel bakış açısidir. Ona göre bireyler, iktidar ilişkileri yoluyla “özne” hâline gelir. Bu özneleşme yalnızca dışsal baskılarla değil, bireyin içselleştirdiği davranış kalıplarıyla gerçekleşir (Foucault, 2005: 30–33). Bu analiz, eğitim politikaları başta olmak üzere birçok sosyal kuruma yeni bir yaklaşım geliştirmek için kullanılabilir. Foucault, bireyin sadece devletin kurumsal baskısından değil, devletin inşa ettiği bireyleşme biçimlerinden de özgürleşmesi gerektiğini savunur (Sustam: 2016). Çünkü bireyin iktidarla ilişkisi yalnızca ekonomik ya da siyasi çıkarlarla sınırlı değildir. Asıl belirleyici olan şey, bireyin iktidara duyduğu arzudur; yani iktidara içkin olan bir istekle onun yeniden üretimine gönüllü biçimde katılmasıdır (Foucault, 2005: 252). Bu nedenle Foucault, klasik devrimci reflekslerin ötesine geçerek bir “yaşam sanatı” geliştirmenin önemini vurgular. Bu sanat, bireyin kendisi üzerinde düşünmesini, davranışlarını yeniden yapılandırmasını ve özne olarak kendisini dönüştürmesini içerir (Foucault, 2005: 251). Eğitim politikalarını yapılandıracak olanlar için Foucault'nun önerdiği ilkeler arasında, iktidara körü körüne bağlanmamak ve bireysel hakları yalnızca siyaset aracılığıyla talep etmeme gibi yaklaşımlar yer alır (Sustam: 2016).

Modern toplumlarda iktidar, açık şiddet ya da baskı yerine denetim yoluyla işler. Denetim, sadece yasal ya da kurumsal bir mekanizma değil; aynı zamanda bireyin gündelik yaşamının tüm alanlarına nüfuz eden bir gözetim biçimidir (Foucault, 1995: 170–177). Okuldan hapis haneye, klinikten fabrikaya kadar uzanan bu ağda iktidar, bedenler üzerinde çalışır; onları disipline eder, eğitir, yönlendirir. Foucault'ya göre iktidar, ideolojiyi bireyin bilincine yerleştirmeden önce, bedeni kontrol altına alır. Yani bireyin davranışları, alışkanlıkları, hatta mekânsal düzeni bile iktidarın etkisi altındadır. Bu durum, onun “siyasi beden teknolojileri” olarak adlandırdığı mekanizmaların temelini oluşturur (Sustam: 2016). Çoğulcu toplumlarda denetim, bireyleri dışlama yoluyla değil; onları sisteme entegre ederek ve görünürde özgürleştirerek işler. Bu “özgürleştirme yanılsaması” altında bireyler normalleştirilir, nesneleştirilir ve gözlemlenir. Yönetici pozisyonundakiler, bu sistem içinde sürekli gözetleyen konumundadır; buna karşılık izlenen bireyler, nesne konumuna indirgenmiş olur. Bu süreçte iktidar, görünmez hâle gelmekte ve buna paralel olarak etkisini yoğunlaştırmaktadır.

Foucault, iktidarın karmaşık yapısını çözümlemek istemiştir ve ona göre iktidar, yalnızca insanları yönetme durumundan çıkmış, giderek insanların ihtiyaçlarını düzenleme ve yönetme pratiğine dönüşmüştür (Foucault, 2004a: 32). Bu ihtiyaç yönetimi, yaşamı hesaplanabilir ve üretken kılmaya yönelik mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirilir; iktidar, yaşamı yeniden yapılandıran teknikleri geliştirerek yeni bir yönetim biçimi ortaya koymuştur (Foucault, 2004b: 51–52). Bu yeni yönetim sanatı, yaşamı baskılamak yerine, onu üretken kılmaya odaklanır ve bireylerin özgürlüklerinin genişletilmesi, iktidarın sürekliliğinin temel bir koşulu hâline gelir (Daniel, 2006: 89). Böylelikle özgürlük, gücü sınırlayan bir unsur değil, aksine onun işleyişini destekleyen ve sürdüren bir yapı hâlini alır. Bu durum, yaşamı mümkün olduğunca hesaplanabilir kılma çabasının bir sonucudur: hesaplanabilir olanın artması, iktidarın şiddetini de artırır, çünkü iktidar kendini doğrudan göstermek yerine, bireyler arası üretici ilişkilerin içine gizleyerek, normatif olarak yeniden üretir (Foucault, 2004a: 33). Foucault'ya göre bu yönetim biçimi, XVIII. yüzyılda ortaya çıkan liberal yönetimsellikte başlar ve sonrasında, onun dönüşmüş biçimi olan neoliberalizmle devam eder (Foucault, 2004b: 59). Neoliberal yönetimsellik, piyasa ilişkilerini sözde doğal bir yasa olarak sunarak, normatif bir söylem inşa eder ve bireyleri içkin doğalarını gerçekleştirmeye çağırır (Behrent, 2014: 172). Neoliberalizmin bu söylemi, iktidar biçiminde köklü bir dönüşüme yol açar: özneleştirme ve buna bağlı olarak nesneleştirme, bu yeni iktidarın temel mekanizmaları hâline gelir (Daniel, 2006: 90). Neoliberalizm, bireysel özgürlükleri derinleştirirken aynı

zamanda bu özgürlükleri güvenlik önlemleri ve sürekli gözetim yoluyla koruma iddiasındadır; bu bağlamda güvenlik, özgürlüğün hem garantörü hem de kısıtlayıcısı hâline gelir (Behrent, 2014: 175). Böylelikle neoliberal yönetimsellik bireyleri özgürleştirirken aynı zamanda onları baskı ve kontrol altında tutar; Foucault'ya göre bu paradoks, modern iktidarın temel dinamiklerinden biridir (Foucault, 2004b: 61).

Michel Foucault'ya göre biyopolitika, modern yönetimsellik anlayışının en temel aşamalarından birini temsil eder. Biyopolitika, yalnızca iktidarın bir baskı aracı olarak değil, aynı zamanda yaşamı düzenleyen ve dönüştüren stratejik bir mekanizma olarak işlev görmesini sağlar. Bu nedenle, biyopolitika, otoritenin söylem yoluyla dönüştürücü bir kapasite kazanmasını ve yönetme pratiklerine etkin biçimde katılmasını mümkün kılar (Foucault, 2015: 89). Bu yaklaşım, klasik siyasal iktidar anlayışını aşarak, yaşamın tamamını kapsayan yeni bir yönetsel ilişkiselliği gözler önüne serer. Söz konusu yönetsellik, bireylerin davranışlarını yönlendiren, onları belirli normlara göre şekillendiren ve bu normlara uygun şekilde özneleştirilen bir dönüşüm süreciyle işler (Sustam, 2016). Foucault'nun özgürlük anlayışı da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Özgürlük, onun düşüncesinde iktidarın yokluğu değil, iktidar ilişkileri içinde kurulan ve o ilişkiler sayesinde ortaya çıkan bir pratik olarak tanımlanır. 18. yüzyıldan itibaren devletlerin sağlık, üreme ve nüfus gibi biyolojik alanlara yönelmesiyle birlikte, biyopolitika yaşamın kendisini hedef alan bir iktidar biçimine dönüşmüştür (Foucault, 2015: 92). Bu süreçte özgürlük, dışsal sınırlamalardan azade bir özerklik olmaktan çok, yönetim teknikleri ve normatif düzenlemelerle biçimlenen bir öz-düzenleme pratiği hâlini almıştır (Lemke, 2011: 36). Yönetimsellik kavramı, burada belirleyici rol oynar. Bu kavram, bireylerin kendi kendilerini belirli standartlar ve normlar doğrultusunda yönetmeye teşvik edildiği bir süreci ifade eder. Bu nedenle, özgürlük, iktidarın karşısı değil, iktidarın işlemesiyle mümkün kılınan bir olgu hâline gelir. Foucault, iktidarın yalnızca baskı yoluyla değil, aynı zamanda bireyleri dönüştürerek ve onları belirli hakikat rejimlerine tabi kılarak işlediğini belirtir (Foucault, 1976: 92–94). Bu dönüşüm, bireylerin yaşam alanlarını düzenleyen söylemler ve normatif yapılar aracılığıyla gerçekleşir.

İktidar, bireyleri nesneleştirerek onlara yönelik bilgi ve söylem üretimini mümkün kılar. Bireyler bu söylemleri içselleştirerek gündelik yaşamlarında yeniden üretirler (Foucault, 1975: 170–175). Böylece birey, iktidarın öngördüğü hakikat alanı içinde anlam kazanır ve ancak bu alana uyum sağladığında özne statüsüne ulaşabilir. Bu bağlamda, iktidar hem özneleştirme hem de nesneleştirme işlevini aynı anda yerine getirir (Daniel, 2006: 84). Foucault, bu süreci analiz ederken iktidarın görünmez ama etkili doğasına dikkat çeker. İktidar çoğu zaman açık bir zorlamayla değil, bireylerin kendi davranışlarını normatif yapıya göre ayarlamasıyla işler (Foucault, 1976: 94–96). Bu normlar, bireylerin yaşamlarını organize ederken onların eylemlerini belirli alanlara hapseder. İktidar, bireylerin öznel deneyimlerini belirlerken aynı zamanda onları gözlemlenebilir, yönetilebilir ve denetlenebilir varlıklara dönüştürür (Rose, 1999: 22). Foucault'nun düşüncesine göre iktidar, sabit bir merkezi yapı değil, toplumsal alanda dağılmış bir ilişkiler ağından oluşur. Bu çoklu iktidar biçimleri, bireylerin çeşitli kurumlar ve pratikler aracılığıyla özne hâline getirildiği karmaşık bir süreci ifade eder (Çelebi, 2013: 520). Bu süreçte, bireylerin kimlikleri, toplumsal rolleri ve hatta arzuları, iktidarın üretmiş olduğu normatif çerçeveler içinde şekillenir. Dolayısıyla, bireyin özneleşmesi, iktidarın belirlediği bilgi, norm ve hakikat sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilir.

Sonuç olarak, Foucault'ya göre modern iktidar, yalnızca egemenlik kuran bir yapı değildir; aynı zamanda yaşamı yöneten, düzenleyen ve dönüştüren çok katmanlı bir sistemdir. Bu sistemde bireylerin özgürlük arayışları bile iktidarın söylemsel ve pratik ağırları içerisinde işler hâle gelir. Böylece özgürlük, iktidarın sınırlarında şekillenen bir özneleşme pratiğine dönüşür.

SONUÇ

Foucault özgürlüğü iktidarla bütünleştirmeye çalışmıştır ve özgürlüğün var olması için iktidar da var olmak zorundadır. İktidar biçimini de tarihsel süreç içinde değişen bir yönetim unsuru olarak gördüğü için özgürlüğün de değişme ihtimali vardır. Ona göre özgürlük iktidara bağımlıdır, özgürlüğün olmadığı eylemlerin sınırlandırıldığı yerlerde onun açısından iktidar olamaz. Özgürlüğü yaratıcı bir eylem olarak görür. Yani

özgürlük insanın benliğini baskılardan özgürleşmesi değildir. Kendini yeniden icat etme pratiğidir. Çünkü özgürlük bireyin bedenine davranışını duygularını her şeyini dönüştürür. Foucault bireye eylem atfetmiştir; özgürlük sayesinde birey kendini yeniden yaratır ve zaman içindeki toplumsal olaylarda eleştirel düşünme olanağı sağlar. Bu eleştirel düşünme pratiği bireyin sınırlarına kimliğine yön verir. Birey istek ve arzularını minimum düzeyde düzenleyebilir. Birey kendi arzu ilgileri ve özgürlüğü için kaygı duyar. Özgürlüğün etik bir biçimde uygulanması için bireyin istekleri, davranışlarını kendisi tarafından düzenlenebilir. Bireyin kendisi için duyduğu bu endişe kaygı ve özgürlük pratiği, eskilere dayanır. Öyle ki Roma ve Antik Yunanlılara kadar ulaşmaktadır. Başkaları üzerinde iktidar kullanma durumu, kişinin kendi özgürlüğü ile çelişir. Bu yüzden gücün kullanımının düzene koyulması gerekir. Kişinin kendi arzularına köle olması, en az başkalarının arzularına bağımlı hâle gelmesi kadar olumsuz bir durumdur. Kişinin özgürlüğü etik olarak uygulama ve özgür olabilmesi için, birey kendi istekleri üzerinde bir güç kazanmalıdır. Kendilik kaygısı pratiği, bireyin özgürlüğünü sağlamak amacıyla iktidar ilişkilerinin eylemlerine etik bir yön verme şansı sunar. Bu nedenle özgürlüğü, değişmez ahlakçı ve akılcı yasalar belirlemez ve süreklilik içinde düşünülür. Aynı zamanda olumsal bir kendilik pratiği olarak düşünülebilir.

John Rawls'ın özgürlük kavramı ise Foucault'dan farklıdır. O bireyleri özgür kabul eder ve toplum içinde nasıl yaşamaları gerektiğinin bir formülünü sunar. Rawls'a göre adaletin temel gereği, toplumdaki bireylerin eşit ve özgür bireyler olarak muamele görmeleridir. Rawls özgürlükle ilişkili olarak toplum sözleşmesini öngörür. Temel özgürlüklerde herkesin eşit haklara sahip olduğunu söyler. Ancak bireylerin birbirinden farklı olduğunu da kabul eder. John Rawls'ın farklılık ilkesine göre sosyoekonomik eşitsizlikler, toplumdaki en dezavantajlı kesimin en fazla yarar sağlayacağı biçimde düzenlendiğinde meşru kabul edilebilir. Rawls, bireylerin sahip oldukları farklılıklara rağmen eşit sayılmaları gerektiğini savunur. Ona göre insanlar, toplumsal etkileşim için gerekli koşulları belirleyecek ilkeleri kavrayabilecek bir kapasiteye sahiptir. Aynı zamanda davranışlarımızı bu anlayış çerçevesinde yönlendirebiliriz. Burada sahip olduğumuz ortak potansiyel yani ahlaki güçler bizi özgür aynı zamanda eşit ahlaki kişiler olarak tamamlar. Rawls için toplumun temeli de liberal adalet anlayışı tarafından düzenlenmiştir.

Nihai olarak bakıldığında özgürlük kavramı, John Rawls ve Michel Foucault'nun siyaset teorilerinde merkezi ancak temelde farklı bir yer tutmaktadır. Liberal geleneğe dayanan Rawls, özgürlüğü toplumun tüm üyeleri arasında eşit olarak dağıtılması gereken bir dizi vazgeçilmez bireysel hak olarak kavramsallaştırır. Rawls düşünce, ifade ve siyasi katılım özgürlüğü gibi temel özgürlüklerin diğer sosyal değerlerden sözcüksel olarak öncelikli olduğunu savunur. Bu özgürlükler, adaletin ön koşulları olarak görülür ve ekonomik veya sosyal sonuçlar ne olursa olsun korunmalıdır. Rawls için özgürlük, adalet ve eşitlik çerçevesine yerleştirilmiş, adil kurumlar aracılığıyla güvence altına alınmış normatif bir idealdir.

Buna karşılık Michel Foucault, özgürlüğü iktidarın dinamikleri içinde konumlandırarak bu normatif ve statik özgürlük anlayışına meydan okur. Foucault için, özellikle biyopolitika ve yönetimsellik üzerine yazdığı son eserlerinde, özgürlük iktidarın yokluğu değil, iktidar aracılığıyla oluşturulur. Modern iktidar, sadece baskı uygulamakla kalmaz; normlar, gözetim ve ödenetim yoluyla öznellikleri düzenler ve şekillendirir. Öyleyse özgürlük, verili bir hak değil, iktidarın mümkün kıldığı çerçeveler içinde uygulanan, tarihsel olarak koşullu bir uygulamadır. Foucault'ya göre özgürlük, iktidara karşı çıkmak yerine, onun araçlarından biridir; belirli yönetim biçimlerinden ortaya çıkan ve bunlara katkıda bulunan bir koşuldur.

Özetle, Rawls özgürlüğü adil kurumlar aracılığıyla garanti altına alınması ve korunması gereken temel bir ilke olarak görürken, Foucault özgürlüğü modern yaşamı yöneten iktidar teknolojilerinden ayrılmaz, inşa edilmiş ve değişken bir uygulama olarak görür. Onların zıt bakış açıları, normatif siyaset teorisi ile soykütüksel eleştiri arasındaki daha derin bir gerilimi ortaya çıkarır ve çağdaş toplumlarda özgürlüğün doğası, işlevi ve sınırları hakkında temel sorular ortaya atar.

EXTENDED SUMMARY

This article provides a comprehensive comparative analysis of how John Rawls and Michel Foucault conceptualize freedom within their political philosophies, highlighting both the irreconcilable differences and the potential complementarities between a liberal-egalitarian model of justice and a post-structuralist critique of power and subjectivity. Although these two thinkers are rarely examined together, placing them side by side reveals the deeper tension between normative political theory and genealogical critique, and raises important questions about the meaning, function, and limits of freedom in modern societies characterized by regulation, normalization, and control. The study employs a qualitative, text-oriented methodology based on close readings of Rawls's *A Theory of Justice* and Foucault's writings on power, governmentality, and biopolitics, supported by secondary scholarship. Rather than empirical testing, the aim is conceptual clarification and systematic comparison, showing how Rawls and Foucault differently frame the relationship between freedom, justice, and the subject.

Rawls approaches freedom as a normative foundation of justice, grounded in the recognition of persons as free and equal moral agents. His theory of "justice as fairness" is structured around two principles, selected in the hypothetical original position under a veil of ignorance. The first is the Liberty Principle, which guarantees an equal scheme of basic liberties to all citizens. These include freedom of thought and conscience, political liberties such as the right to vote and stand for office, freedom of expression and association, the right to hold personal property, and protections against arbitrary arrest or seizure. Rawls assigns these liberties lexical priority, meaning they cannot be sacrificed for economic efficiency or greater aggregate welfare. The second principle is the Difference Principle, together with fair equality of opportunity, which permits social and economic inequalities only if they are attached to offices open to all and if they work to the greatest benefit of the least advantaged members of society. By combining the two principles, Rawls argues that a just society can reconcile freedom and equality in a coherent framework, ensuring that liberties are equally distributed and that inequalities do not undermine the status of citizens as free and equal. Central to Rawls's theory is the fair value of political liberties. He insists that merely formal equality is insufficient; political institutions must be arranged to prevent socio-economic advantages from distorting access to political influence. Without such safeguards, basic liberties risk becoming hollow, as those with greater resources could dominate the political process. Rawls also stresses the moral powers of citizens: the capacity for a sense of justice and the capacity to form, revise, and pursue a conception of the good. These capacities ground the status of individuals as free and equal and justify the protection of their basic rights. In Rawls's account, justice evaluates the basic structure of society, and institutions are to be reformed whenever they fail to secure equal liberties or treat citizens fairly. Discriminatory practices such as racial exclusion or religious intolerance are thus categorically unjust. In this way, Rawls presents freedom as a universal set of rights that are constitutive of democratic legitimacy, to be secured through just institutions and respected even in the face of competing social or economic goals.

Foucault, by contrast, rejects the idea that freedom can be conceived as a timeless right existing outside of power. For him, power is not a substance that can be possessed nor a purely juridical command; it is relational, capillary, and productive. Power circulates through institutions, discourses, and practices, shaping the possibilities of action and producing subjects. Freedom, in this framework, is not the absence of constraint but the capacity to act within power relations. Indeed, power presupposes the freedom of subjects, since only free agents can be governed, persuaded, or normalized. Total domination, such as slavery, abolishes the conditions of power because it eliminates the space of possible action. Freedom therefore appears as historically situated practices of critique, resistance, and self-formation, inseparable from the networks of power in which they arise. Foucault's later work on ethics and subjectivity emphasizes "care of the self" as a practice through which individuals govern themselves, reflect on desires, and discipline habits. Freedom is not simply liberation from external constraints but a form of active self-constitution, a practice of fashioning one's own mode of being. In this sense, freedom is both ethical and political: ethical, because it involves self-relation and self-discipline; political, because it resists normalization and challenges regimes of truth. Importantly, Foucault shows how modern societies exercise power not primarily through repression but through productive techniques of

regulation, surveillance, and normalization. With the emergence of governmentality, power takes the form of managing life—health, reproduction, and security—through institutions and discourses that define norms of behavior. Biopolitics extends this logic to the level of populations, regulating biological processes in the name of productivity and security. In liberal and neoliberal regimes, freedom itself becomes an instrument of governance. Individuals are encouraged to see themselves as autonomous and responsible, but this autonomy is shaped and mobilized within systems of measurement, monitoring, and self-regulation. Neoliberalism, in particular, deepens freedom as a discourse while simultaneously embedding it in practices of competition, optimization, and responsabilization. Security thus appears both as the guarantor and the limiter of freedom, ensuring order while restricting possibilities. Subjectivation is the process by which individuals internalize these norms, objectify themselves, and become governable subjects. In this context, freedom is not a universal right but a historically contingent practice, one that can enable resistance but also extend control.

The comparison between Rawls and Foucault reveals sharply divergent ontologies of freedom and divergent views of institutions. Rawls anchors freedom in a stable set of rights that must be protected by just institutions; institutions are the central mechanism through which freedom is realized. Foucault, on the other hand, sees institutions as sites where power operates most intensely, producing subjects through normalization and surveillance. Their methods also diverge: Rawls employs a contractualist, normative model designed to articulate principles of justice acceptable to all free and equal citizens, whereas Foucault employs a genealogical method that traces the historical formation of power relations and the discourses that sustain them. Yet the juxtaposition also highlights complementarities. Rawls offers normative criteria for evaluating institutions, showing why equal liberties and fair opportunities are indispensable for justice. Foucault warns that these very institutions may also operate as techniques of governance, shaping and constraining the very subjects they claim to liberate. Rawls risks overlooking the subtle ways in which power infiltrates everyday life; Foucault risks lacking normative resources to defend rights against domination. Taken together, however, they suggest that a defensible politics of freedom requires both institutional guarantees and critical vigilance. In contemporary societies, this dual perspective is especially urgent. Datafication, algorithmic surveillance, and neoliberal rationalities have transformed freedom into both a demand and a technique of governance. Citizens are told they are free, yet their choices are shaped by infrastructures of monitoring and risk management. In such a context, Rawls reminds us of the importance of securing the fair value of liberties, ensuring that rights are not undermined by socio-economic inequality. Foucault reminds us that even these protections can serve to normalize, discipline, and integrate subjects. A politics of freedom must therefore combine Rawlsian institutional design with a Foucauldian ethos of critique and self-formation. The extended comparison also points to broader methodological lessons. Normative theory gains realism when paired with genealogy, as it acknowledges how principles function within historical and institutional contexts. Genealogy gains orientation when dialoguing with normative theory, as it avoids collapsing into pure relativism and can engage questions of justice and legitimacy. Future research might explore institutional forms that preserve the lexical priority of basic liberties without intensifying normalization, or ethical practices of the self that complement rights rather than replacing them.

In conclusion, Rawls and Foucault conceptualize freedom in radically different ways: Rawls as a universal set of basic liberties secured by just institutions, Foucault as contingent practices of critique and self-formation embedded in power relations. Their differences embody the broader tension between liberal normative theory and post-structuralist critique. Yet rather than choosing between them, contemporary political thought may benefit from their interplay. To make freedom meaningful today requires both Rawlsian guarantees of equal basic rights and Foucauldian practices of critical vigilance and ethical self-constitution. Only by holding together these perspectives can we grapple with the challenges of freedom in societies marked by complexity, normalization, and control.

KAYNAKÇA

- Avşar, H. (2006). Siyaset Felsefesi Açısından John Rawls'un Adalet Teorisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi
- Barry, B. (1995). *Justice As Impartiality*, Oxford: Clarendon Press.
- Barry, N. P. (2004). *Modern Siyaset Teorisi* (M. Erdoğan Ve Y. Şahin, Çev.), Liberte Yayınları, Ankara.
- Behrent, M. C. (2014). "Foucault Et La Critique Du Néolibéralisme", *Actuel Marx*, 56, 62–79.
- Çelebi, V. (2013). "Michel Foucault'da Bilgi, İktidar Ve Özne İlişkisi", *Sosyal Ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), 519–523.
- Daniel, J. (2006). *Michel Foucault And The Politics Of Freedom*, Routledge.
- Dworkin, R. (1981). "What Is Equality? Part 2: Equality Of Resources", *Philosophy & Public Affairs*, 10(4), 283–345.
- Foucault, M. (1976). *Histoire De La Sexualité, Tome 1: La Volonté De Savoir*, Gallimard.
- Foucault, M. (1976). *The History Of Sexuality, Vol. 1: An Introduction* (R. Hurley, Trans.), Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews And Other Writings 1972–1977* (C. Gordon, Ed. & Trans.), Pantheon Books.
- Foucault, M. (1995). *Discipline And Punish: The Birth Of The Prison* (A. Sheridan, Trans.), Vintage Books.
- Foucault, M. (2004a). *Sécurité, Territoire, Population: Cours Au Collège De France, 1977–1978*. Gallimard/Seuil.
- Foucault, M. (2004b). *Naissance De La Biopolitique: Cours Au Collège De France, 1978–1979*. Gallimard/Seuil.
- Foucault, M. (2005). *The Hermeneutics Of The Subject: Lectures At The Collège De France, 1981–1982* (F. Gros, Ed.; G. Burchell, Trans.), Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2019). *Güvenlik, Toprak, Nüfus: Collège De France Dersleri, 1977–1978* (F. Taylan, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2011). *Entellektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar I* (I. Ergüden, O. Akınhay Ve F. Keskin, Çev.), 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu* (A. Tayla, Çev.), 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2016a). *Cinselliğin Tarihi* (H. Tufan, Çev.), 7. Basım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2016b). *Bilginin Arkeolojisi* (V. Doğan, Çev.), Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Freeman, S. (2007). *Rawls*, Routledge.
- Haslak, İ. (2002). *John Rawls'ın Siyaset Teorisinde Adalet Anlayışı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi
- Işık, S. (2012). "Foucault'da İktidar, Özgürlük Ve Direniş", *Ekev Akademi Dergisi*, 16(52), 263-176.
- Koç, A. (2011). "Foucault'da Öznellik Ve Özgürlük İlişkisi", *Felsefe Arkivi*, (35), 85–104.
- Kymlicka, W. (2002). *Contemporary Political Philosophy: An Introduction* (2nd Ed.), Oxford University Press.
- Lemke, T. (2011). *Biopolitics: An Advanced Introduction* (E. F. Trump, Trans.), NYU Press.
- Oksala, J. (2005). "Foucault On Modern Power: Empirical Insights And Normative Confusions", *Polity*, 37(1), 126–147.
- Özkök, G. (1999). *John Rawls'ın Adalet Görüşü Bakımından Devlet Problemi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi
- Patton, P. (1994). "Power And Freedom İn Poststructuralist Thought", *Philosophy & Social Criticism*, 19(1), 59–76.

- Pogge, T. (1989). *Realizing Rawls*, Cornell University Press.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm* (M. F. Bilgin, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Rose, N. (1999). *Powers Of Freedom: Reframing Political Thought*, Cambridge University Press.
- Sandel, M. (2009). *Justice: What's The Right Thing To Do?*, Farrar, Straus And Giroux.
- Sustam, E. (2016, 17 Haziran). Foucault'da İktidarın Jeneolojisi: Biyopolitikanın Doğuşu Ve Yönetimsellik [Online Dergi]. Sosyal Bilimler Dergisi. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2024, <https://www.sosyalbilimler.org/foucaultda-iktidarin-jeneolojisi-biyopolitigin-dogusu-ve-yonetimsellik/>